

про національні права для польської дитини, ви знаєте ті права і їх розумієте. Зрозумійтех, панове, і нас і киньте ваш старий аргумент: "це щось інше". При творенні нового шкільного закону дайте вислів тим високим гаслам, які голосили ваші діячі в обороні польської школи під заборами.

Стоїмо на становищі, що кожда дитина, а також українська повинна виразуватися в першу чергу образуватися в рідній мові і під проводом учителя-українця.

Справу адміністративних труднощів в організації приватного шкільництва і позашкільної освіти обговорювали ми на іншому місці і тому тої справи тепер не порушую.

Греко-Католицьке віросповідання

Ще кілька слів з ділянки політики департаменту віросповідань. В бюджеті існує ввельмінована квота на допомогиві будівельний фонд у квоті 1.016.000 зол. Сміє з того місяця заапетувати до пана міністра, що при розділі цього фонду зволив признати інтереси греко-Католицької Церкви, передовсім в гірських околицях і признавав субвенцію на будову церков тим гр.Кат.Комітетам, які зголосяться по неї з належно омотивованим проханням.

Відбирання права навчання науки релігії.

Від кількох літ політика шкільних властей до наших священиків стається щораз більше сувора. З безосновних причин **ахКуратор** п.Львівський Куратор відбирає нашим священикам право навчання релігії у вселюдних школах.

В самій львівській дієцезії позбавлено право навчання около 40 священиків, не говорячи про перемиську і станиславівську дієцезію. Вистарчить неперевірений заміт про якісь недовольні пісні або про ^{цитування} цитати з релігійного письма "Наш Приятель" релігійної легенди, щоби найти претекст до відібрання права навчання від нашого священика, а дітвору позбавити можности вчитися різної релігії. Найбільше разячих надужить поповнив інспектор **Пиж** з Городенки, який своїм ~~нахвальними~~ нетактом, необоснованими внесеннями, спричинив багато непотрібних терть.

Не належить позбавляти нашої дітвори науки релігії

передовсім у теперішніх часах.- Оскільки якийсь священик поповнив переступство, то слід витягнути для нього службові консеквенції щойно по переведенню стислих доходжень, вислуханням інтересованого і внесенню духовної влади.

Православне віроісповідання.

Все отвертою раною є справа православного віроісповідання, якого ісповідниками є у величезній більшості українці. Вже не раз порушував цю справу зі соймової трибуни член нашого Клубу пос. Хруцький. При нинішній бюджетовій дебаті до якої прив'язуємо спеціальне значіння, уважаю за відповідне як українець - Католик упінутися за права наших братів на Волині, Холмщині, Полісся і Підляшю. Передовсім мушу ствердити, що даліше триває процес бурення православних церков. Тепер на Холмщині зноситься церкву св. Духа - 3-тє вже з ряду в цьому місті. Коли першу з них висаджено в воздух у 1918 р. у сутінках ночі, то вже дві другі буриться на зимно, з волі теперішнього уряду. Це є вже 56 випадок бурення православних церков на Волинській Холмщині. Часами чується таке оправдання: тих церков є на Холмщині за багато, бо повстали вони не для заспокоєння релігійних потреб, лише з політичних причин. Таке твердження полягає на цілковитому незнанню річей, бо культ після грецького обряду вимагає, щоби в кожному селі була своя церква. Аджеж так є і в Греко-Католицькій Церкві. Це більше збиває польську тезу факт, що в багато місцевостях селяне, втративши надію на віднавлення відібраних їм церков, поралися над будівництвом нових. Інша річ, що не можуть дістати на це дозволу. Не інакше представляється справа і в Холмі. Там на Ухлях згоріли 7 тисяч вірних існує з давних 10 церков лише одна, яка може помістити ледви 400 осіб. Отже чим є мотивоване бурення церков церкви св. Духа в Холмі, заповіджене в останніх днях адміністраційною владою. Не вору вже про цілковитий брак юридичних підстав до того, бо чинне
 Православну Церкву не вивласнено дотепер жадним законом з її

вдирається у всіяні круг духово-релігійних почувань православних і через свої польонізаційні зазіхання їх просто вбиває. Бо почуття національні і релігійні почування, це наче два потічки, що впливають з одного джерела: хто нищить один з них, тим самим ніщить і другий. Українські діти православного віросповідання змушуються вчитися молитви і самої релігії польською мовою, перед початком науки мусять відмовляти польсько-латинську молитву. В державні свята ведеться їх до костела замість до церкви. Для дорослого православного населення на Холмщині вже другий рік видає виділ безпеки державним коштом календар в польській мові, при чому колюпортуються його без оглядних методами. Православним священникам Бо православним священикам розсилається цей календар у більшій кількості, а належність потручується за них згорі як з дотації духовенства. Увінчанням діла польонізації має бути введення польської мови до православних богослужень. Зараз бачимо вже кращі підготовні праці в тому напрямі і перші неспіливі спроби. Направду, ніколи нічого подібного не було навіть у польщі перед розбором, хоч її найфатальнішим гріхом була саме нетолеранція супроти Православної Церкви, хочби в тій мірі як до інших некатолицьких віросповідань.

Przemówienie posła Dra Stefana BILAKA na plenum Sejmu dnia 11. lutego 1935 r. przy debacie nad budżetem Ministerstwa Spraw Wewnętrznych.

Wysoki Sejmie!

Oceniając w związku z odbywającą się ostatnią tutaj w Sejmie debatę budżetową - politykę Ministerstwa Spraw Wewnętrznych z perspektywy ubiegłych 16 lat masiny jako przedstawiciela narodu ukraińskiego, stwierdzić, że ogólne wytyczne polityki tego Ministerstwa w stosunku do narodu ukraińskiego pozostały przez cały ten czas nie zmienione, mimo zasadniczych zmian Rządu, systemów rządzenia i osób poszczególnych panów ministrów. Odpowiedzialni kierownicy polityki narodowościowej w Polsce nie zadali sobie trudu, by zbadać i dążyć do rozwiązania zagadnienia ukraińskiego.

Panowie kierownicy polityki narodowościowej poszli po linii najmniejszego oporu, a to ucisku narodowościowego, którego wyrazem było i jest dążenie do rozbicia jedności narodu ukraińskiego w granicach Polski, do osłabienia jego organicznej i gospodarczej siły i twórczości, do sztucznego forsowania przewagi żywiołu polskiego na ziemiach ukraińskich. Prawda tu i ówdzie zmieniały się środki i metody, lecz cel pozostał przez cały abiegły czas aż do chwili obecnej jeden i ten sam.

Dążąc do rozbicia jedności narodu ukraińskiego w granicach Polski, już rząd Chjeno-Piasta przy podziale państwa na województwa, rozbił terytorjum zamieszkałe przez ludność ukraińską na odrębne terytorjalne jednostki administracyjne - województwa, włączając ukraińskie kresy zachodnie, a mianowicie - część Lemkowszczyzny, Chełmszczyznę i Podlasie do województw czysto polskich. Ministerstwo Spraw Wewnętrznych Rządu obecnego i podległe mu władze w związku z przebudową samorządu terytorjalnego przeprowadziły na terenie województw południowych utworzenie gmin mających na celu przedewszystkiem zapewnienie przewagi żywiołu polskiego w instytucjach samorządu miejscowego. Z całego szeregu małych kolonii polskich utworzono odrębne gromady. Siedzibą gmin ustanowiono z reguły gromady polskie, a w najlepszym razie mieszane, a terytorja gmin wykrojono sztucznie w ten sposób, by w samorządzie powiatowym wszędzie zabezpieczyć przewagę żywiołowi polskiemu. Gminy o przewadze ludności polskiej utworzono z kilku gromad, w skład gmin o przewadze ukraińskiej ludności wchodzi zwykle kilkanaście gromad. Takie postępowanie ma zapewnić przewagę polską w radach powiatowych. Tak na przykład gmina polska Krzywczyce pow. lwowskiego licząca według statystyki z roku 1921. - 4.016 mieszkańców wybiera dwóch członków do Rady powiatowej, a gmina

ukraińska a Nawarja pow. lwowskiego licząca 13.185 mieszkańców wybiera, chociaż jest czterokrotnie większa tylko trzech członków rady powiatowej. Taka jest ogólna tendencja przebudowy ustroju samorządowego w stosunku do narodu ukraińskiego.

Obok powyżej sztucznie skonstruowanego podziału terytorjalnego państwa użyła polityka narodowościowa polska jeszcze wiele innych sposobów do rozbicia jedności narodowej ukraińskiej. Na czoło wysunięto próby wskrzeszenia nienaturalnego już na naszych ziemiach, przedwojennego ruchu rusofilskiego. Jest to naprawdę paradoksem polityki polskiej, opartej o ideologię Marszałka Piłsudskiego, który ze swoim obozem przez całe życie walczył z rusyfikacją Polski, a też po wskrzeszeniu Państwa Polskiego prowadził wojnę z Rosją bolszewicką. Polityka Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i jego organów usiłuje wskrzesić wśród ukraińców ruch rusofilski wszelkimi środkami. W tym też celu wprowadzono przy ostatnich wyborach sejmowych 2 posłów rusofilskich z listy BB, a starostowie powiatowi forsują ten ruch nawet zniesieniem obowiązujących ustaw. By sztucznie ten ruch rozwinąć, zabrania się u nas, jak to uczynił np. starosta nowosądecki we Florynce i Szczawniku założenia ukraińskich czytelni "Proświta" jedynie z tego powodu, iż w tych gromadach istnieją już lub mają powstać rusofilskie czytelnie im. Kaczkowskiego. A starostowie zborowski i w Lesku wydają okólniki wprost z wezwaniem do ludności, by zakładała czytelnie rusofilskie im. Kaczkowskiego, a zabrania czytelni "Proświty".

Przy odbywających się wyborach samorządowych, władze i Polacy forsują do rad gromadzkich i gminnych resztki rusofilów, uniemożliwiając niesłusznie czy dojść do celu niezależne listy ukraińskie. Władze administracyjne patronują i przy pomocy administracji organizują zjazdy i narady rusofilów, na których powiewają trójkolorowe carsko-rosyjskie sztandary. Urzędnikami biur prasowego przy Starostwie Grodzkiem we Lwowie są dwaj Moskale. Oni cenzurują prasę ukraińską. Prasa rusofilska bezkarnie pod protektorem cenzorów-moskali, bezczęści nawet pamięć Petlury, sojusznika Polski. W prasie ukraińskiej wolno nawet krytykować zarządzenia władz, lecz nie wolno krytykować działalności rusofilskiej. To wszystko jest dowodem, że Ministerstwo Spraw Wewnętrznych przyjęło za swoją przedwojenną rusofilską ideologję endeków polskich i usiłując ją narzucić naszemu narodowi. Poseł Zdzisław Stroncki starał się przekonać Panów na Komisji Budżetowej, że tak zwany ruch staroruski, wcale już nie jest ruchem rosyjskim, tylko w przeciwieństwie do ukraińców polonofilskiem nastawieniem ułaskawionych Rusinów.

Wystarczy przeczytać wstępny artykuł w 5. numerze "Biuletynu polsko-ukraińskiego" na rok bieżący, aby zorientować się, jaką prymitywnością odznaczają się informacje p. Z. Stroińskiego w tej kapitalnej sprawie. Politykę Ministerstwa Spraw Wewnętrznych, dążącą do podziału jednolitego organizmu narodu ukraińskiego, na poszczególne plemiona lemków, huculów, "tutejszych" na Polesiu i do ich spolszczenia, a w związku z tem gwałtowne, bezprawne i najbardziej barbarzyńskie ciemiężenie a wreszcie i rozbicie naszego ruchu społecznego na Wołyniu, Polesiu i na Lemkowszczyźnie, omówił dokładnie prezes Klubu Ukraińskiego przy pierwszym czytaniu budżetu i poseł Lucki w Komisji Budżetowej, omawiać tu tego nie będę. Fakty rasofilskiej polityki na Lemkowszczyźnie przytoczymy z powodu ograniczenia dla debaty budżetowej czasu w osobnej interpelacji, na którą Panu Ministrowi zwrócamy uwagę.

Spółeczeństwo Polskie w Galicji Wschodniej, jeżeli chodzi o stosunek jego do sprawy ukraińskiej, zostawało zawsze pod przemożnym wpływem ideologii politycznej narodowej demokracji. Ono nie-nawidzi narodu ukraińskiego, uważa go za coś niższego od siebie i wierzy w możliwość denacjonalizacji, a w sprawie ukraińskiej politykę eksterminacyjną uważa za najlepszą. To samo dotyczy się aparatu państwowego. Im niższa władza, tem więcej przejęta jest tą ideologią. U każdego posterunkowego pod wpływem nastrojów społeczeństwa polskiego istnieje presumpcja, że każdy ukraińiec jest wrogiem Państwa. Stosownie do tego, obywatela ukraińskiego traktuje się jak element występczy. Każdy prawie młody ukraińiec podejrzany jest o to, że musi należeć do jakiejś organizacji nielegalnej. Tem objaśnić należy przeprowadzane od czasu do czasu masowe areszty młodzieży ukraińskiej. U najwyższych organów bezpieczeństwa wytworzyła się psychoza dopatrywania w działalności ukraińskich towarzystw oświatowych, kulturalnych i gospodarczych - wpływów OUN i roboty nielegalnej. Tę psychozę wzmacniają tajni agenci policji i konfidentów. W każdej wsi, w każdej organizacji ukraińskiej, a najwięcej wśród młodzieży szkół średnich są płatni konfidenty. Oni to w czasach kryzysu i redukcji muszą czemś usprawiedliwić potrzebę swego istnienia. Stąd alarmowanie władz zwykle fałszywymi wiadomościami o ogromnych rozmiarach nielegalnych organizacji ukraińskich, stąd aresztowania działaczy oświatowych i społecznych na podstawie konfidenckich wiadomości. Posterunkowy, woźny, egzekutor sądowy uważa nawet czesanie występnem jeżeli ukraińcy w rozmowie z nim używają języka ukraińskiego.

Prawo języka ukraińskiego ogranicza się w ostatnich czasach na terenie Galicji Wschodniej nawet w samorządzie rolniczym; w Izbach rolniczych nie

dozwala się używania języka ukraińskiego.

Większość biurokracji państwowej jest dalej z krwi i kości endeczki, tylko, że okoliczności zmusiły ją do ubrania zwierzchniej liberji panującego obecnie obozu. Dotyczy to także i organizacji Strzelca i organizacji Bezp. Bloku na ziemiach ukraińskich. Takie jest ogólne nastawienie machiny państwowej: im niższa władza, tem w stosunku do ukraińców bardziej stronnictwo załatwia sprawę.

Pod wpływem relacji z terenu, pozostaje i Ministerstwo Spraw Wewnętrznych. Tem objaśniamy sobie fakt, że polityka Ministerstwa Spraw Wewn. idzie temi samymi torami od 1919 r. aż podzieli dzisiejszy, że wszelkie zapowiedzi ministrów o zmianie kursów ku praworządności nie sprawdzają się, że jest źle, a idzie ku gorzemu.

A teraz parę słów o sprawie samorządu terytorjalnego na ziemiach ukraińskich. Samorząd terytorjalny we wszystkich państwach mieszanych pod względem narodowościowym, a więc i w Państwie Polskiem jest tą dziedziną życia, w której naród niepaństwowy w ograniczonym i lokalnym zakresie ma możność pod kontrolą władz państwowych rozwijać samodzielnie swe twórcze narodowe, kulturalne, społeczne i oświatowe właściwości. Życie samorządowe ludności ukraińskiej w Państwie Polskiem można podzielić na trzy etapy. Pierwszy etap od 1919 r. do 1927 r. W tym etapie ludność ukraińska województw południowych była i w gminie i w powiecie wyłączona od pracy w samorządzie. Samorząd w tym czasie był w rękach wyłącznie komisarzy rządowych.

W 1927 r. odbyły się w Galicji wybory do rad gminnych wiejskich i miejskich. Ludność ukraińska wzięła aktywny i masowy udział w tych wyborach, a następnie wykonała twórczą pracę w tej najniższej komórce samorządu terytorjalnego i nikt nie może zarzucić, że praca ta przynosiła szkodę Państwu.

W tym drugim etapie nie istniał samorząd powiatowy, względnie istniał, lecz w formie komisarycznej i mianowanych przez władze wydziałów powiatowych. W chwili obecnej przeżywamy trzeci etap budownictwa życia samorządowego na nowych podstawach na północno zachodnich ziemiach ukraińskich już zakończony, a w Galicji dobiegający końca.

Nowa ustawa samorządowa z 1933 r. przyznaje decydujący wpływ władzom państwowym na życie samorządu gromadzkiego, gminnego, powiatowego i wojewódzkiego. Władze rządowe decydują o wyborze zwierzchności samorządowej, o kierującej działalności samorządu. Nowa ustawa niweczy samodzielność samorządu i uniemożliwia ludności ukraińskiej twórczy udział w życiu i pracy samorządu.

To jest ogólna charakterystyka ustawy samorządowej.

Na Wołyniu, Polesiu i Chełmszczyźnie wybory do rad gromadzkich odbyły się wśród takich okoliczności i tak tajemniczo, że ludność ukraińska była niemal zaskoczona i w wielu wypadkach nie wiedziała nawet o rozpisaniu wyborów i o przepisach regulaminu wyborczego. Tam układały listy kandydatów posterunki PP. Skutkiem tego także procentowy udział ludności ukraińskiej w radach gminnych i powiatowych na Wołyniu jest minimalny, a zasiadają tam tylko ci ukraińcy, których desygnowała władza państwowa. /Głos: poseł Panny: Niech Pan poda wiadomości ściśle. Poco Pan takie rzeczy gada, czy Pan wierzy w to? Pan tam nie był, a ja tam byłem i stąd wiem, poco Pan to mówi, to nie Galileja./ Przy wyborach do rady miejskiej na terenie Galicji unieważniano per fas et nefas częściowo lub całości samodzielne listy ukraińskie, jak w Bredach, Tarnopolu, Kołomyji, Przemyslanach, Radziechowie, Stanisławowie, i innych. We Lwowie podzielono terytorjum miasta na 20 okręgów wyborczych i wykrojono je w ten sposób, by ludność ukraińska, która wynosi we Lwowie 20% ogółu mieszkańców, nie miała możliwości wyboru swego przedstawicielstwa.

Sama geometria wyborcza nie wystarczała do pozbawienia ludności ukraińskiej Lwowa przedstawicielstwa w radzie. Trzeba było unieważnienia ukraińskich list wyborczych, nieumieszczenia setek ukraińców w spisach wyborczych, nieuwzględnienia reklamacyj wyborczych, niedopuszczenia ukraińskich mężów zaufania do komisji wyborczych, żądania od wszystkich głosujących ukraińców dowodów osobistych i unieważnienia ukraińskich kartek do głosowania, by Ukraińcy nie zdołali wybrać więcej jak jednego radnego. Sniesiony protestów nie rozpatrywała władza pod względem merytorycznym rzekomo z powodu ich braków formalnych.

Aż 6 ordynacji wyborczych do rad gromadzkich do zarządów gromadzkich, do rad gminnych, do zarządów gminnych, do rad powiatowych i wydziałów powiatowych w województwach południowych, z których każda opiera się na innych podstawach i jest bardzo obszerna, to trochę za dużo dla ludności wiejskiej.

Te ordynacje wyborcze są bardzo skomplikowane i zbyt trudne nawet dla ludzi wykształconych, a prócz tego dają możność władzom administracyjnym po protekstem przestrzegania rozmaitych formalności do robienia licznych nadużyć. Mam wrażenie, że władze celowo dają ludności tak trudne ordynacje wyborcze, ażeby uniemożliwić ich udział w samorządzie.

Ukrad Do najbardziej typowych nadużyć, jakie miały miejsce, zaliczyć należy następujące: przedewszystkiem rozgłaszanie wiadomości, że kto nie będzie głosował na listę rządową, ten może być aresztowany za antypaństwową działalność a nawet umieszczony w obozie izolacyjnym w Berezie Kartuskiej. /Protesty:

na ławach B.B./ Rzeczywiście mamy do zanotowania cały szereg wypadków aresztowań w związku z wyborami. Na przykład w powiecie Żółkiewskim w gromadzie Zełdziec aresztowano prezesa ukraińskiego komitetu wyborczego i umieszczono go w Berezie. Znowu w gromadzie Mokrotyn aresztowano 3 członków ukraińskiego komitetu wyborczego i to w dniu, w którym miała być zgłoszona lista kandydatów.

Członkami komisji wyborczych, mianowano z reguły osoby narodowości polskiej, nieprzychylnie usposobione do miejscowej ludności ukraińskiej. Oni nie przyjmowali wbrew przepisom ustawy zgłoszeń list kandydatów i protestów w języku ukraińskim.

W całym szeregu gromad, a prawie we wszystkich gromadach powiatu kosowskiego ogłoszono rozpisanie wyborów w ten sposób, że wyborcy ukraińscy nie wiedzieli zupełnie o rozpisaniu tych wyborów i nie mogli zgłosić w odpowiednim czasie swoich kandydatów na radnych.

W niektórych gromadach czyniono w ten sposób, że ogłoszenia o rozpisaniu wyborów przybijano późno w nocy i umieszczano je nie na budynkach gminnych, tylko na prywatnym mieszkaniu wójta, w innych zaś wypadkach urządzano się jeszcze sprytniej, bo te ogłoszenia umieszczano wewnątrz w lokalu kancelarii gromadzkiej, do którego oczywiście nikogo niepożądanego nie dopuszczano. Władza administracyjna uważa za pozytywną zdobycz dla siebie, jeżeli w większości gromad zawierano kompromisy wyborcze i wskutek tego nie było tam wyborów.

Oświadczam, że my nie jesteśmy przeciwnikami kompromisów wyborczych, lecz pod jednym warunkiem, a mianowicie, ażeby ten kompromis wyborczy był sprawiedliwy, to znaczy by odpowiadał stosunkowi procentowemu obu narodowości, i ażeby nie był wymuszony.

Niestety kompromisy wyborcze były wszędzie zawierane pod silną presją i przymusem. I dlatego ludność ukraińska z tych kompromisów wyborczych wychodziła pokrzywdzona, a tam zaś gdzie ludność ukraińska na takie kompromisy godziła się tam przy samych wyborach używano różnych podstępów, by tylko uszczuplić przedstawicielstwo ukraińskie w samorządzie. Do takich sposobów należy zaliczyć wadliwe ogłaszanie i rozpisywanie wyborów oraz podział terytorjalny gromad, np. w pow. tłumackim gromadą Worona, gdzie żyje około 2.000 Ukraińców i 200 Polaków, podzielono ten powiat na 6 okręgów wyborczych. Ukraińcy mieli głosować w jednym okręgu, który wybierał 15 radnych, a Polacy w 5 okręgach po 3 radnych. W jednym okręgu było tylko 6 wyborców Polaków, którzy mieli wybrać 3 radnych. Dalszymi sposobami były masowe unieważniania

niezależnych ukraińskich list kandydatów i fałszerstwa przy obliczaniu głosów. Wypadki te były bardzo częste. Taki sposób przeprowadzania gromadzkich wyborów zniweczył do reszty wiarę ludności w prawotężność władz i ogólnie wśród ludności ukraińskiej mówi się, że władze byłyby lepiej zrobiły, gdyby nie robiło komedji z przeprowadzaniem wyborów, a wprost zamianowano kandydatów. W każdym razie byłoby to o wiele uczciwiej. Niasze organa wyborcze tak przeholowały nadużycia wyborcze, że osobiście odnoszę wrażenie, że nadużycia wyborcze te nie leżały nawet w intencjach władz wojewódzkich.

Wybory sołtysów i podsołtysów wypadły jeszcze gorzej dla ludności ukraińskiej, jak wybory do rad gromadzkich. Starostowie nadużywają przyznane im ustawą prawo niezatwierdzania wyboru sołtysów i podsołtysów i w ten sposób idą na rękę ambicjom radnych Polaków, by w każdej nawet czysto ukraińskiej gromadzie sołtysiem był Polak. Doszło do tego, że starosta pow. mościckiego nie zatwierdził ani jednego sołtyasa narodowo świadomego Ukraińca. Sołtysami mogą być tylko Polacy, albo Ukraińcy wskazani przez policję. Mamy prócz tego do zanotowania liczne fakty nadużyć przy wyborach sołtysów, czy przez unieważnianie list ukraińskich, czy przez fałszowanie wyniku. W ten sposób przeprowadzane wybory osiągają tylko to, że przy każdym dalszych wyborach samorządowych będzie się zmniejszał procent wybranych przedstawicieli ukraińskich w radach powiatowych. A jeśli dodam do tego, że władze dokładają wszelkich sił, ażeby wyeliminować świecką i duchowną inteligencję ukraińską od udziału w organach uchwalających i zarządzających samorządu, a sołtysami i podsołtysami zostały jednostki częstokroć niezwiązane z życiem gromady, mamy podstawy sądzić, że duży procent tak wybranych organów samorządowych nie będzie zdolny do oszczędnej i celowej gospodarki groszem publicznym i to spowoduje nowy powrót szkodliwej gospodarki i nadużyć.

Reasumując powiedziane stwierdzam, że wybory samorządowe na ziemiach ukraińskich przeprowadzone przez władze administracyjne per fas et nefas pod kątem zapewnienia w sztuczny i niesłuszny sposób przewagi w wiłkowi polskiemu, pogłębiają tylko antagonizmy narodowościowe i nie wniosą uspokojenia w życie gospodarcze miast i wsi.

Pan Minister Kościłkowski w ostatnim swoim przemówieniu na posiedzeniu Komisji Budżetowej poruszył też i sprawę ukraińską. W odróżnieniu od swoich poprzedników, którzy pierwotnie w oświadczeniach swoich żądali najpierw lojalności od narodu ukraińskiego, a potem skonstruowali wymóg lojalności aktywnej, wysunął p. Minister bliżej nieokreśloną płaszczyznę wspólnej pracy nad rozbudową wielkości Rzeczypospolitej, oblicując wzamian również bliżej

nieokreślone szczęśliwe bytowanie w Rzeczypospolitej mniejszości narodowej. Nasze stanowisko polityczne i podstawy unormowania stosunków polsko-ukraińskich w Państwie Polskiem, omówili dokładnie prezes naszego Klubu p. Lewicki w swoim przemówieniu na plenarnym posiedzeniu Sejmu w dniu 5. lutego bieżącego roku, tudzież p. Lucki w czasie debaty na Komisji Budżetowej. Dla tego też tych poniekąd zasadniczych spraw omawiać ponownie nie będę, chciałbym natomiast zająć stanowisko do niektórych szczegółów, podniesionych przez p. Ministra w tem jego przemówieniu. Na zarzut p. Luckiego, stwierdzający niedopuszczanie Ukraińców do posad rządowych i eliminowanie ich ze służby państwowej, odpowiedział p. Minister, że około 14.000 ukraińców pozostaje w służbie państwowej.

Rząd przedmający nie przyjął do służby państwowej wiele tysięcy tych ukraińców, którzy byli funkcjonariuszami b. państwa austriackiego lub rosyjskiego, a Rząd obecny przeprowadza redukcje resztek Ukraińców, zajętych w służbie państwowej, w zakładach i przedsiębiorstwach państwowych i w instytucjach samorządowych. W ostatnich czasach przeprowadza się redukcje Ukraińców w notarjacie, przy kolejach państwowych i w ubezpieczalniach społecznych. Nowych Ukraińców do służby państwowej prawie, że nie przyjmuje się. Pan Minister Spraw Wewnętrznych w przemówieniu swem na Komisji Budżetowej w odpowiedzi na przemówienie p. Luckiego oświadczył, że około 14.000 ukraińców jest zajętych w służbie państwowej. Jeśli cyfrę tę porównamy z ogólną cyfrą 437.334 osób pozostających w służbie państwowej, to zobaczymy, że Ukraińcy stanowią zaledwie 3,2% ogółu funkcjonariuszów państwowych, a ci ci zajmują przeważnie najniższe stanowiska i są na wymarcu.

W związku z przebudową ustroju samorządowego na terytorjum Galicji znajdują zajęcia nowe kadry biurokracji samorządowej. Ukraińców wyeliminuje się i z tej dziedziny. Władze w przyspieszonym tempie na specjalnych kursach przygotowują kandydatów na stanowiska zawodowych wójtów, sekretarzy gminnych oraz personelu pomocniczego w gminach nowoutworzonych. P. Minister Spraw Wewnętrznych, oświadczył, że wyszkolono w roku zeszłym około tysiąc dwustu kandydatów na te stanowiska. Między tymi kandydatami nie było nawet dziesięciu Ukraińców. Doszło do tego, że zarząd m. Lwowa pozbawił w ubiegłym roku z pracy Ukraińców zatrudnionych nawet jako zwykłych fizycznych robotników przy zakładach oczyszczania miasta. Tak wygląda w życiu równouprawnienie obywateli narodowości ukraińskiej.

Odpowiadając na dalszy zarzut pos. Luckiego o nauczaniu religii dzieci ukraińskich w szkołach powszechnych na Polesiu i Chełmszczyźnie w języku

polskim, oświadczył p. Minister, że nie zna wypadku nauczania religji nie w języku macierzystym dzieci, wbrew woli rodziców.

W tej sprawie muszę stwierdzić: 1/ że nauka religji dzieci ukraińskich odbywa się na Polesiu i Chełmszczyźnie w języku polskim pod naciskiem i na żądanie władz administracyjnych, 2/ że władze nie pytały się w tej sprawie o zdanie rodziców dzieci i rodzice nie wnosili próśb z żądaniem wprowadzenia języka polskiego, 3/ że hierarchja i duchowieństwo prawosławne wnoszą protesty przeciw takiemu zarządzeniu władz i organizują ankiety rodziców w tej sprawie. Reżim polityczny na Polesiu i Chełmszczyźnie zdąża do całkowitej denacjonalizacji ludności ukraińskiej. Na tych ziemiach zabraniają władze ukraińskim członkom straży pożarnej nawet urządzać ukraińskie przedstawienia a w pow. biłgorajskim i hrubieszowskim, władze żądają aby księża prawosławni wygłaszali kazania dla ludności ukraińskiej w języku polskim. Doszło do tego, że władze zabraniają nawet p. Skrypnikowi i innym Ukraińcom posłom prorządowej grupy jakiegokolwiek działalności gospodarczej na tych ziemiach. /P. Pewny: Dlaczego nie dopuszczacie ich do działalności na tych ziemiach? Hańba Nam, a nie nam/.

Pan Minister podnosił, że społeczeństwo ukraińskie na Wołyniu może tworzyć takie organizacje, jakie mu się wydają dobrane, a nie musi koniecznie poddawać się supremacji tych organizacyj ukraińskich, które mają swe centrale we Lwowie. Muszę stwierdzić, że ludność ukraińska na Wołyniu niejednokrotnie wypowiedziała się za temi ukraińskimi towarzystwami, które istnieją w Galicji, jednak odmówiono jej pozwolenia na założenie ich oddziałów. Zabrania się również zakładania samostajnych towarzystw, niezależnych od lwowskich central.

Szkół powszechnych ukraińskich jest na cały Wołyń zaledwie pięć. Z roku na rok zmniejsza się ilość szkół utrakwistycznych, a zwiększa się ilość czysto polskich.

Na Wołyniu istnieją anormalne stosunki, których administracja nawet przy pomocy sztucznie przez siebie stworzonej grupy pp. Pewnego i Skrypnika opanować nie jest w stanie. W masach ludowych, niemających możliwości zaspokoić swoich potrzeb i dążeń narodowych, kulturalnych i oświatowych i gospodarczych szerzy się analfabetyzm, sekciarstwo i przestępczość. Na tem tle wytwarza się swoisty komunizm, jako jaskrawa antyteza obecnego stanu. By zdławić siłą fizyczną ten stan przeprowadzono w roku 1934 na terytorjum województw wołyńskiego i poleskiego bezwzględną pacyfikację, którą objęto także liczne rzesze niewinnej ludności, niszcząc zarazem jej mienie. Przepro-

wadzano cały szereg procesów politycznych zakończonych surowymi wyrokami.

Tego rodzaju metody nie są słasiciwemi drogami do zaprowadzenia normalnych stosunków. Nie zdoła też tego uczynić zależna na każdym kroku od władz administracyjnych i skrepowana jej rozkazami grupa pp. Pewnego - Skrypnika, która zresztą nie ma najmniejszego dostępu do ludności ukraińskiej na polesiu i Chełmszczyźnie. P. Pewny: Czy Pan był kiedy na Wołyniu? To poco Pan o Wołyniu mówi? Unomować te stosunki może tylko zgodny wysilek całego narodu ukraińskiego, żyjącego w granicach Państwa Polskiego, oparty o niezależną oświatową i gospodarczą działalność w narodowych stowarzyszeniach ukraińskich.

Z dalszych spraw, poruszonych przez Pana Ministra chciałbym wspomnieć o sprawie mogił, iż jest to sprawa dla nas bolesna i to bardzo bolesna, gdyż władze administracyjne zdążają do zlikwidowania policyjnymi środkami kultu poległych bohaterów ukraińskich. I tak, wspomnę tylko o karygodnem rozrzuceniu mogił zbiorowej strzelców ukraińskich, poległych w bohaterkiej walce z moskalami pod Łysonią w powiecie brzeżańskim. Prócz tego ~~xx~~ władze całemi latami nie załatwiają podań ukraińskich o pozwolenie na budowę pomników i kurhanów, a zabraniają uroczystych obchodów, jak na przykład na Makówce, powiat Skole i w Uwsiu powiat Podhajce w rocznicę walk strzelców ukraińskich z moskalami. My publicznie w prasie osądzaliśmy o ile w związku z temi mogiłami następowały ekscesy ze strony organizacji nielegalnych i nadużywno kultu poległych dla nielegalnych wystąpień, lecz równocześnie musi my osądzić postępowanie władz, o ile one zabraniają kultu poległych.

W roku 1934 były dwa zjawiska dla nas bardzo bolesne, pomijając już uderzenie na współdzielczość o czem wspominałem poprzednio. - Była to pacyfikacja kilkunastu wsi, powiatu rawskiego i obóz w Berezie.

Podłożem pacyfikacji kilkunastu wsi powiatu rawskiego, zajął się, była porowokacja. Na każdy wypadek osądzamy metodę odpowiedzialności zbiorowej za występne czyny jednostek i stosowanie masowych represyj, zwłaszcza, że po dzień dzisiejszy zajęcia w powiecie rawskim nie zostały w dostateczny sposób wyświetlone.

Jeszcze bardziej bolesną dla naszego narodu od pacyfikacji okazała się sprawa Berezy Kartuskiej, w sprawie tej wniosliśmy osobny wniosek i oczekujemy jego załatwienia. Szlachetnie myślący Polacy i to z różnych obozów politycznych, nawet zbliżonych do kół prorządowych wypowiedzieli się w tej sprawie jasno i otwarcie przeciwstawiając się celowości Berezy. O ileż bardziej palącym w tej sprawie musi być nasze stanowisko, gdy się zważy, że

w Berezie bez sądów i wyroków znaleźli się wśród aresztowanych prawie w 80% Ukraińcy, przeważnie młodzi studenci i wieśniacy, nie brakło jednak też ludzi starszych, adwokatów, lekarzy, inżynierów, działaczy oświatowych i kooperatywnych. Wszystkich ich poddano nie dającej się wyrazić wykręśłami słowami poniewierce godności ludzkiej, wszystkich ich bito, oddając w ręce kata-sadystry posterunkowego Markowskiego. Jeśli inicjatorzy tego obozu sądzili, że jest to celowy sposób załamania ducha, to się grubo mylili. Bereza raczej pogłębiła w narodzie ukraińskim świadomość systemu eksterminacyjnego, dlatego wspólnie ze wszystkimi szlachetnie myślącymi żądany jaknajszybszego zlikwidowania tego obozu.

Przytoczone przeze mnie z braku czasu tylko w najogólniejszych zarysach fakty, są już wystarczającym dowodem, jak ciężkie jest położenie narodu ukraińskiego w Państwie Polskiem, a to tem bardziej, że z dnia na dzień kurczą się dla nas coraz bardziej możliwości legalnej, konstruktywnej pracy politycznej, samorządowej, oświatowej i gospodarczej. System represyj politycznych, stosowany tak do naszych zorganizowanych form życia, jako też do poszczególnych osób, kunsztowne geometrie wyborcze, a nawet pacyfikacje nie przyniosą polityce polskiej spodziewanych korzyści bo nie zdołają stłumić aktywizmu ducha ukraińskiego. Naród ukraiński, który przechodzi tak twardą szkołę życia, nie ustanie w codziennym trudzie budowy swego bytu narodowego. Niema takiej potęgi fizycznej, która by zdołała zdławić raz przebudzoną ideę narodową. I dlatego też wierzymy, że naród ukraiński w walce o swą przyszłość musi osiągnąć zwycięstwo.

*Sprawa sporna z 1862
zabranie w. cesarza
spr. D. Lehmigro.* 901

Wysoki Senatcie !

(2) Pan Minister Spraw Wewnętrznych ~~Syndrak~~ Kości-
kowski wygłosił w dniu 14. lutego b.r. na posiedze-
niu komisji budżetowo-skarbowej Senatu niezwykle ^{co w tej chwili formy}
przemówienie w sprawie ukraińskiej. Rzeczywiście prze-
mówienie to było niezwykle i co do formy i co do
treści. Pan Minister przemawiał niejako w imieniu na-
rodu ukraińskiego i zaatakował w niepraktykowany spo-
sób parlamentarnych przedstawicieli tego narodu i to
również nie tylko w imieniu rządu polskiego lecz i
w imieniu narodu ukraińskiego, przechodząc do porząd-
ku dziennego nad najbardziej istotnymi potrzebami
i aspiracjami tegoż narodu. Nie znany wypadku w dzie-
jach nowoczesnej Europy, by odpowiedzialny przedstawi-
ciel Rządu potraktował w ten sposób ^{nieprzebiegły} naród, ^{to tak} ^{liczny} ~~odpowiednia~~
~~mniejszość~~ narodową i to tak ~~liczną~~ ^{liczną}, jak ukraiń-
~~ski~~ w Polsce, jak to zrobił Pan Minister Kościółkowski.
Przemówienie Pana Ministra można chyba porównać ze
słynnym antypolskim ~~brutalnym~~ ^{28/1} ~~co do treści~~ przemó-
wieniem Bismarka, wygłoszonym w 1886 r. w Sejmie prus-
kim. Lecz nawet słowa, pogróżki i antypolska polity-
ka Żelaznego Kanclerza i jego następców nie doprowa-
dziły do zahamowania emancypacyjnego procesu naro-
du polskiego ~~tegoż~~ i naród polski gdy przyszedł
odpowiednia ^{forma} ~~konstytucja~~ wskrzesił niezależne Państwo
Polskie.

Przemówienie Pana Ministra Kościółkowskiego
wywarło na społeczeństwie ukraińskim ^{wielkie} ~~wielkie~~ wraże-
nie i onoprzyjęło go jak obrazę godności i honoru
Narodu. Każdy naród ma poczucie swej godności i hono-
ru a tem bardziej naród, który nie ma własnego państ-
wa i musi prowadzić ~~nieprzebiegłą~~ ^{zacięłą} walkę za swe
istnienie i możliwość wszechstronnego rozwoju. Specja

2.

lnie u nas przegrana ^{przeprawa} bohaterska walka nasza za
wskrzeszenie państwa, mimo wielkich ofiar krwi i mie-
nia i obecna ze wszech miar ciężka ~~a nawet wprost~~
~~tragiczna~~ sytuacja naszego narodu na wszystkich zie-
miach ukraińskich wysubtelniła poczucie godności
i honoru Narodu. W imieniu narodu ukraińskiego stwie-
rdzam, że pan Minister Kościakowski swym przemówie-
niam ~~naruszył godność i honor naszego narodu~~. Sprawa
godności i honoru jest sprawą zbiorowego uczucia
i dlatego nie nadaje się do dyskusji i udowadniania.
~~Możecie Państwo nie wierzyć, lub wierzyć naszemu~~
~~stwierdzeniu to nie wpłynie zupełnie na istotę spra-
wy na uczucie naszego narodu, wywołane przemówieniem~~
~~Pana Ministra~~. Nie spodziewaliśmy się, że wybitny
członek tego obozu, który sam niedawno walczył za hon-
nor swego narodu znajdzie tak mało zrozumienia dla
naszego honoru i godności.

~~W tym miejscu poruszę jeszcze jedną sprawę~~
Pan Minister w swym przemówieniu z dnia 14. lutego
~~postawił posłom i senatorom ukraińskim~~ cięż-
~~ki obrażający naszą godność konkretny zarzut dwuli-~~
cowej gry, zarzucając nam, że co innego mówimy przy-
chodząc do niego w szczupłym gronie, a co innego z ~~try-~~
trybuny ^{parlamentarnej} sejmowej i w naszych publicznych oświadcze-
niach. Odpieramy w najbardziej kategorycznej formie
ten zarzut, ~~i wykluczamy się do listu otwartego pro-~~
~~zesa Dra. Dymitra Lewickiego.~~

A teraz przychodzę do omówienia merytorycznego
stanowiska Rządu Polskiego w sprawie ukraińskiej.
W sesji obecnej omawiał sprawę ukraińską tylko Mini-
ster spraw Wewnętrznych p. Kościakowski. Pan Minister
trzykrotnie poruszył sprawę ukraińską a mianowicie :
~~Nie~~ ^{pozwolił} ~~czekał~~ dyskusji na Komisji sejmowej budże-
towej w swej odpowiedzi na przemówienie posła Luckie-
go, i Skrypnika,

~~27.~~ w swem przemówieniu na plenum Sejmu w dyskusji nad budżetem Ministerstwa Spraw Wewnętrznych

~~28.~~ i w przemówieniu Pana Ministra w senackiej Komisji budżetowej skarbowej ~~w odpowiedzi na mowę p. senatora Makucha.~~ *Wnioś. 29 lutego br.*

W pierwszym swem przemówieniu wysunął Pan Minister w sprawie ukraińskiej nieokreśloną bliżej płaszczyznę wspólnej pracy nad rozbudową wielkości Rzeczypospolitej, obiecując ^{nam} w zamian bliżej nieokreślone szczęśliwe bytowanie w Rzeczypospolitej i oświadczając ^{yt}, że nie z posłem Łuckim, lecz z posłem z BB ^{W.B.} Skrypnykiem znalazł wspólny język.

W drugim przemówieniu postawił Pan Minister ogólną tezę, iż obecny rozwój ~~polityczny~~ kultury europejskiej przekreślił dawny rozdział między pojęciami państwa a społeczeństwa i podąża wszędzie w kierunku upaństwowionej społeczności czy państwa społecznego i że w tym kierunku ^{idzie} ~~podąża~~ Państwo Polskie.

W trzecim wreszcie przemówieniu, o ~~którym~~ jak wspominałem na początku swego przemówienia postawił Pan Minister kilka tez a mianowicie że posłowie ukraińscy powinni milczeć o Berezie, gdyż ~~społeczeństwo ukraińskie~~ ^{ukraińskie społeczeństwo} ponosi zbiorową odpowiedzialność za zabójstwo św. p. Ministra Pierackiego ^{zastępcę} ~~nazwał~~ posłów i senatorów ukraińskich ^{byli} tzw. przedstawicielami społeczeństwa ukraińskiego, ~~do których społeczeństw~~ ^{których, według jego myślenia} wo ukraińskie nie ma zaufania i ich więcej nie wybierze. ~~Wskazał~~ ^{na dwulicową sprawę}

Zasadniczą tezą Ministerstwa Spraw Wewnętrznych w sprawie ukraińskiej jest nie przyznawanie istnienia w granicach państwa polskiego narodu ukraińskiego jak odrębnego, ^{żywego} ~~wyłego~~ organizmu, żyjącego własnym życiem i dążącego do wszechstronnego twórczego rozwoju we wszystkich dziedzinach życia. Pan Minister i jego poprzednicy uznają w Polsce tylko ^{naród} ~~społeczeństwo ukraińskie~~ jak pewną mechani-

czną liczbę jednostek-obywateli ~~narodu ukraińskiego~~ ^{istoty}, które nie posiada zbiorowej ~~klasy~~ i zbiorowych aspiracji, a mają przyznane tylko jednostkowe prawa poszczególnych obywateli. Takie stanowisko ~~to~~ ^{jest} zaprzeczeniem ~~istnienia~~ ^{istoty} narodu ~~ukraińskiego~~, a ~~przyznawaniem~~ ^{Nas nurtuje się faktorem} istnienia tylko ~~przynajmniej~~ ^{jest} etnograficznie masy z którą można robić różne eksperymenty w rodzaju „tutejszych” na Polesiu lub oddzielnego lemковского племя z odrębnym językiem.

Nie będziemy dowodzić, że jesteśmy narodem w nowoczesnym ~~tego słowa i treści~~ znaczeniu i prawda ta jest dla nas niepodlegającym dyskusji ~~stanowiskiem~~ ^{faktem}. My ~~żyjemy~~ ^{chcemy} i będziemy żyć jak naród nowoczesny mimo wszystkich ~~stwierdzeń~~ ^{stwierdzeń nam przeciwnych}.

Współżycie obu narodów w granicach Państwa Polskiego bez uznania ze strony ~~Rządu~~ ^{państwa} tego aksjoma-
tu ~~(jest niemożliwe)~~

Na nieprzyznawaniu narodu ukraińskiego jak zbiorowej ~~żywej~~ istoty opiera się cała polityka Pana Ministra Spraw Wewnętrznych w sprawie ukraińskiej. W konsekwencji takiego światopoglądu Pan Minister upraszcza sobie niezwykle sytuację polityczną wśród narodu ukraińskiego i rozróżnia tylko dwa obozy politycznej myśli ukraińskiej i ~~dały do~~ ^{negacji}. Tymi dwoma obozami są: obóz ukraińców wzgl. rusinów, stojących na służbie BB/ obóz Pewnego i Skrypnyka na Wołyniu i obóz posła Baczynskiego i ks. Jaworskiego w Galicji/ i obóz OUN. Pierwszy obóz ~~nie~~ reprezentuje niezależnej myśli politycznej ukraińskiej i jest tylko ~~ukraińska~~ przybudówką do BB OUN jest obozem, permanentnej walki orężnej z Polską wyznający zasadę indywidualnego teroru. Pierwszy obóz cieszy się sympatjami i poparciem Pana Ministra, drugiemu wypowiedziały władze bezwzględna walkę.

W konsekwencji takiego stanowiska Pan Minister ustosunkowuje się wrogo do najbardziej licznych i

wpływowych politycznych obozów ukraińskich, stojących na platformie walki legalnej za polityczny, ekonomiczny, kulturalny i społeczny rozwój narodu ukraińskiego, żyjącego w granicach Państwa Polskiego a nawet do całego społeczeństwa ukraińskiego, nie stojącego w szeregach BB. W prostej ~~kon~~ konsekwencji takiego stanowiska usiłuje Pan Minister zrobić odpowiedzialnym za śmierć ministra sp. Pierackiego i obozy polityczne legalnej walki politycznej i całe społeczeństwo mówiąc: „Czy w innych państwach po zabójstwie ministra spraw wewnętrznych taka polityka, jaką zastosowano u nas w stosunku do środowiska, z którego wyszedł morderca, mogła być stosowana? Niech się Panowie zastanowią, co by się działo z wami wszystkimi, gdyby się to stało gdzieindziej.”

Odpieramy najbardziej stanowczo zasadę odpowiedzialności zbiorowej za czyny jednostek i grup. Zasadę odpowiedzialności zbiorowej przystosowały już raz władze polskie do narodu ukraińskiego w czasie pacyfikacji w 1930 r. Jeszcze w szerszym zakresie bo do masowych mordów za akty jednostek włącznie doprowadzili bolszewicy, lecz cały świat cywilizowany potępił takie postępowanie jak powrót do czasów barbarzyństwa.

Odpieramy zasadę odpowiedzialności zbiorowej tembardziej, że wszystkie legalne partje ukraińskie bez wyjątku i wogóle całe społeczeństwo ukraińskie ~~niejednokrotnie występowały z oświadczeniami, składanymi także w parlamencie, że~~ ^{wypowiedzieli i nie interesowali się walką} wszelkimi aktami teroru ~~w szczególności aktem~~ ^{a przynajmniej} ~~terorystycznym, którego ofiarą padł ś.p. Pieracki~~ nie ma wspólnego i im przeciwstawia się ideowo wysuwając hasło konserwatywnej ~~polityki~~ ^{konserwatywnej} polityki i walki legalnej. O tem wszystkim Pan Ministe

*ideologii i hasła
skierowało miarę już*

zaczęło się niejednokrotnie występować z oświadczeniami, składanymi także w parlamencie, że

6.

Spraw Wewnętrznych ~~nie chce nie wiedzieć~~.

Pan Minister Kościakowski usiłuje w ten sposób nadać legalnym partjom ukraińskim w dalszej konsekwencji całemu narodowi ukraińskiemu ~~piętno~~ antypaństwowego ^{złota} stanowiska ~~podnosząc zarzut~~, że posłowie i senatorowie ukraińscy nie zadeklarowali swej lojalności i wierności. Pan Minister zapomniął widocznie, że my wielokrotnie deklarowaliśmy, że stojemy na stanowisku prawa i legalności i że ostatnio w przemówieniu prezes Ukraińskiego Klubu Dr. Dymitr Lewicki dn. 5. lutego br. na posiedzeniu Sejmu ~~ofiarował konstruktywną pracę ukraińskiej~~ politycznych czynników w państwie polskiem. Pojęcie lojalności jest nieuchwytnie co do swej treści i daje władzom rozmaitej interpretacji ~~tego pojęcia~~. ~~Stawia więc Pan Minister nam warunek bardzo rygi-~~nalny.

O ile wiadomości moje sięgają, żadne nowoczesne państwo o ustroju parlamentarno-konstytucyjnym podobnego ~~zastępczenia~~ ^{zastępczenia} nie wystawiało i nie wystawia, a nawet państwo takiego typu jak królestwo pruskie, w którem polacy stanowili opozycyjną mniejszość narodową i którzy ustawicznie ustami swoich posłów reklamowali swoje narodowe prawa z podobnym warunkiem nie występywało. Prezes Rady Ministrów czy też ministrowie resortowi bez względu na tendencje i zamiary rządu pruskiego wdawali się z interpelantami czy mówcami w rzeczową dyskusję i nie czynili swoich odpowiedzi zawisłkami od ustosunkowania się posłów do rządu i państwa. O takim warunku milczy tak obecnie obowiązująca konstytucja jak i projekt konstytucji uchwalony przez Senat.

Nie wątpię, że Pan Minister dąży ^{chyba} do zepchnięcia legalnych partji ukraińskich, a więc większości narodu ukraińskiego do roli antypaństwowej.

Oskarżenie narzuca
lojalności mówców już
na posiedzeniu Senatu
dnia 11/III 1981 i
ale oświadczenie
J. Sere

wymagał poprawy
prezenta

nielegalnego

7. *nie zgodzimy się*

jałnego obozu, lecz my ~~przeciw temu~~ *nie zgodzimy się* będziemy wal-
czyć. My nie damy możliwości postawienia nas, ogółu lu-
dności ukraińskiej i ukraińskich organizacyj kul-
turalnych i gospodarczych ~~na jednej płaszczyźnie~~
~~z O.H.N.~~ My wypełniamy wszystkie obowiązki obywateli
Państwa mimo to, że jesteśmy obywatelami drugiej
klasy, a nie mamy natomiast jak jednostki i jak od-
rębny ukraiński organizm narodowy prawie że żad-
nych praw obywatelskich. Dążymy i mimo wszystko
dążyć będziemy do zdobycia w granicach Państwa Pol-
skiego pełni praw politycznych, kulturalnych i eko-
nomicznych, do uznania nas jak odrębnego organizmu
narodowego, żyjącego własnym życiem narodowym, do
uznania narodu ukraińskiego jak samoistnego pod-
miotu prawnego. Te nasze dążenia spraczowaliśmy,
żądając przyznania ~~nam w naszym projekcie konstytu-~~
~~cji~~ autonomii terytorjalnej ~~ziem ukraińskich.~~

Sądzimy, że naszą koncepcję współpracy prze-
ciw imperjalizmowi rosyjskiemu i dążenie do reali-
zacji samodzielnego państwa ukraińskiego ~~eo ipso~~ *istnie*
bardziej po linii mocarstwowej potęgi jak kon-
cepcja wszystkich wolenników koncepcji ~~sowieto-~~
filskiej, i tych ukraińców ~~którzy idą w sze-~~
regach BB.

Pan Minister Spraw Wewnętrznych ~~Kościelkowski~~
w przemówieniu swem z dnia 14. lutego r.b. nazwał
ironicznie nas, posłów i senatorów ukraińskich, ~~nie~~
~~nielegalnymi~~ BB. tzw. przedstawicielami społeczeń-
stwa ukraińskiego i oświadczył ~~sa~~ ~~naprawdę~~, że jes-
teśmy ostatnimi ~~możliwymi~~ mohikanami tego typu
przedstawicieli ludności ukraińskiej i że jesteś-
my szkodnikami dla narodu ukraińskiego, że społeczeństwo
ukraińskie nie zechce nas i nam podobnych
więcej wybrać, że po nas przyjdą inni młodzi, któ-
rzy potrafią znaleźć z nami wspólny język i real-
ny program działania. Pan Minister jest bardzo
ryzykowny w swych twierdzeniach i prorocत्वach.

Najwybrał naród ukraiński w 1930 r. w czasie, gdy na ziemiach ukraińskich w Polsce odbywała się pacyfikacja, gdy przewódcy narodu i kandydaci na posłów i senatorów siedzieli bądź w Brześciu, bądź w innych więzieniach, w czasie, gdy była niemożliwa jakokolwiek agitacja za naszą listą, w czasie masowych nadużyć wyborczych i masowych represyj, w końcu wśród okoliczności, gdy nie było nawet fizycznej możliwości dostarczenia do wszystkich miejscowości naszych kartek wyborczych. Wśród takich wyjątkowych okoliczności było bohaterstwem masowe głosowanie na niezależną listę ukraińską. Nasza lista otrzymała wedle oficjalnej statystyki 683.333 głosów, a wedle naszych obliczeń ponad 1 milion głosów. Odmawianie Panu Ministrowi tak wybranej reprezentacji prawa reprezentowania narodu ukraińskiego, jest obelgą dla tegoż narodu i jako taka jest odczuwana przez naród.

Co do horoskopów na przyszłość i co do nastrojów wśród ludności ukraińskiej przy nowych wyborach to nie daje Panu Ministrowi prawa uważać legalne obozy ukraińskie gasnącym światłem. Wręcz przeciwnie nikt inny tylko organy M. Sp. Wewn. podając wynik wyborów do rad ^{gromadzkich} ~~gminnych~~ w Galicji do publicznej wiadomości stwierdziło, że około 70 % radnych narodowości ukraińskiej należy do UNDO i URSP. ~~Szy Pan Minister nie wierzy nawet relacjom podległych mu organów.~~

~~Nie~~ ^{zatem} to my nie wykluczamy tej ewentualności, że przy nowych wyborach sejmowych narodowi ukraińskiemu może być odebrana ^{i prawa} ~~możliwość~~ swobodnego wypowiedzenia się, albo innemi słowy ^{ze} nowa ordynacja wyborcza może być tego rodzaju, że władze rządowe będą miały decydujący wpływ na ^{roboz} ~~znaczenie~~ ~~mas~~ ~~sk~~ kandydatów i na wynik wyborów. Lecz taka ordynacja i odpowiednie nastawienie aparatu administracyjnego

nie będą miały nic wspólnego z wolą narodu ukraińskiego i tak wybrani posłowie i senatorowie nie będą przedstawicielami narodu ukraińskiego, ~~nie będą~~ ~~stempla rządowego. Same konstruowanie nowych organów~~ ~~cyj w berce jest Panie Ministrze poddyktowane~~ ~~obaw sfer rządowych poznania prawdziwej woli narodu ukraińskiego.~~

O ile przemówienie Pana Ministra z dnia 14. lutego jest zapowiedzią likwidacji samoistnego życia politycznego narodu ukraińskiego w granicach Państwa Polskiego, to przemówienie Pana Ministra na ~~plenum~~ plenium Sejmu a w szczególności ustęp o upaństwowieniu społeczeństwa czy o społecznym państwie oznacza w ~~praktyce~~ praktyce zapowiedź likwidacji ~~samoistnego~~ ^{kulturalnego} ukraińskiego życia ~~oświatowego~~ i gospodarczego. Ministerstwo Spraw Wewnętrznych dąży obecnie do likwidacji ukraińskich oświatowych, gospodarczych i spółdzielczych towarzystw i zastąpienie ich utrakwistycznymi.

Zresztą taka nasza interpretacja jest zgodna z wytycznymi dotychczasowej polityki władz administracyjnych.

Sytuacja w obecnej chwili jest taka, że Rząd dąży do likwidacji zewnętrznych organizacyjnych form samoistnego politycznego, kulturalno-oświatowego, gospodarczego i spółdzielczego życia narodu ukraińskiego. Idą dla narodu ukraińskiego bardzo ciężkie czasy. Mimo wszystko patrzymy dalej spokojnie w przyszłość, bo wierzymy w żywiołowe i twórcze siły naszego narodu i wiemy, że nawet likwidacja zewnętrznych form życia nie jest i nie może być likwidacją samego życia. Naród ukraiński żył, dotychczas żyje i będzie żył ~~w przyszłości~~ ^{jak} jak odrębny jednolity organizm o ~~oświatowych~~ celach i dążeniach tak, że żadne represje nie mogą i nie są w stanie zahamować

empnocyjnego procesu narodu ukraińskiego. Nie przeczymy, że likwidacja dotychczasowych ~~zewnętrznych~~ form życia ukraińskiego może chwilowo być dla nas bolesną, może wywołać zamęt w naszych szerebach, że może w ppaktyce prowadzić czasowo do stworzenia na terytorjach ukraińskich „dzikich pól”. Lecz wiemy, że siła żywiołu ukraińskiego prędzej czy później przełamie wszystkie sztuczne tany i przeszkody.

Nie mamy wiadomości o tem, jakie instrukcje wydało Ministerstwo w związku z przemówieniem Pana Ministra w sprawie ukraińskiej z dnia 14. lutego. Wiemy natomiast, że ~~keści pzuene i żyjemy w enwi~~ ~~li obecnej w nowej sytuacji prawnej i politycznej~~ ~~Albowiem~~ przemówienie Pana Ministra ~~najniższe~~ organy administracji państwowej ~~t.j. posterunki~~ zrozumiwały w ~~interpretacji~~ ^{tak, jak je rozumie} Krakowskiego Kurjera Codziennego i prasy ~~endeckiej~~ ^{obozu narodowego} Kurjer wprost identyfikuje OUN i UNDO i uważa oba obozy jak jednolitą całość. Ono pisze: „Od Pana Dymitra Lewickiego do Konowalca, od Mileny Rudnickiej do Romana Suszki, od UNDO do OUN widzimy jednolity świat”. Tak rozumie przemówienie Pana Ministra ~~Policya Państwowa~~ ^{niższa i ministerstwo} i stosownie do tego swego rozumienia ustosunkowuj się do legalnych partyj ukraińskich, do ukraińskich towarzystw kulturalnych i oświatowych i do całego ukraińskiego społeczeństwa.

Przemówienie Pana Ministra nastawiło działający w terenie aparat państwowy na ton wrogi do wszystkiego co ukraińskie ~~państwo~~.

Pan Minister wypowiedział walkę narodowi ukraińskiemu i my tę walkę przyjmujemy.

944
Wysoki Senacie

Pan Minister Spraw Wewnętrznych Kościółkowski wygłosił w dniu 14. lutego br. na posiedzeniu Komisji Skarbowo-Budżetowej Senatu niezwykle co do treści i formy przemówienie w sprawie ukraińskiej. Nie znamy wypadków w dziejach nowoczesnej Europy, by odpowiedzialny przedstawiciel rządu potraktował w ten sposób naród niepaństwowy i to tak liczny, jak ukraiński w Polsce, - jak to uczynił p. Minister Kościółkowski. ~~Przemówienie p. Ministra można chyba porównać ze słynnym antypolskim przemówieniem kanclerza Bismarcka, wygłoszonym w dniu 28. stycznia 1886 r. w sejmie pruskim. Lecz nawet grzmiące słowa, pogroźki i cała antypolska polityka żelaznego kanclerza i jego następców nie zahamowały emansypacyjnego procesu narodu polskiego, który, gdy nadeszła odpowiednia chwila, wskrzesił niezależne Państwo Polskie.~~

Przemówienie p. Ministra Kościółkowskiego poruszyło do głębi umysły w ukraińskim społeczeństwie i wywarło ^{na nie} tam ujemne wrażenie, gdyż przemówienie to odczuło i przyjęło ^{ono} jako obrazę godności i ~~poczucia~~ honoru.

- 2 -

honoru Narodu. W kolektywnej duszy narodu tkwi poczucie swej godności i honoru, a poczucie to spotęgowane u narodu, który niema własnego państwa i musi prowadzić zaciężną walkę za swe istnienie i możliwość wszechstronnego rozwoju. Szczególnie u nas: bohaterska nasza walka za państwowe odrodzenie przegrana mimo wielkich ofiar krwi i mienia oraz obecna ze wszechmiar ciężka sytuacja naszego narodu na wszystkich ziemiach ukraińskich wysubtelniła poczucie godności i honoru narodu. Sprawa godności i ^{honoru} jest sprawą zbiorowego uczucia i dlatego nie może być przedmiotem dyskusji. Stwierdzam tylko, że p. Minister swem przemówieniem tę godność i ^{honoru} ~~honor~~ narodu naruszył.

Pan Minister w swem przemówieniu z 14. lutego wysunął przeciw posłom i senatorom ukraińskim ciężki zarzut dwulicowej gry, zarzucając nam że co innego mówimy, przychodząc do niego w szczupłym gronie, a co innego z trybuny parlamentarnej i w naszych publicznych oświadczeniach. Odpieramy w najbardziej kategorycznej formie ten zarzut.

Z kolei przechodzę do omówienia merytorycznego stanowiska Rządu polskiego w sprawie ukraińskiej. W sesji obecnej omawiał sprawę ukraińską

tylko Minister Spraw Wewnętrznych p. Kościółkowski, który zajął się nią trzykrotnie, a mianowicie - podczas dyskusji na sejmowej Komisji Budżetowej w swej odpowiedzi na przemówienia posłów Łuckiego i Skrypnyka, w przemówieniu na plenum Sejmu w dyskusji nad budżetem Ministerstwa Spraw Wewnętrznych oraz w przemówieniu ^{na} Senackiej Komisji Skarbowo-Budżetowej w dn. 14. lutego. W pierwszym swym przemówieniu wysunął p. Minister w sprawie ukraińskiej nieokreśloną bliżej płaszczyznę wspólnej pracy nad rozbudową ~~wielkości~~ ^{moce i siły} Rzeczypospolitej, obiecując nam wzajemnie bliżej nieokreślone szczęśliwe bytowanie w Rzeczypospolitej i oświadczając, że nie z posłem Łuckim, lecz z posłem z BBWR Skrypnykiem znalazł spólny język. W drugim przemówieniu postawił p. Minister ogólną tezę, iż obecny rozwój polityczny kultury europejskiej przekreślił dawny rozdział między pojęciami państwa a społeczeństwa, że ten ~~kulturowy~~ rozwój podąża wszędzie w kierunku upaństwowionej społeczności czy państwa społecznego i że na tej drodze znajduje się także Państwo Polskie. W trzecim wreszcie przemówieniu postawił p. Minister kilka tez a mianowicie, że ukraińscy parlamentarzyści nie powinni poruszać

sprawy Berezy Kartuskiej, gdyż społeczeństwo ukraińskie rzekomo ponosi odpowiedzialność za zabójstwo ~~na~~ s.p. Ministra Pierackiego, następnie nazwał posłów i senatorów ukraińskich tylko t.zw. przedstawicielami społeczeństwa ukraińskiego, do których to społeczeństwo niema zaufania i których według jego zdania do Izb ustawodawczych więc nie wybierze. Zasadniczą tezą ^{p.} Ministerstwa ^{ra} Spraw Wewnętrznych w sprawie ukraińskiej jest nieprzyznawanie istnienia w granicach Państwa Polskiego narodu ukraińskiego jako żywego organizmu, dążącego do wszechstronnego twórczego rozwoju we wszystkich dziedzinach życia. P. Minister i jego poprzednicy uznają naród ukraiński w Polsce nie jak żywy narodowy organizm a tylko jak pewną mechanicznie pojętą liczbę jednostek-obywateli, która nie posiada zbiorowej duszy i zbiorowych aspiracji, a członkowie tej zbiorowości korzystać mogą z jednostkowych praw przewidzianych dla poszczególnych obywateli. Takie stanowisko jest zaprzeczeniem istoty narodu i pozostaje w sprzeczności nie tylko z duchem czasu i nowoczesnym nastawieniem prawa międzynarodowego głoszącego zasadę samookreślenia każdego narodu, ale i z faktem między-
narodowych

zobowiązań zaciągniętych przez Polskę w stosunku do narodu ukraińskiego ~~zaciągniętych przez Ministerstwo Spraw Zagranicznych z zaciągnięciem w 1934 r.~~ a nawet z treścią deklaracji p. Ministra Spraw Zagranicznych, złożoną dn. 13. września 1934 r. w Genewie. Wbrew tym faktom usiłuje się nas traktować jedynie jak pływającą etnograficzną masę, z którą można robić różne eksperymenty w rodzaju "tutejszych" na Polesiu, lub tworzenia oddzielnego lemковского czy huculskiego plemienia. Nie będziemy dowodzić, że jesteśmy narodem w nowoczesnym znaczeniu i to jest dla nas ~~akcją~~ aksjomatem. My żyjemy i żyć będziemy, jak naród nowoczesny, mimo wszelkich stawianych nam przeszkód. Na nieprzyznawaniu narodu ukraińskiego, jak zbiorowej żywej istoty opiera się cała polityka p. Ministra Spraw Wewnętrznych w odniesieniu do Ukraińców. W konsekwencji takiego światopoglądu p. Minister uprasza sobie niezwykle sprawę rozróżniając wśród narodu ukraińskiego tylko dwa obozy politycznej myśli ukraińskiej tj. obóz ukraińców względnie rusinów posłusznych bez zastrzeżeń wskazówkom Rządu reprezentowanych przez panów Pewnego i Skrypnyka na Wołyniu i posłów Baczynskiego i Jaworskiego z Galicji. z jednej strony a obóz OUN z

drugiej strony. Pierwszy obóz nie reprezentuje niezależnej myśli politycznej ukraińskiej i jest tylko przybudówką do BBWR, - OUN zaś jest obozem permanentnej walki orężnej z Polską, wyznający zasadę indywidualnego teroru. Pierwszy obóz cieszy się sympatjami i poparciem p. Ministra, drugiemu wypowiedział władze bezwzględną walkę. Obie te grupy tworzą w ukraińskim społeczeństwie tylko nieznaczne odłamy. A gdzież w takim razie ogół społeczeństwa ukraińskiego, skupiający się w legalnych organizacjach politycznych i kształtujący całe życie we wszystkich dziedzinach narodowego bytowania? Gdy p. Minister stawia się wobec dążeń tego ukraińskiego ogółu ~~negatywnie~~ t.j. wpływowych politycznych obozów ukraińskich, stojących na platformie legalnej w dążeniu do politycznego, ekonomicznego, kulturalnego i społecznego rozwoju narodu ukraińskiego w granicach państwa polskiego, a nawet do całego społeczeństwa ukraińskiego, nie znajdującego się w szeregach BBWR ^{negatywnie} przyjąć należy że p. Minister całe to społeczeństwo ukraińskie żyjące poza nawiasem BBWR zalicza do obozu OUN. W prostej konsekwencji takiego stanowiska usiłuje p. Minister zrobić odpowiedzialnym za śmierć Ministra ś.p.

Pierackiego i obozy polityczne legalnej walki politycznej i całe społeczeństwo. "Czy w innych państwach po zabójstwie p. Ministra Spraw wewnętrznych - oświadcza p. Minister - taka polityka, jaką zastosowano u nas w stosunku do środowiska, z którego wyszedł morderca mogłaby być stosowana? Niech się panowie zastanowią co by się stało z wami wszystkimi, gdyby to się działo gdzie indziej".

Odpieramy najbardziej stanowczo zasadę odpowiedzialności zbiorowej za czyny jednostek i grup. Zasadę odpowiedzialności zbiorowej zastosowały już raz władze polskie do narodu ukraińskiego w czasie pacyfikacji w 1930 r. Jeszcze w szerszym zakresie bo do masowych mordów za akty jednostek włącznie doprowadził rząd bolszewicki, lecz cały świat cywilizowany potępił takie postępowanie jak powrót do czasów barbarzyństwa. Odpieramy zasadę odpowiedzialności zbiorowej tym bardziej że wszystkie legalne partje ukraińskie bez wyjątku i wogóle całe ukraińskie społeczeństwo wypowiedziało ~~nie~~ w swoim własnym interesie walkę tej ideologii i to swoje stanowisko nieraz już zaznaczało i na forum parlamentu, stwierdzając, że ze wszystkimi aktami teroru, a również z aktem terrorystycznym, którego ofiarą padł ś.p. Minister Pieracki niema

nie spólnego i aktem tym przeciwstawia się, wysuwając hasło konstruktywnej pracy i legalnej politycznej walki. O tem wszystkim p. Minister Spraw wewnętrznych zdaje się zapomina. P. Minister Kościakowski usiłuje w ten sposób narzucić legalnym partjom ukraińskim i w dalszej konsekwencji całemu narodowi ukraińskiemu antypaństwowe stanowisko dlatego, że posłowie i senatorowie ukraińscy nie zadeklarowali swej lojalności i wierności. P. Minister zapominał widocznie, że my wielokrotnie ^{zanimacaliśmy i} stoimy na stanowisku prawa i legalności i że ostatnio w przemówieniu prezesa Klubu Ukraińskiego pos. Dra Dymitra Lewickiego wysunięto program konstruktywnej pracy ~~ukraińskich~~ ^{ukraińskich} czynników politycznych w Państwie Polskim. O stanowisku naszym w kwestji lojalności mówiłem już na posiedzeniu Senatu dn. 4. marca 1931 r. Okazuje się jednak, że pojęcie lojalności jest u p. Ministra nieuchwytnie i daje władzom możność rozmaitej interpretacji. O ile wiadomości moje sięgają, żadne nowoczesne państwo o ustroju parlamentarno-konstytucyjnym żądania składania deklaracji lojalności czy wierności nie wystawiło i nie wystawia, a nawet państwo takiego typu jak królestwo pruskie, w którym polacy stanowili opozycyjną mniejszość

narodową i którzy ustawicznie ustami swoich posłów reklamowali swoje prawa narodowe z podobnym warunkiem nie występowały. Prezes pruskiej rady ministrów czy też ministrowie resortowi bez względu na tendencję i zamiary rządu pruskiego wdawali się z interpelantami czy mówcami w rzeczową dyskusję i nie czynili swoich odpowiedzi zawieskami od ustosunkowania się posłów do rządu i państwa. O takim warunku myślczy tak obecnie obowiązująca konstytucja jak i projekt konstytucji tutaj uchwalony. Odnosi się wrażenie, że p.Minister dąży do zepchnięcia legalnych partyj ukraińskich, a więc większości narodu ukraińskiego do stanowiska nielegalnego obozu, lecz my nigdy nie zgodzimy się na takie traktowanie ogółu ludności ukraińskiej i ukraińskich legalnych organizacyj. Dążymy i mimo wszystko dążyć będziemy do zdobycia w granicach Państwa Polskiego pełni praw politycznych, kulturalnych i ekonomicznych, do uznania nas jak odrębnego organizmu narodowego, żyjącego własnem życiem narodowem do uznania osobowości narodu ukraińskiego, jak samoistnego podmiotu prawnego. Te nasze dążenia sprecyzowaliśmy, żądając przyznania autonomii terytorjalnej na ziemiach etnograficznie ukraińskich.

P.Ministra Spraw Wewnętrznych ^{nr}przenówieniu z dn.14.lutego rb.

nazwał ironicznie nas, posłów i senatorów ukraińskich t.zw. przedstawicielami społeczeństwa ukraińskiego i oświadczył ~~z tapetą~~, że jesteśmy ostatnimi mohikanami tego typu przedstawicieli ludności ukraińskiej, że jesteśmy szkodnikami dla narodu ukraińskiego i że społeczeństwo ukraińskie nie zechce nas i nam podobnych więcej wybrać, że po nas przyjdą inni, ~~młodzi~~, którzy potrafią znaleźć z rządem polskim spólny język i realny program działania. ~~P.Minister okazał wielką śmiałość w swych twierdzeniach i przypowiadaniach.~~

Nas wybrał naród ukraiński w r.1930. w czasie, gdy na ziemiach ukraińskich w Polsce odbywała się pacyfikacja, gdy przywódcy narodu i kandydaci na posłów i senatorów więzieni byli w Brześciu bądź w innych więzieniach w czasie, gdy była niemożliwa jakakolwiek agitacja za naszą listę, w czasie masowych nadużyć wyborczych i masowych represyj ~~wśród okoliczności~~, gdy nawet nie było fizycznej możliwości dostarczenia do wszystkich miejscowości naszych kartek wyborczych. Wśród takich wyjątkowych okoliczności było bohaterstwem głosowanie na niezależną listę ukraińską. Mimo to lista nasza otrzymała a według oficjalnej statystyki

683.333 głosów, a według naszych obliczeń ponad jeden milion głosów.

Ukraińska Parlamentarna Reprezentacja w obecnym swoim składzie wyrosła z ducha i woli ukraińskiego narodu, jest wyrazicielką jego politycznej myśli, dążeń i ideałów, a gdy p.Minister cisnął obelgę pod adresem tej Parlamentarnej Reprezentacji, ^{narodził} ~~dotknął~~ ~~xxx~~ on i ~~uobyla~~ ~~godności~~ całego narodu.

Co do horoskopu na przyszłość i nastroju wśród ludności ukraińskiej przy nowych wyborach, to nie daje p.Ministrowi prawa uważać legalne obozy ukraińskie ~~zgasnącymi~~ ^{zgasnącymi} ~~światłami~~ ^{światłami}. Wręcz przeciwnie, nikt inny, tylko organy Ministerstwa Spraw Wewnętrznych podając wynik wyborów do rad gromadzkich z końca 1934 r. w Galicji do publicznej wiadomości, stwierdziły że około 70% radnych narodowości ukraińskiej należy do UNDO i USRP. Jednocześnie nie wykluczamy tej ewentualności, że przy nowych wyborach do Ciał Ustawodawczych narodowi ukraińskiemu może być odebrana i reszta możliwości swobodnego wypowiedzenia się, lub innymi słowy, że nowa ordynacja wyborcza może przekazać decydujący wpływ na dobór kandydatów i wynik wyborów czynnikiem, które światopogląd i dążenia społeczeństwa wcale nie odzwierciedlają. Lecz taka ordynacja

i odpowiednie nastawienie aparatu administracyjnego nie będą miały nic wspólnego z wolą narodu ukraińskiego i tak wybrani posłowie i senatorowie nie będą przedstawicielami tegoż narodu.

O ile przemówienie p.Ministra z dn.14.lutego jest zapowiedzią likwidacji samodzielnego życia politycznego narodu ukraińskiego w granicach Państwa Polskiego, to przemówienie p.Ministra na plenum Sejmu a w szczególności ustęp o upaństwowieniu społeczeństwa, czy o społeczeństwie państwa oznacza w praktyce zapowiedź likwidacji samodzielnego życia ukraińskiego kulturalnego i gospodarczego. Ministerstwo Spraw Wewnętrznych dąży obecnie do likwidacji ukraińskich kulturalnych, gospodarczych i spółdzielczych organizacji i do zastąpienia ich utrakwistycznymi. Zresztą taka nasza ^{zamierzona} interpretacja ^{rozumu} jest zgodną z wytycznymi dotychczasowej polityki władz administracyjnych. Nie mamy wiadomości o tem, jakie instrukcje wydało Ministerstwo w związku z przemówieniem p.Ministra w sprawie ukraińskiej z 14.lutego. Wiemy natomiast, że to przemówienie mogło w wielkiej mierze i na dłuższy czas nastroić administrację państwową na jeszcze bardziej wrogi ton do wszystkiego co ukraińskie.

Prasa ~~narodowa~~ obozu narodowego, oraz niektóre organa prasy prorządowej o znanem przeciwwukraińskiem nastawieniu a w szczególności najbardziej rozpowszechniony wśród niższej administracji państwowej "Ilustrowany Kurjer Codzienny" dały tego wyraźny dowód. One identyfikują UNDO i UON i uważają oba obozy za jednolitą całość. Wspomniane pismo np. pisze: "Od Dymitra Lewickiego do Konowalca, od Mileny Rudnickiej do Romana ~~Suski~~ Suszki, od UNda do UON widzimy jednolity świat". Tak ^{roz}rozumie przemówienie p. Ministra administracja państwowa i stosownie do tego swego rozumienia ustosunkowuje się do legalnych partyj ukraińskich, do ukraińskich towarzystw kulturalnych i oświatowych i do całego ukraińskiego społeczeństwa.

Sytuacja obecnej chwili jest taka, że Rząd dąży do likwidacji samoistnego politycznego, kulturalno-oświatowego, gospodarczego i społeczno-życiowego życia narodu ukraińskiego. Nadchodzą dla narodu ukraińskiego bardzo ciężkie czasy. Mimo wszystko patrzymy dalej spokojnie w przyszłość, bo wierzymy, ^W~~XX~~ żywiołowe i twórcze siły ukraińskiego narodu. i wiemy, że nawet likwidacja zewnętrznych form życia nie jest i nie może być likwidacją samego życia. Naród ukraiński żył

dotychczas żyje i będzie żył jak odrębny jednolity organizm o swoistych celach i dążeniach tak, że żadne represje nie mogą i nie są w stanie zahamować emancypacyjnego procesu narodu ukraińskiego. Nie przeczymy, że likwidacja dotychczasowych form życia ukraińskiego może być dla nas chwilowo bolesna, może wywołać pewen zamęt w naszych szeregach i że może z czasem w praktyce prowadzić do stworzenia ^{wierzmy} ~~czasowego~~ na terytoriach ukraińskich "dzikich pól", lecz ~~wierzymy~~, że siła żywiołu ukraińskiego prędzej czy później przełamie wszystkie sztuczne tany i przeszkody, leżące na drodze życia i wszechstronnego rozwoju.-

518

Промови п.п.сенаторів на Пленум Сенату
в сесію бюджетову 1935/1936 р.

В дискусії над проектом зміни конституції дн.16.лютого 1935 р

Сен.Др Г о р б а ч е в с ь к и й : критикує брак у проекті конституції постанов про права і обов'язки громадян і домагається конституційної охорони прав громадянина й одиниці колективної на-роду. Звертає увагу на положення, яке займає нарід український, що мешкає в кордонах Польщі. Критикує розділ 5 проекту конституції й заповідає, що Клуб Український, з огляду на те, що проект конституції ще більш погіршує положення українців у Польщі, буде голосувати проти проекту.

При загальній дебаті над бюджетом дн.27.лютого 1935 р.

Сен.Др Г о р б а ч е в с ь к и й порушує справу промови мін. Костялковського на засіданні Комісії Скарбово-бюджетової Сенату дн. XX 14 лютого б.р. й відповідає на закиди міністра.

Бюджет Міністерства Віроїсповідань і Освіти
дн.І.березня 1935 р.

Сен.К и с і л е в с ь к а : Порушує справу освіти в Польщі й домагається виконання справедливих вимог українців у справах освітніх і релігійних на всіх землях з більшістю населення українського.

Заповідає, що Український Клуб буде голосувати проти бюджету.

Бюджет Міністерства Рільництва дн.4.березня 1935 р.

Сен.П а в л и к о в с ь к и й - Порушує справу рільництва в Польщі й його катастрофального положення.

Зазначає, що рільництво українське переживає ~~критичний~~ подвійний кризис: власний, родинний, місцевий - в наслідок перелюднення села, а також загальний. Змальовує положення українського рільництва. Вияснює становище Українського Клубу, що до програму праці уряду над рятуванням рільництва. Зазначає, що уряд паралізує всі змагання українських суспільно-господарчих організацій зменшити кризис українського рільництва власними силами.

Про уділення Президентіві уповноважень дн.26.березня 1935 р.

Сен.Др Г о р б а ч е в с ь к и й : Обговорює негативні
сторони проєкту й заповідає, що Український Клуб буде голосувати
проти закону.

Проект закону з 10% і 15% додатку до податків.

дн.26.березня 1935 р.

Сен.Др Горбачевський: Критикує проєкт закону й зазначає,
що нема підстав припускати, щоб був у ці кризові часи хтось так
зможний, щоб підвищення податків на ньому боляче не відбилося.

Н. Гусев

А всежтаки дефіцитний бюджет треба латати і та латка мусить бути дуже невеличка, отже мимо всіх запевнень зараз по закінченню дебати в сеймі прийшли на чергу нові податки. Маємо і цілком нові податки, є і деякі доповнення старих. І так під обради комісії прийшла новелізація доходного податку, котра тим разом звернена головню против заграничного капіталу інвестованого в різних підприємствах в Польщі. Це податок званий популярно в сеймових кругах "жирардівський податок". Історія Жирардова всім відома. Це французьке велике капіталістичне підприємство, котре зуміло через довгі літа для своїх акціонерів-французів приносити великі користи. Це було добре, як довго політичні відносини між Польщею і Францією були добрі. Ніхто того не бачив. Нараз сталося інакше, Жирард став предметом пильного ока уряду, а в слід за тим і тяжкі наслідки. Отже новий податок доходний є звернений против тих заграничних підприємств, котрі ведуть своє діло в той спосіб, що білянки в Польщі є дефіцитні, отже не можуть платити податку. Дивним дивом їх акціонери за границею дістають високі дивіденти. Тому за цим податком голосували не лише бебеки, але і польські опозиційні партії. Чи по тій ухвалі не зачне з Польщі кати закордонний капітал, то поживем і побачим.

Черговим новим податком є зміни приписів о оплатах стемплевих.
Це новелізація дотеперішніх приписів оплат стемплевих в тім напрям-

Дальший податок, це побирання відсоток від заделгостей ~~яких~~ податків ~~яких~~ державних, як рівнож всіх інших публичних данин. На перше око виглядає, що цей податок, сеюто відсотки від проволоски зменшувється, до 3/4 процента, однак ці три чверті проценту так кунштотно примінюється, що платник не буде мати жадної пільги.

Новим жерелом податку має бути т. зв. "скробовий цукер" вироблюваний з крохмалю, а який уживається до фабрикації чоколад і т. п. виробів, отже новий консумційний податок. З цього бачимо, що міністерство скарбу пильно шукає за жерелами доходу і обтяжує новими податками все, що лише дається.

В найблищому часі прийде під обради Союму ґрунтовий податок, який поважно обтяжить наше селянство.

3. П...кий

Черговим новим показом є зміни прийнятів є оплатах ставлення.
Це новелізація показування прийнятів оплат ставлення в тім напрямі.

WOBSE COUNCILMAN 6/20/74

А всетаки дефіцитний бюджет треба латати і та латка мусить бути дуже немаленька, отже мимо всіх запевнень зараз по закінченню дебати в сеймі прийшли на чергу нові податки. Маємо і цілком нові податки, є й деякі доповнення старих. І так під обради комісії прийшла новелізація доходного податку, котра тим разом звернена головне против заграничного капіталу інвестованого в різних підприємствах в Польщі. Цей податок званий популярно в сеймових кругах "жирардівський податок". Історія Жирардова всім відома. Це французьке велике капіталістичне підприємство, котре зуміло через довгі літа для своїх акціонерів-французів приносити великі користи. Все було добре, як довго політичні відносини між Польщею і Францією були добрі. Ніхто того не бачив. Нараз сталося інакше, Жирардов став предметом пильного ока уряду, а в слід затим і тяжкі консеквенції. Отже новий податок доходний є звернений против тих заграничних підприємств, котрі ведуть своє діло в той спосіб, що їх білянси в Польщі є дефіцитові, отже не можуть платити податку а дивним дивом їх акціонери за границею дістають високі дивіденти.

Тому то за цім податком голосували не лише бебеки, але і польські опозиційні партії. Чи по тій ухвалі не začне в Польщі утікати закордонний капітал, то проживем і побачим.

Черговим новим податком є зміни приписів о оплатах стемплевих
Це новелізація дотеперішніх приписів оплат стемплевих в тім напрям-

ку, що винайдено ще цілий ряд можливостей обтяжити стемплями ділення і правні, які дотепер були вільні від стемпів. Отже прийде нова стемплева благодать.

Дальший податок, це побирання відсоток від залеглостей ~~лих~~ податків ~~державних~~ державних, як рівнож всіх інших публичних данин. На перше око виглядає, що цей податок, сеюто відсотки від проволоски зменшувється, до 3/4 процента, однак ці три чверті проценту так кунштотно примінюється, що платник не буде мати жадної пільги.

Пришла черга і на нові консумційні податки, та іменно на податок від углевого квасу. Углевий квас уживається до виробу содової води і всяких ~~лімонядок~~ лімонядок. Бистре око скарбовика доглянуло, що літом п'ють люди чимало ~~содової~~ содової води, отже давай новий податок. Фабриканти содової води не будуть платити безпосередньо податки за воду, ^{натомість} будуть платити фабриканти углевого квасу. В дійсности заплатить за все ніхто інший, як консумент.

Новим жерелом податку має бути т.зв. "скроровий цукер" вироблюваний з крохмалю, а який уживається до фабрикації чоколад і т.п. виробів, отже новий консумційний податок. З цього бачимо, що міністерство скарбу щільно шукає за жерелами доходу і обтяжує новими податками все, що лише дасться.

На Комісії скарбовій ^{в день 16 лютого 1933, р.} ~~в~~ в імені Української Парляментарної Репрезентації займав критичне становище до нових тягарів пос.
 ~~В~~ З. П е л е н с ь к и й .

В найблищому часі прийде під обради Сейму ґрунтовий податок, який поважно обтяжить наше селянство.

Такто сповнилися заповідання, що не буде нових податків...

3. П...кий

Przemówienie p.sen.J.Pawłykowskiego dn.4.marca 1935 r.
na plenum Senatu przy ~~zakończ~~ budżecie Ministerstwa Rolnictwa
i Refora Rolnych.

Wysoki Senacie! Położenie rolnictwa tej, wśród naszych warunków gospodar-
czych podstawowej gałęzi gospodarstwa narodowego, rozpatrzył w bieżącej sesji
parlamentarnej sam p.Minister Rolnictwa w przemówieniu swem na plenum Sejmu
dnia 8 lutego. Uzbrojony na pozór w suche, ale i jakże wymowne cyfry Insty-
tutu Badań Konjunktur Gospodarczych i Wydziału Ekonomiki Gospodarstw Drob-
nych w Puławach, p.Minister, mówiąc jego słowy, zajrzał "z całą surowością
prawdzie w oczy" i rozwinął przed nami obraz groźny swym tragizmem. Obraz
ten, to obraz nie tylko ruiny samego rolnictwa, nie tylko bezprzykładnej nędzy,
głodu wsi, ale także obraz, który mówił nam, jak oddziaływałe ruina rolnictwa
i rolnika, a w pierwszym rzędzie drobnego rolnika na całokształt gospodar-
stwa społecznego.

Nie będę powtarzał naprowadzonych przez p.Ministra cyfr, które tak
dobitnie ilustrowały katastrofalne położenie rolnictwa z końcem 1934 roku.
Nie będę tego czynił tem bardziej, że i w referacie sprawozdawcy p.s.Rdułtow-
skiego i w przemówieniach moich przedmówców cyfry te były wykorzystane.
Podkreślam jednakowoż, że przeciętne użyte tak przez p.Ministra, jakoteż
przez p.referenta budżetu Ministerstwa Rolnictwa, dotyczą całokształtu rol-
nictwa. Wiemy, jednakowoż, że rolnictwo w Państwie, idąc od zachodu na wschód
ma zupełnie różne potrzeby i konieczności a stan jego jest bardzo różny.-
Idąc w kierunku na wschód, sytuacja się pogarsza. Na wschodzie pracujemy my
rolnicy ukraińscy. O stanie rolnictwa ukraińskiego miałem zaszczyt mówić
już wielokrotnie w tej kadencji Wysokiej Izby przy omawianiu tak budżetu
Ministerstwa Rolnictwa, jak i Refora Rolnych, a także przy sprawach, zwią-
zanych z osadnictwem i parcelacją, z techniczną odbudową kraju, ze sprawą
meljoracji podstawowych i szczegółowych.

Przeciętne, któremi p.Minister ilustrował położenie rolnictwa w Państwie
nie odzwierciedlają zupełnie tego położenia tego rolnictwa, o którym będę mó-
wił - położenia ukraińskiego rolnictwa.

Rolnictwo ukraińskie przeżywa podwójny kryzys: własny, rodzimy, miejscowy.
Wynikający z nadzwyczajnego przełudnienia rolniczego wsi, a także i
kryzys ogólny. Niech mi zatem będzie wolno w bardzo krótkich rysach przedsta-
wić położenie tego rolnictwa na tle kształtowania się dochodów brutto i
obrotu gotówkowego przeciętnej wsi na wschodzie, jak np. w Galicji, przy czym

zgóry nadmianiam, że liczby przeciętne podane dla tych gospodarstw, mniej więcej będą się pokrywać ze stosunkami na Chełmszczyźnie i Podlasiu oraz, na Lemkowszczyźnie, ~~Podlasiu~~, a będą za wysokie, jeśli chodzi o Polesie, a nawet i o Wołyń.

W statystycznym przekroju wieś ukraińska skupia w sobie około 250 gospodarstw, 1200 głów ludności rolniczej, pracującej na około 1.500 ha użytków rolnych. Dochód brutto tej wsi w latach 1927/28 wynosił około 500-600 tysięcy zł. Obecnie w roku 1933/34 dochód brutto spadł do kwoty 200-240 tysięcy zł. O życiu, a raczej o rozwoju kulturalnym i gospodarczym wsi w pierwszej mierze decyduje obrót gotówkowy. W roku dobrej konjunktury - 1927/28 po potrąceniu z dochodu brutto równowartości samozaopatrzenia gospodarstw, zbywała ukraińska wieś przeciętnie płody gospodarstwa wiejskiego za około 240 tysięcy zł. Dopływ gotówki na głowę ludności rolniczej wynosił w tymże roku około 200 zł rocznie. Już jednak w r. 1932. z przyczyny upadku cen na płody rolne dopływu gotówki spadł do 112.000 zł. i rzucił na głowę 90 zł. rocznie. W 1933 spada on na 96.000 zł. rzucił 80 zł. na głowę. W r. 1934 inkasuje wieś przy sprzedaży produktów rolnych tylko około 85.000 zł. co czyni na głowę dopływ gotówkowy roczny po 70 zł. A zatem w ostatnich 6 latach spadł dopływ gotówkowy ukraińskiej wsi o prawie 2/3.

Tu leży tragedia wsi, zarazem i przyczyna upadku miasta, zależnego od siły nabywczej wsi.

Wysoka Izbo! Obliczone przeze mnie przeciętne ogólnego rocznego dopływu gotówkowego wsi skonfrontowane z agrarną strukturą wsi ukraińskiej nie wytrzymują ^{przebiegu} ~~rzekomej~~ swojej wysokości. Dochody te przy naszej strukturze agrarnej rozdzielają się bardzo ^{nie} ~~współmiernie~~ ^{nie} ~~zależnie~~ ^{nie} od obszaru posiadanej ziemi przez pojedyncze kategorie gospodarstw wiejskich. Przeciętna w przekroju wieś ukraińska z 250 zagrodami wiejskimi, liczy bowiem gospodarstwa karłowatych od 1/2 do 2 ha - 170 zagród. Zagrody te mają dać pracę i wyżywić około 850 ludzi. Same gospodarstwa tego typu stanowią 68% ogółu gospodarstw rolnych wsi. Ze sprzedaży płodów rolnych ta kategoria gospodarstw inkasuje tylko 1/6 dopływu gotówkowego na wieś, co w przeliczeniu na głowę daje rocznie 17 zł.

Prawie 7/10 ukraińskiej ludności wsi - o ile nie ma ubocznych zarobków - nie rozporządza prawie żadną gotówką.

Druga najbliższa kategoria gospodarstw - to gospodarstwa małorolne od 2-5 ha. Skupia ona około 60 jednostek, stanowiących 25% ogółu gospodarstw wsi. Ma ona wyżywić i dać pracę 300 ludziom ludności rolniczej. Ta kategoria in-

inkasuje mniej więcej połowę wpływów gotówkowych, przychodzących do wsi, a zatem około 42 tys. zł; na głowę i rok przypada 140 zł. ^{obrotu} gotówkowego.

Reszta gospodarstw włościańskich od 5-20 ha i nieznaczna ilość gospodarstw powyżej 20 do 50 ha - zwykle już niewłościańskich - stanowiąc razem około 21 jednostek i 7% ogółu gospodarstw we wsi inkasuje $\frac{2}{6}$ wpływów gotówkowych wsi, a więc około 28.000 zł. rocznie co w przeliczeniu na 100 głów ludności daje 280 zł dopływu gotówkowego rocznie na głowę.

Tak przedstawiają się przeciętne cyfry dopływu gotówkowego naszej wsi, które w porównaniu z cyframi przedstawionymi przez p. Ministra Rolnictwa dotyczące nie tylko gospodarstwa osobistego rolnika, są bardzo bijące w oczy. Świadczą one o nędzy, o zaniku prawie jakiegokolwiek spożycia związanego z rynkiem. Ale mało tego. Obrót gotówkowy wsi nie jest obrotem równomiernym. Z przyczyn perjodyczności dopływu gotówki na wieś są pewne okresy na wsi, w których nie tylko niema złotówki, ale niema nawet dziesięciu groszy w izbie, za które możnaby kupić zapalek dla zapalenia ogniska domowego. Okresy te bezgotówkowego życia wsi są tem groźniejsze, że już od wielu lat ludność rolnicza ukraińska niema możliwości kapitalizacji, niema na tyle gotówki, ażeby mogła odkładać. O tem świadczy ni ebarzo pomyslny rozwój ukraińskich oszczędnościowo-kredytowych kas spółdzielczych.

A więc skrajna nędza przygniata wieś ukraińską. Nędzy tej ludność ukraińska cierpieć nie chce. Wyjścia z rozpaczliwego położenia szuka wieś ukraińska na dwóch drogach: 1/w oczekiwaniu gruntownej reformy ustroju rolnego, zależnej od Państwa, 2/w przeprowadzaniu własnymi siłami akcji samopomocy w organizacjach spółdzielczych, jako najodpowiedniejszego środka walki z nędzą.

Zaognione do białości stosunki agrarne wsi ukraińskiej, znane z pracy nie tylko ekonomistów ukraińskich, ale i ekonomistów polskich, jak prof. Bujaka, prof. Brzeskiego i prof. Ludkiewicza, jej agrarne przełudnienie przy niemożności odciążenia wsi od nadmiaru ludności rolniczej, przy kurczeniu się ubożnych zarobków, potęgują głód ziemi, uwypuklają wszystkie braki ustroju agrarnego, braki oświaty ogólnej i oświaty fachowej rolniczej na wsi. Czynią one rychłe przeprowadzenie gruntownej reformy rolnej na wsi nie tylko koniecznością ekonomiczną wsi, ale poprostu koniecznością państwową.

Pozatem ochrona ziemi i dobytku gospodarstw rolnych, zwłaszcza w Galicji Wschodniej, która w ostatnich latach była trzykrotnie nawiedzana klęską powodzi, wymaga rychłego przeprowadzenia regulacji rzek, zapowiadzanej tu z tej trybuny przez p. Premjera 27 lutego b.r., bez ograniczeń prac li tylko

do okiełzania Dunajca i regulacji górnego biegu Wisły. Prace regulacyjne mus;
~~sz~~ też objąć duże rzeki, jak Czeremosz, Prut i Łomnicę, Opór oraz Dniestr,
tembardziej, że od lat zabudowanie górskich potoków i regulacja rzek Galicji
Wschodniej mimo dokładnie sprecyzowanych postulatów drobnego rolnictwa przed-
stawionych na jego zjeździe w Prezydjum Rady Ministrów dnia 27. lutego 1927 r.
Mimo zapowiedzi uczynionych przez pana referenta budżetu Min. Robót Publicz-
nych prof. Skoczylasa przed trzema laty zupełnie z martwego punktu w Galicji
Wschodniej nie ruszyły. Pan profesor Skoczylas, odpowiadając na moje przemówie-
nie w sprawie regulacji rzek i zabudowania górskich potoków, zaznaczył, że nie
inwestuje się również w Galicji Zachodniej. Nie o to mi chodziło, mówiłem
wogóle o potrzebie regulacji rzek i zabudowaniu potoków górskich, ale obecnie
zaistniał ten fakt, że w Galicji Zachodniej będzie regulacja rzek przeprowadzo-
na. A zatem pożyczka inwestycyjna, którą zapowiedział p. Premier, nie powinna
być zużyta tylko dla ochrony ziemi i dobytku rolnika w Galicji zachodniej i
Środkowej.

Równolegle z reformą rolną na wsi ukraińskiej oczekuje ukraińskie rolni-
ctwo realizowania postulatów fachowego szkolnictwa rolniczego, przedstawionych
w swym całokształcie p. Ministrowi Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego
dnia 16 października roku zeszłego z okazji kreowania ukraińskiego liceum rolni-
czego. Dotychczas zubożałe ukraińskie społeczeństwo wielkim wysiłkiem ut-
rzymuje własnym kosztem szkoły rolnicze, daleko nieodpowiadające potrzebom
ukraińskiego rolnictwa. Jest to szkoła Proswity w Miłowaniu, szkoła Silskiego
Hospodara w Janczynie i Horszowie, prywatna szkoła w Szybalinie i szkoła mle-
czarsko-rolnicza Krajowego Związku Mleczarskiego w Stryju.

Fachowe wykształcenie rolniczej masy ukraińskiej jest potrzebne dla zrów-
noważenia tych braków, jakie wynikną po przeprowadzeniu nawet pełnej reformy
agrarnej, która, jeśli wolno tak porównać, zmodyfikuje ustrój rolniczy płaszczyż-
nie ~~w~~ pozioma, a w płaszczyźnie pionowej powinna wiedza i działalność osobista
rolnika rolnictwo nasze zreformować i podnieść. Do tego potrzeba fachowego
wyszkolenia rolnika.

Mógłby mi ktoś, słuchając dotychczas moich wywodów, zrobić zarzut, że pra-
wie wszystkie postulaty, dotychczas postawione, są postulatami zwróconymi do
Rządu. Byłoby to wielką pomyłką. Oprócz zasadniczych postulatów zwróconych po-
tym adresem, a niezależnych od woli i siły ukraińskiego rolnictwa, rolnictwo
ukraińskie samo własnymi siłami walczy z kryzysem, i to nie od dziś. Jest to
praca prawie 4 pokoleń, organizacyjna, społeczno-rolnicza akcja i towarzystw
rolniczych i spółdzielczości.

Mam tu na myśli własne ukraińskie społeczne organizacje, wyłonione przez ukraińskie rolnictwo, a to Krajowe Towarzystwo Gospodarcze "Silskij Hospodar" z jego powiatowymi i wiejskimi komórkami i Spółdzielczość Rolniczą, zjednoczoną do niedawna w jednolitym Związku Rewizyjnym Ukraińskich Spółdzielni. Akcja samopomocy społecznej, którą rozwija rolnik ukraiński z tych dwu ośrodków, spotykała się i z tej trybuny z uznaniem Rządu i uznaniem referentów budżetowych. Ostatnio prawie przed rokiem, 8 marca przy debacie nad zmianą ustawy o spółdzielniach referent ustawy, p. Marszałek Bogucki, zapewnił że wobec stanowiska Rządu nie grozi nie spółdzielczości ukraińskiej. Zobaczymy za chwilę co rok 1934 przyniesie dla naszej spółdzielczości. Samo towarzystwo gospodarcze "Silskij Hospodar", pracujące od r. 1898 przy zaprowadzeniu na naszym terytorjum samorządu gospodarczego, w roku zeszłym wzięło czynny udział w formowaniu izb rolniczych i bierze czynny i konstruktywny udział w pracach wszystkich organów Lwowskiej Izby Rolniczej. Jednakowoż powiatowe i wiejskie komórki towarzystwa "Silskij Hospodar" nie znajdują uznania w samej izbie. Wszystkie akcje rolnicze prowadzi ona albo bezpośrednio, albo też przez polskie towarzystwo, mianowicie przez Małopolskie Towarzystwo Rolnicze. Zgodnie z ustawą, logiką i celowością, izba rolnicza jako korporacja publicznego prawa ma obowiązek koordynowania prac dobrowolnych organizacji rolniczych na właściwym jej terytorjum, bacząc, by ta praca była prowadzona w zgodzie z zasadniczymi wytycznymi ogólnej polityki gospodarczej Państwa, a wyłącznie na tych zasadach i w tych ramach pracują organizacje "Silskoho Hospodara".

Niezdrowy stan, który panuje na terenie lwowskiej Izby Rolniczej, przedstawił bardzo dokładnie mój kolega klubowy pos. Lucki w czasie debaty nad budżetem Ministerstwa Rolnictwa dnia 11. lutego r. b. Nie będę przeto powtarzał argumentów i faktów przezeń naprowadzonych. Mogę tylko skonstatować, że stan, jaki panuje, jest naruszeniem kompetencji izby rolniczej i jest szkodliwy dla samej Izby i dla towarzystwa "Silskij Hospodar", a przedewszystkiem dla samego rolnictwa.

Potrzykroć i p. Premier i p. Minister Rolnictwa, a dzisiaj p. sen. Potworowski apelowali do działalności organizacyjnej społeczeństwa. Czy więc, jeżeli ta działalność w społeczeństwie ukraińskim istnieje, trzeba ją hamować przez takie czy inne pociągnięcia samorządu gospodarczego przy milezącej aprobacie Rządu?

Drugim bolesnym udarem, o którym już wspominałem, był удар w naszą spółdzielczość rolniczą. Dotychczas, od sześćdziesiątych lat minionego stulecia, jeśli chodzi o Galicję, od pierwszej rewolucji rosyjskiej z 1905 r. o ile ch

chodzi o północno-wschodnie ziemie, prowadziliśmy organizacje spółdzielcze, które zostały zespolone w jednolity związek organizacyjny i patronacki, Centralne Zjednoczenie Ukraińskich Kooperatyw: Związek Rewizyjny Ukraińskich Kooperatyw" z siedzibą we Lwowie. Przy wprowadzeniu w życie noweli do ustawy o spółdzielniach z 13 marca r.ub. p.Minister Skarbu ten jednolity związek pokrajał terytorjalnie i fachowo. Wspominam to tu dlatego, że wykonanie ustawy o spółdzielniach uzależnione jest od porozumienia z p.Ministrem Rolnictwa i Reform Rolnych. Przewodnia myśl teraźniejszego p.Premjera, a ówczesnego wiceministra Skarbu p.Kozłowskiego, ażeby nadmiar związków rewizyjnych znieść, ażeby skonsolidować te związki, jeżeli chodzi o związek ukraiński była zupełnie wypaczona. Jedyny w Państwie skonsolidowany związek został zdekon-solidowany. Straciliśmy z orbity naszej pracy zbudowanych przez nas około 700 spółdzielni na terenie zachodnim - Lemkowszczyźnie i wschodnim Wołyniu, Chełmszczyźnie, Podlasiu i Polesiu. Nie utrata samych spółdzielni jako jednostek gospodarczych, lecz utrata możliwości przeprowadzenia jednolitej organizacji spółdzielczo-rolniczej, nas najwięcej boli, a przecież ~~to~~ cała organizacja spółdzielcza podlega wszechstronnej kontroli p.Ministra Skarbu, który ma prawo zatwierdzać statuty i zatwierdzać dyrekcję i rewizorów każdego związku. Nie chodzi jednak o nasz ból, jest to naszą rzeczą prywatną - ale chodzi o celowość. Jeżeli my borykamy się z kryzysem i wytwarzamy ogniska, w których w zgodzie z zasadniczymi wytycznymi gospodarczej polityki państwowej przeprowadzamy technicznie akcje gospodarcze, pocóż takie ogniska niszczyć i wytwarzać nastroje, które w każdym razie nie są nastrojami przychylnymi dla taki pociągnięć.

Muszę skonstatować, że front samobrony ukraińskiego rolnictwa, ^{front} ~~ferm~~, który zyskał podważy i uznanie tak u czynników rządowych jak i w sferach gospodarczych, nie tylko naszego kraju, ale i w szerszych sferach pozakrajowych nie znalazł zrozumienia u Rządu. Front ten został nam w ostatnim roku przez Rząd osłabiony. Skoro jednak p.Minister Rolnictwa w drugim swoim przemówieniu sejmowym, w swojej mowie z 9 lutego b.r. był łaskaw zaznaczyć, że "opanowanie w Państwie złej sytuacji rolniczej musi polegać na trwałym i długotrwałym wysiłku rządu i społeczeństwa, ażeby doprowadzić do bardziej kwalifikowanej produkcji i zapewnić naszemu eksportowi odpowiednie rynki zbytu", mamy prawo mniemać, że ukraińskie organizacje gospodarcze, a więc "Silskij Hospodar" i rolnicza spółdzielczość za swą szczytową organizację R.S.U.K. dziś, natrafiające na przeszkody ze strony tak samo rządów gospodarczych jak i Rządu, powróci do pełni swych praw, ażeby w spokoju niezbędnym dla ciężkich wysiłków mogły

nadal bez przeszkód pracować w myśl głównych wytycznych Pana Ministra. Praca nasza zdąża do przywrócenia opłacalności gospodarstw rolnych, która dziś wskutek spadku cen na płody rolne, wskutek drożyzny nakładów gospodarczych i wskutek ciężarów załamała się.

Jest pewna różnica w przyczynach nieopłacalności gospodarstw rolnych, jeżeli patrzymy na rozmiar ich warstatów gospodarczych. Gospodarstwa wielkie w pierwszym rzędzie cierpią z przyczyny załamania się cen zboża, a później także z przyczyny ciężarów i drożyzny gospodarczych nakładów. Gospodarstwa małe oprócz tych wszystkich pierwiastków, które składają się na przyczyny kryzysu gospodarstw wielkich, mają jeszcze swoje specjalne źródło nieopłacalności, bijące bardzo silnie. Jest to deprecjacja cen, na produkty zwierzęce, które stanowią naturalny przecież monopol produkcji drobiu gospodarstw rolnych.

A więc te przysłowiowe nożyce, o których tyle się mówi, tną drobne gospodarstwa rolne z podwójną siłą.

Niech Wysoka Izba pozwoli mi chwilę pozostać przy tych nożycach. My patrzymy na nożyce cen, według mojego mniemania, niewłaściwie, poddajemy się pewnej sugestji. My patrzymy zawsze na rozwartość nożyc przez okulary wskaźników okresowych i widzimy te nożyce w stanie statycznym. Oczywiście do tego stanu statycznego ramię czy jedno, czy drugie czy oba razem muszą wykonać pewien ruch. O tym ruchu mówił generalny sprawozdawca pan poseł Miedziński. Powiedział: No cóż, w roku obecnym pod wpływem nacisku Rządu, ramię przemysłowe chciało się zbliżyć do ramienia rolniczego, ale znowu z przyczyn od Rządu niezależnych, ramię rolnicze się odchyliło. Wszystko to prawda, ruch taki nożyce w tym roku wykonały. Ale właściwiej byłoby, żebyśmy niezależnie od ruchów takich czy innych i od stanu statycznego nożyc, na który patrzymy, uchwycili również i zanalizowali przyczyny ruchów przedewszystkiem ramienia przemysłowego. Cóż my widzimy? Widzimy, że spadły ceny surowców, spadły ceny robocizny i widzieliśmy, że ramię przemysłowe przychyliło się w stronę rolnictwa mimo, że ramię rolnicze uciekło w dół! I znowu konstatowaliśmy tylko zjawisko statyki nożyc na koniec 1934 r. Przyjmując ceny z roku 1928/29 za 100 wskaźnik cen wszystkich artykułów dał nam zwarcie nożyc ramienia przemysłowego na około 29%, a jeżeli chodzi o skartelizowane przemysły, to tylko o 12,4%. Równocześnie widzimy, że surowce spadają w tym samym czasie o 17%, widzimy, że płace robotników i wydatki tychże robotników na utrzymanie spadają z 265 zł. zarobku w roku 1929. miesięcznie na 4 osobową rodzinę na 135 złotych w roku 1934. Wynika więc pytanie, czy to zwieranie nożyc od ramienia przemysłowego

wego, idące w kierunku rolnictwa, nie dzieje się li tylko kosztem robotnika, i konjunktury cen na surowce. Ta poważna niżka cen surowców o 17% i poważna niżka płac robotników przemysłowych nasuwa bardzo poważne wątpliwości, czy nawet przy tym spadku cen wyrobów przemysłowych, przemysł dalej nie kalkuluje tak, że jego dochód netto może być daleko wyższy mimo niskich cen. /Przerwywania/. Rozumiem, że żaden przemysłowiec mi tego nie przyzna. Zapytuje więc, czyby nie było wskazane obecnie, w myśl zapowiedzi i p. premjera Prystora z roku 1931. i p. premjera Kozłowskiego z tej trybuny przed tygodniem, a także p. Ministra Przemysłu i Handlu, przy tem zapowiadzianem równaniu cen przemysłu w dół, przy tym zwrocie frontem ku wsi, czy też nie byłoby wskazanem rozpatrzyć i ruch ramienia przemysłowego sam w sobie, ażeby albo nie robić krzywdy ludziom, jeśli moje spostrzeżenia są niewierne, albo ażeby z tego wyciągnąć pewne wnioski, jeśli moje spostrzeżenia, oparte na indeksach, i na obserwowaniu faktycznego życia są wierne.

Przystąpię w bardzo krótkim zarysie do zajęcia stanowiska jeszcze względem dwóch dźwigni, jakimi, podważa Rząd kryzys. Pierwszą dźwignią to jest zapowiedź niżenia świadczeń pieniężnych rolnictwa na koszt Państwa czy samorządów i t.d. a więc co do podatków i dodatków do podatków muszę powiedzieć, że podatki i dodatki te są bardzo wielkim ciężarem dla rolnictwa. Według indeksów można skonstatować, że podatki gruntowe i dodatki do podatków w porównaniu do cen płodów rolnych ciążą dziś trzykrotnie więcej a nawet jak to mówił książę Czetwertyński, mając na uwadze podwyższenie podatków i dodatków między r. 1928 a obecnym czterokrotnie więcej niż to było w r. 1927/28.

Dalej słusznem jest, ażeby nie obarczać t.zw. świadczeniami socjalnemi rolnictwa, gdyż naprawdę ze świadczeń tych, które wszyscy i umysłowi pracownicy i fizyczni pracownicy opłacają, właściwie ani jedni ani drudzy nie mają. Ale o tem była mowa już przy budżecie Ministerstwa Opieki Społecznej.

Z gruntu fałszywem niesprawiedliwem było obciążenie budżetu samorządów terytorjalnych tym 5% dodatkiem do budżetu na rzecz Funduszu Pracy. Stanowisko moje jednakże nie było wtedy przyzwyczajone do podziału i wprowadzono ten dodatek, obecnie jednak przy tej reformie należałoby samorzady terytorjalne, które przez reperkuację wyciągają ze wsi ten grosz, uwolnić od tego dodatku, tembardziej, że nikt nie troszczy się o bezrobotnego, który ginie z głodu na wsi.

Sama reforma podatkowa, reforma podatku gruntowego, przepracowana już

i w izbach rolniczych i opracowywana obecnie na komisji sejmowej, musi na prawdę doprowadzić do zniżenia ciężarów podatkowych, gdyż na przykład jeżeli prze rachować obrót gotówkowy w Galicji na 1 ha ziemi, to przypada jakiś 56 zł. Z tego podatki państwowe wraz z dodatkami zajmują daleko więcej jak połowę dochodu gotówkowego.

Mówi się też o odpisaniu zaległości podatkowych. Jest to kwestja, która małego rolnika właściwie nie interesuje. Małe rolnictwo płaci podatki, wielkie tylko rolnictwo zalega z podatkami. Chcę zwrócić uwagę na absolutną potrzebę ochrony rolnictwa drobnego przed fiskalizmem. Ja już nie mówię o tych metodach egzekucyjnych, które panują na wsi, ale skąd ~~xxix~~ urzędy skarbowe izby skarbowe mogą dawać nakazy dla wsi na podatek od nieruchomości. Ostatnio w powiecie lwowskim, zdaje się, że sen. Głabiński o tem wspominał, nakazy na podatek od nieruchomości wraz z egzekucją zostały dostarczone tym, którzy obowiązani są płacić podatek tylko gruntowy.

Pan Premier Kozłowski wspominał o wielkich ofiarach, jakie poniosło przedsiębiorstwo Polskie Koleje Państwowe, a pośrednio skarb przez zniżkę taryf. Zniżka taryf jest jeszcze niepełna. My rolnicy na wschodzie absolutnie nie odczuwamy tej zniżki i mamy zupełnie inne pretensje do zniżek, które powinny być w myśl oświadczenia Pana Premiera z pomocą p. Ministra Rolnictwa przeprowadzone.

Muszę podkreślić, że akcja uporządkowania świadczeń wsi na podtrzymywanie budżetów samorządów komunalnych, o które od lat walczyliśmy, jest wdrożona. Chciałbym jednak widzieć, ażeby skutecznie była do końca przeprowadzona.

Pan Premier zapowiedział między innemi zniżkę cen nafty. Bardzo potrzebna jest ta zniżka, jednakowo bardziej jeszcze potrzebna poza zniżką już przeprowadzoną jest dalsza zniżka cen soli i zapalek, mimo to, że właściwie ceny na zapalki dyktuje spółka eksploatująca Monopol Zapalczany. ~~26~~ Dnia 26. stycznia 1931 roku z tej ~~te~~ trybany przestrzegalem, że mimo to, iż Szwedzi są ludźmi o bardzo wysokim wyrobieniu etycznym, czego nie był dowodem sze tej spółki - jak się później okazało -, ale w technice przeprowadzenia eksploatacji potrzebna jest bardzo ścisła kontrola. Nie stało się to. Kresowe zapalki są faktycznie daleko droższe od normalnych, gdyż są daleko gorsze i pudełko o ^{zaburza} połowę sztuk mniej ~~Ważne~~.

Co do zniżki cen wyrobów monopolowych jak spirytus i tytoń, to klub nasz niema tutaj specjalnych postulatów ze względów społecznych. Chodzi nam przede wszystkim o zniżkę cen artykułów pierwszej potrzeby i masowego spoży

cia a nie używek szkodliwych dla zdrowia i szkodliwych społecznie.

Drugą dźwignią, o której już dzisiaj mówiono, tak że mogą się skrócić, byłaby dalsza interwencja, zabezpieczenie popłatnego zbytu produktów rolnych na rynkach zagranicznych i krajowym, - mimo jak p. Minister podkreślił - małej chłonności tego rynku. Można się z tem zgodzić, ale mam wrażenie, że przy odrodzeniu gospodarstwa społecznego jako całości konsumpcja będzie większa, a już i obecnie przy preferencji pewnych produktów rolniczych w kraju produkowanych może być powiększona chłonność rynku wewnętrznego. Tę była druga dźwignia, która ma przyczynić się do przywrócenia opłacalności gospodarstw rolnych i przywrócenia nabywczej siły wsi, a tem samem do ożywienia całego życia gospodarczego. Tylko przy sprawnem działaniu obu tych dźwigni, zapoczątkowana już w roku 1933. akcja oddłużeniowa, a w roku zeszłym rozbudowana, przynieść może ratunek ginącemu rolnictwu. Bo skuteczność oddłużenia zależną jest także i w głównej mierze od usunięcia głównych przyczyn dalszego zadłużenia rolnictwa. A tempo samej akcji oddłużeniowej powinno być szybkie.

W ramach tak postawionego programu prac Rządu nad ratowaniem rolnictwa powinno się - podkreślam to narówni z s. Potworowskim - pozostawić rolnikom swobodę wysiłku organizacyjnego, wysiłku społecznego ich twórczych sił tak w organizacji produkcji jak i w organizacji zbytu produktów rolnych. A wysiłki te, które w dużej mierze na własnych barkach dźwigamy we własnych ukraińskich organizacjach społeczno-gospodarczych, Rząd jako całość, wbrew opinii p. Ministra Rolnictwa z 8 lutego b.r. albo konsekwentnie paraliżuje, albo łamie. Przez to, wstrzymuje Rząd naszą akcję, zmierzającą do podniesienia kultury wsi, wstrzymuje postęp rolniczy ukraińskiej ludności. A nie jest to mała rzecz, jeżeli wziąć pod uwagę, że ukraińskie rolnictwo po polsku jest najpoważniejszym odłamem gospodarki narodowej w Państwie i produkcja jego przy tych warunkach w kraju, w jakich obecnie żyjemy, stanowi 1/3 całej produkcji rolnictwa w Państwie.

Zapytuję, czy to potrzebne? Komu to potrzebne? Do czego ma doprowadzić taka metoda, jeżeli nawet twórcze siły narodu, pracujące zgodnie z programem gospodarczym Państwa, muszą być dla czyichś planów łamane i niszczone?

Przemówienie pos. Dra W. Zahajkiewicza na sejmowej Komisji
Konstytucyjnej dn. 7. marca 1935 r.

Na wstępie nie mogę nie podkreślić paradoksalnego zjawiska, iż Komisja sejmowa obraduje nad ustawą o zmianie konstytucji w trybie sprzecznym z art. 10, 35 i 125 ~~ustawy konst.~~ obowiązującej ustawy konst. i z regulaminem obrad Sejmu. Mimo, iż jedynie Sejmowi przysługuje prawo inicjatywy ustawodawczej i każdy projekt ustawy najpierw Sejm załatwić winien, Komisja sejmowa ma możność zabrać głos nad projektem ustawy i to tak ważnej, jaką jest ustawa o zmianie konstytucji dopiero teraz, gdy nowy, gotowy projekt ustawy konstytucyjnej przyszedł do Sejmu z Senatu, albowiem dyskutowanych w Sejmie też konstytucyjnych nie można uważać za projekt ustawy konstytucyjnej, a uchwały senackiej nie można uważać jedynie za poprawki, lecz za nowy, formalny projekt ustawy. Paradoksalność położenia Sejmu przejawia się ponadto i w tem, że Sejm właściwie niema możliwości swobodnej decyzji,, nie wolno mu odrzucić poprawek senackich, gdyż byłoby to równoznacznem z odrzuceniem całego, tak skonstruowanego projektu ustawy konstytucyjnej, ponieważ to, co po odrzuceniu poprawek Senatu pozostałoby przy życiu, to jest to, co uchwalonem zostało przez Sejm dn. 26. I. 1934, nie jest ustawą, lecz tylko тезami konstytucyjnymi, które charakteru ustawy nie mają i mieć nie mogą. Po tych uwagach formalno-prawnej natury przechodzę do wypowiedzenia naszego merytorycznego stanowiska względem projektu nowej konstytucji.

Bezsprzecznie, że nowa konstytucja jest ukoronowaniem dążenia do omnipotencji państwa, jaka jest przewodnią myślą wszystkich ustaw, uchwalanych w ostatnich latach, i jaka leży u podstaw polityki obecnego Rządu. Zdajemy sobie sprawę z tego, że owa idea totalności, omnipotencji państwa, scilicet Rządu, - ponieważ państwo identyfikuje się z Rządem, - została do pewnego stopnia zapożyczona u niektórych państw zachodu i wschodu Europy. Wskazuje się przytem na faszyzm, hitleryzm i poniekąd na bolszewizm. Pragnę podkreślić z naciskiem, że Włochy, a szczególnie Niemcy są państwami jednolicie narodowymi, i dlatego też jedynie te narody są zainteresowane w statuowaniu dla siebie takich lub innych form ustrojowych. Iznaczej się ma rzecz ze Związkiem Republik Sowieckich, jak też i z Polską. W Rosji Sowieckiej konstytucja uznaje istnienie odrębnych narodowości. To też obecna, faktycznie "jedinaja i niedielimaja" Rosja,

nazywa się Związkiem Republik Sowieckich, a konstytucja tego Związku przyznaje nawet poszczególnym członkom tegoż Związku prawo do oderwania się od Związku. Wiemy, że obecnie jest to tylko niecna obłuda. Formalnie jednak, państwo sowieckie uznaje istnienie innych narodów oraz ich prawo do samodzielnego życia państwowo-narodowego. W Polsce żyją również prócz narodu polskiego inne narody, jak ukraiński i białoruski, które stanowią na ziemiach, odwiecznie przez się zamieszkałych, większość ludności, i które, przez niedawne walki wyzwolenicze zadokumentowały niezbitą swoją wolę do samodzielnego życia państwowo-narodowego. Wskutek specyficznych, niesprzyjających warunków politycznych, odłamowi narodu ukraińskiego, który znalazł się w granicach Polski, nie zostało przyznane prawo samostanowienia o sobie. Tem niemniej wszystkie państwa Ententy, ustanawiając po ostatniej wojnie światowej nowy porządek polityczny w Europie, jednomyślnie stwierdziły, że naród ukraiński w Polsce winien mieć autonomję terytorjalną. W tym względzie zaciągnęła też Polska zobowiązania międzynarodowe. Zobowiązania to zarówno formalnie, jak i merytorycznie nie wygasły i nie mogą wygasnąć, jak długo w granicach państwa polskiego żyć będzie znaczny odłam narodu ukraińskiego. Nie jest to tylko naszym stanowiskiem. Należy pamiętać o nie tak dawnej dyskusji w Genewie na forum Ligi Narodów, z okazji debaty nad oświadczeniem polskiem w sprawie uwolnienia się od postanowień traktatu o ochronie mniejszości narodowych. Wówczas wyraźnie i niedwuznacznie wskazano przedstawicielstwu Polski, że w skład państwa polskiego weszły narody, na swoich terytoriach narodowych stanowiące większość ludności, i że wobec tego nie jest obojętnem dla innych państw, z jakich praw korzystają w Polsce te narody.

Wychodząc z tego zasadniczego założenia, Klub Ukraiński uznając^{rozumnie} w całej pełni prawo narodu polskiego do nadania sobie dowolnej formy organizacji państwowej, oświadcza, że my, Ukraińcy, w Polsce mieszkający, jak naród żywy i posiadający wszystkie właściwości nowoczesnego narodu, domagamy się kategorycznie traktowania nas przez Państwo Polskie, jak zbiorowej osobowości narodowej z odrębnymi właściwościami i dążeniami narodowymi i zapewnienia tych naszych praw narodowych w ustawodawstwie, a w szczególności w ustawie o ustroju Państwa Polskiego. To też w chwili, gdy są rozważane zmiany form ustrojowych Polski, poczuwamy się do obowiązku oświadczyć, że żądamy od Rządu polskiego wykonania odnośnie ludności ukraińskiej w Polsce międzynarodowych zobowiązań a w obecnych

warunkach domagany się włączenia do ustawy konstytucyjnej państwa polskiego postanowień, przyznających ziemiom zamieszkałym w większości przez ludność ukraińską autonomji terytorjalnej z sejmem krajowym, rządem, administracją, sądownictwem, szkolnictwem, skarbowością i terytorjalną siłą zbrojną.

Zgodnie z tym zgłosiliśmy przy debacie nad zmianą konstytucji w Senacie wniosek tej treści, lecz wniosek ten w Senacie upadł. Ukraiński Klub będzie głosować przeciw obecnemu brzmieniu nowej konstytucji.

Цим документом викликає село військ на зупинитися. На жаль, це не
 Кितिця нових податків зростає даліше.
 взагалі грунтів

На останньому засіданні Союзу знайшовся цілий ряд нових
 законопроектів уряду в тім найбільше нових податків. Між предложе-
 нями уряду є і проекти на умирненні згідно розуміння на рати
 дотеперішніх податкових залежностей. І так дня 15.березня на поряд-
 ку нарад Скарбової Комісії знайшлися ось такі нові податки:
 10% додаток до оплат стемплевих і податків посередніх, як рівнож
 15% додатку до податків безпосередніх в-раз зі спадковим і даровизн;
 збільшення кризисового додатку від державного податку доходу;
 оподаткування товщів; шарварки; ґрунтовий податок; нова внутрішня
 позичка і т.д.

Збільшення податків посередніх і безпосередніх.

На першій точці нарад Скарбової Комісії знайшовся вище згада-
 ний 10% додаток від оплат стемплевих і посередніх податків, як
 рівнож 15% додатку до податків безпосередніх в-раз зі спадковим і
 від даровизн.

В дискусії над цим законопроектом забрав голос пос.З. П е л е
н с ь к и й: здавалося, що по цьогорічній бюджетній дискусії, в
 котрій представники проурядової більшости, як рівнож і урядові чин-
 ники висказувались, що вже прийшов час, коли треба заперестати накла-
 дати на населення нових податків, а головне по заяві генерального
 референта бюджету пос.Медзінського на пленум Союзу, що його кляб
 протівиться новому додаткові до ґрунтового податку, здавалося, що
 тим разом уряд вицїфав всі свої законопроекти нових податків. Сталося
 цілком інакше. Нова устава предвиджує затвердження дотеперішнього
 10% додатку від оплат стемплевих і податків безпосередніх, як рівнож
 15% додатку від податків безпосередніх в-раз зі спадковим і даровизн.
 Ця нова устава є черговим уповноваженням міністра побирати згадані
 податки. Не маю заміру перед комісією представляти сучасне положен-
 ня взагалі а зокрема села. Ми всі це прекрасно знаємо, що до села
 можна примінити лише одне слово - нудя. І мимо цього, що всі це
 знають приходить уряд з пропозиціями нових додатків від податків.
 Виравді пан референт, як представник більшости спротивився, щоб до
 ґрунтового податку додано 15%. Має лишитись по старому, значить має
 бути 10%. - Це дарунок Безпартійного Бльоку 5% для майбутніх виборців.

Пільги в сплаті податкових заборгованостей.

Ми нераз звертали увагу на урядові обезпечення від огню і вказували на його недоцільність. Цім разом п.міністр задає повно-
власти, щоби міг уморювати а згідно розкладати на рати залежлости
від обезпечення. І цім разом скористає ніхто інший як капіталіст,
бо з селянина стягнуто через екзекутора премію огневу, з якої він
на случай випадку не може скористати, бо урядова асикурація не
виплачує нераз і пів року погорільцям. Найвищий час скінчити з цім
урядовим обезпеченням від огню і вернути до європейських звичаїв,
себто добровільного обезпечення ^В товариствах, які це завдання спов-
няли знаменито і не потребували аж помочі міністра в стяганню

Освітня Комісія.

При внесенні з зниженням оплат для студентів академічних шкіл ствердив пос. В е л и к а н о в и ч, що високі шкільні оплати дошкуляють найбільше українській молоді, яка рефlekтується головною з бідних селян, ^{і робітників та небагатих інтелігентів} та також не має тої помочі, яку мають польські студенти. І держава і польська суспільність помагає польській молоді всіма засобами, а до того ще польська молодь має можливість також сама собі помагати через заробітки. Того всього позбавлена українська молодь і тому з великим трудом приходить ся одним відбувати студії, а інші позбавлені зовсім можливості образування себе на високіх школах якраз з причини великих шкільних оплат. Промовець ~~заявляв~~ ^{домагався} зниженням оплат на університетах. При дискусії над внесенням жидівського клябу про школи ^з жидівською викладавською мовою промовляло кількох бесідників. Представник польського народового клябу спротивився ^{жидівському} ~~цього~~ внесенню і з засадничих причин, при цьому ствердив, що справу викладавської мови вповні полагоджує закон з 1924 р. і відповідає вимогам ^{ка} конституції дотично шкіл для національних меншин. Проти цього внесення заявився також представник клябу ББ, мотивуючи зовсім несутівими аргументами мовби то закон про шкільний устрій з 1932 р. цю справу полагоджує. В справі шкіл для національних меншин промовляв пос. В е л и к а н о в и ч, який ствердив, що представники Українського Соймового Клябу будуть голосувати за внесенням жидівського клябу тому, що українці визнають засаду що всім національностям прислужує природне право ~~образувати~~ ^{образувати} свої діти в рідній школі. Полемізує з висновками пос. Корнецького, мовби то закон з р. 1924. заспокоював аспірації національних меншин в справі рідного шкільництва. Стверджує, що той закон після виявлених мотивів, на яких був. міністр освіти Грабські цей закон

створив не тільки що не може вдоволити національних меншин, але навпаки ломить природні права до рідного шкільництва. Промовець дивується, що пос. Корнецький, як один з кращих педагогів має увагу боронити утравізму в той час, коли польська суспільність виступає всіми силами проти двомовного викладу оскільки розходиться з польські діти. Дивним дивом п. Корнецький не заперечує, що жидівські діти повинні вчитися в окремих жидівських школах, а не тому, що польські діти не розумілиби жидівської мови. І ту виходить природна суперечність де з чисто зоологічних причин панове з народового клубу не обстоють і не боронять утравізму в жидівських школах. Промовець пригадав також референтві клубу ББ, що коли ухвалено закон про устрій шкільництва, тоді представники Українського Клубу домагалися до цього закону долучити справу викладавської мови, а на це одержали відповідь, що справа мови не має звязку з устроєм шкіл.

Пос. Хруцький вказує, що звичайно в дивний спосіб інтерпретують конституцію, коли приписами цієї конституції хочуть оправдати практику шкільної влади, що не хитко створює рідного шкільництва на державні гроші для непольських народів. Звичайно жиди неприхильники національного шкільництва непольських народів вказують на те, що конституція лише дозволяє самому громадянству непольських народів власним коштом створювати приватне шкільництво, натомість, як підчеркують ~~жиди~~ інтерпретатори, держава не має обовязку творити на державні гроші шкільництва в рідній мові для непольських народів держави. Ч. Рівночасно говориться про те, що польська конституція є найбільш ліберальною в цілому світі. Коли чуєш подібну інтерпретацію постанов, що до освіти найліберальнішої конституції, то неможна з диву вийти, що таке природне право кожного народу, ^{якщо є право} до освіти в рідній мові в такий казуїстично-софістичний спосіб опрокидується. Це очевидно можливо тому, що справа шкільництва і освіти трактується ^{не} річею фахово а розглядається під кутом політичних партійних програмів. Другою ^{подібною} помилкою політичних моментів до справи освіти є погляд Корнецького, по якому національно-шкільна автономія булаби парцеляцією держави, як він висловився, ^{на} таку парцеляцію польські народовці ніколи не погодяться. Цей погляд зраджує неконсеквенцію ендеків, бо оскільки вони не негують ^{загаду} рідної школи для неполяків, то тим самим, будучи консеквентними до кінця, мусять признати право і на рідну шкільну

адміністрація, себто на шкільну автономію. Дивно, що така держава як Англія не боїться віддати справу шкільництва в руки самого громадянства. А чейже англійці найкраще ведуть свої державні справи і є справжніми володарями світу. Внесок жидівського клубу, як слушно замітив пос.Корнецький, торкається засадничої справи шкільництва в рідній мові для непольських народів. Тому ж українці піддержуючи цю ідеологічну засаду, на якій збудовано внесення жидівського клубу, мусять бодай побіжно підкреслити, що ця засада рідного шкільництва є рівнож ^{не}зреалізована і ^{у відношенні} до українського народу. Утраквістична школа, яка малаби задоволювати потреби українського народу в ділянці освіти по суті є чисто польською школою, ^{при тому} користує з неї лише українська дітвора, бо польська молодь на українських теренах має чисто польську школу. Нарешті утраквістична школа, як виказує статистика щораз більше замінюється чисто польською школою. Отже держава явно веде в шкільництві політику польонізаційну. В цей спосіб явним стає той фальш, на якому побудовано закон Грабського про утраквістичну школу. До речі, цей самий закон Грабського ^{вперше} впровадив ^{у державну} публичну практику шорше методу фальшування масової волі ^{по} громадян, в доконному випадку волі батьків. Оскільки пізніше це фальшовання волі перенесено в сферу ^{ти українських} ~~символічних~~ виборів виборів і то польські євдеки висловлюючи ^{свої} ~~свої~~ культа ^{мні} ~~має~~ максіма культа". Бо зло тягне за собою інше зло, і в той спосіб витворюється ланцюг зла.

Wysoki Senacie !

~~Wskazyw~~ Zdawałoby się , że po tylu przemówieniach w Sejmie i w Senacie, a ^{w szczególności} szczególnie po moim ostatnim przemówieniu w Komisji budżetowej Senatu, nie będzie już materiału do wystąpienia na plenum Senatu. Ale to tylko tak zdawałoby się. W rzeczywistość ci sprawa szkoły i wychowania nie tylko daje dużo sposobności do tego, ażeby stale zajmować do niej stanowisko, ale nawet zmusza do tego ze względu na niezwykłą doniosłość zagadnień.

Prawda, więcej przeawia mi do serca i do przekonania nie tylko jak fachowca, ale jak obywatela i senatora rola teoretycznego rozstrząsania pedagogicznych i wychowawczych kwestyj, jakoteż praktycznego stosowania ich w życiu i szkole, aniżeli wnika nie w warunki, wśród których zaistniało szkolnictwo i oświata mniejszości narodowych w Polsce.

Pierwsza rola nadzwyczaj wdzięczna. Ona ustosunkowuje nas do najważniejszych pytań kultury, daje możliwość nie tylko korzystania z wartości kultu^{al}рных ale także i tworzenia nowych. Druga zmusza do krytyki, do podnoszenia ostrych zarzutów, zakładania ^{pro-}testu, składania deklaracji. Dodajmy do tego, że ^{jak} uczy nas dotychczasowe doświadczenie, wszelki krytyczny głos, chociażby oparty na naukowych podstawach, ginie i przepada jak głos wołającego w pustyni, wtedy zrozumiemy całą beznadziejność naszego stanowiska w obu Wysokich Izbach ! Zapewne pomyśli ktośkolwiek z Panów Senatorów, że to tylko przeczule nie zmusza nas do naszych występów. A nie zbraknie i takich, którzy wyczuwając z naszych głosów niezadowolenie, przyłączają się do oświadczenia jednego z polskich oświatowców, że niezadowolenie z istniejącego stanu „ jest zresztą cechą stałą każdej mniejszości”. Ale właśnie w tem oto miejscu drogą

asocjacji przypomniałem sobie jeden artykuł w pewnym pośmie warszawskim z powodu pobytu w stolicy R.P. prezydenta Estonji. Dosłowne brzmienie odpowiedniego miejsca jest następujące: „Gwarancją poczucia państwowego mniejszości narodowych (rozumie się w Estonji) jest najliberalniejsza na świecie ustawa mniejszościowa. Nie miejsce tu charakteryzować przepisy tej ustawy. Dość powiedzieć, że sejm estoński nie słyszał ani jednej bodaj interpelacji mniejszościowej, lecz przeciwnie, odbiera ciągle dowody lojalności i wdzięczności ze strony zamieszkałych w państwie Rosjan, Niemców czy Szwedów.” A więc może być inaczej, mogą być mniejszości zadowolone. Ale autor artykułu ucieka przed dalszym badaniem powodów, bo według jego zdania „nie miejsce tu charakteryzować przepisy tej ustawy”. Z ucieczką z pola bitwy, innemi słowy z dezercją w stosunku do kwestji mniejszościowej spotykamy się prawie na każdym kroku i ze strony wszystkich odpowiedzialnych czynników w Polsce. Powody i formy dezercji są różnorodne, ale rzeczywistość dezercji pozostaje niezmienną.

Marja Dzierzbicka w artykule „Zagadnienia nauczycielstwa w naszym szkolnictwie powszechnem” (Oświata i wychowania 1929 z.2. str.128) pozostawia „na uboczu ważną a zawiłą kwestję narodowościową” gdy na konferencji oświatowej w Puławach od 8-10 maja 1929 jeden z referentów mówiąc o „aktualnych zagadnieniach oświaty ~~xxx~~ dorosłych w Polsce” postawił na drugim miejscu zagadnienie mniejszości narodowych, to użył takich słów: „to zagadnienie bardzo często albo pomija się wstydliwie, albo załatwia połowicznie. Wówczas kiedy mówi się o mniejszościach narodowych, mam uparte wrażenie nieszczerości”. Tymczasem inni uczestnicy konferencji zupełnie nie podzielali tego zdania i znowu uciekali się do różnych przyczyn, między innymi i takich, że zagadnienie mniejszości to sprawa wyłącznie polityczna, to kwestja łącząca się z ustrojem Państwa

Poselskiego. A poseł Kornecki, który był obecny na powyższej konferencji, dodaje wyraźnie: gdybyśmy chcieli omawiać zagadnienia mniejszości narodowych z punktu widzenia polityki szkolnej, to nie moglibyśmy go zgodnie rozważać i przeszlibyśmy do przekonania, że jest to zagadnienie, które powinno być przeniesione na inne forum. " Ale gdzie znajduje się to inne forum i co mówca rozumie po tem innem forum, o tem nie wspomina. Jeżeli ma na myśli ustawodawcze ciała, to na tem polu ~~xxx~~ chyba dla niego sprawa załatwiona. Przecież poseł Kornecki w swojej broszurze „O szkolnictwie mniejszościowem” wyraźnie powiedział, że nad sposobami, jak załatwić zagadnienie mniejszości narodowych Sejm polski zastanawiał się długo w r. 1924. I ze względu na całokształt polityki szkolnej Państwa, najwłaściwszym sposobem uznano wprowadzenie szkoły dwujęzycznej, w której ma nastąpić wychowywanie młodych pokoleń w jednej szkole państwowej bez względu na pochodzenie etniczne. A ponieważ według zdania Pana Posła „praktyka czteroletnia wykazała, że twórcy ustawy 1924 r. pp. S. Grabski i S. Tugut chociaż z przeciwnych sobie obozów politycznych mieli rację, więc i na tem jedynem może jeszcze forum nie potrzeba rozstrząsać kwestji szkolnictwa i oświaty mniejszości narodowych, a natomiast są wszystkie dane dla pełnego zadowolenia a nawet i głoszenia urbi et orbi, że „mimo zwalczania utrakwizmu przez agitatorów politycznych, wzrasta we wspólnej szkole kresowej nowe pokolenie, które na ławie szkolnej rozwija w sobie braterstwo, rozumienie wspólnych celów życiowych i szacunek dla odrębności plemiennych.”

Po tem krótkim ekskurzie pominię wszystkie głosy, które mówią o potrzebie przystąpienia do realizacji pytania mniejszościowego szkolnictwa w Polsce Sprawa i tak wejdzie na dzienny porządek naszych

obrad a przynajmniej obrad Sejmu, o ile Sejm przetrwa bo odpowiednie projekty ustaw znajdują się w Komisji sejmowej. Pomijam głosy tych, którzy stoją na stanowisku, że mniejszości nie należy pytać o ich życzenie, ale stwarzać dla nich stosunki takie, które wydają się najbardziej zaleconymi ze stanowiska racji państwowej. Pomijam głosy, które mieliśmy sposobność słyszeć w czasie dyskusji sejmowej nad budżetem Ministerstwa W.R. i O.P., a w których mieściły się narzekania na to, że ofiarą ukraińskiej szkoły na kresach padają dzieci polskie, ponieważ są zmuszone pobierać początkową naukę w obcym dla niej języku. Pomiję głosy zadowolone z dotychczasowych osiągnięć szkolnej polity polskiej, głosy, które streszczają się w tem, że potrzeby ukraińskiego szkolnictwa są nie tylko zupełnie zaspokojone i że Polska w stosunku do mniejszości nie tylko wykonała postanowienie art. 109.110 i 117 własnej konstytucji. jakoteż art. 1,9. i 10 traktatu między głównymi mocarstwami sprzymierzonymi i stowarzyszonymi a Polską, podpisanego w Werslu dnia 28.czerwca 1919 r., ale poszła nawet dalej w swej lojalności do mniejszości narodowych, a niż o tem wspominają rzeczony artykuły. Na takim stanowisku zeszły się nie tylko różne polskie polityczne stronnictwa, ale także i Rząd w swoich wydawnictwach, przeznaczonych dla informowania społeczeństwa polskiego i zagranicy o stanie wychowania publicznego w Polsce.

Polemika z tymi wszystkimi głosami bezcelowa, gdyż trudno rozwiać opinie zadowolenia albo to psychiczne nastawienie, które uwidacznia się w głosach reagujących na nasze utyskiwania, albo uwidacznia się w przemilczaniu i niedawaniu odpowiedzi chcąc uśmiercić tym sposobem krzyk rzeczywistości, krzyk życia.

Ale zanim przystąpię do omawiania szczegółów

wego spraw oświaty i kultury ukraińskiego narodu, muszę jeszcze słów parę poświęcić jednemu charakterystycznemu szczegółowi.

Na posiedzeniu skarbowo budżetowej Komisji w dniu 21. lutego 1930. nie stawiałem sobie zupełnie pytania, o czym mam mówić. Materiał, jaki mam pod ręką, nie tylko własny, ale dostarczany z urzędowych źródeł jest tak wielki i tak bogaty, że nim potrafiłbym zająć nie jedną albo dwie godziny posiedzenia, ale mógłbym wypełnić jedno całodzienne posiedzenie i jeszcze nie wyczerpać wszystkiego. I nie w tem dziwnego. Jesteśmy przecież pełni świadomości tego, co to jest prawo narodu do życia, prawo narodu do kultury, jesteśmy świadomi tego, że między szkolnictwem, pedagogją i oświatą ~~istnieje~~ a całym życiem społecznym i wychowaniem istnieje nierozrywalny związek. Proszę tylko przejrzeć, nawet pobieżnie, materiały Komisji dla usprawnienia administracji publicznej, a znajdą Panowie tam potwierdzenia naszych wywodów, że i szkolnictwo i oświata mogą mieć ^r olbzymie możliwości rozwoju, ale to zał ży od tego, czy chddzi nam o istotę rzeczy, zależy od wiania życia i prawdy w te zagadnienia, oraz doświadczeń opartych na wynikach nauki i praktyki. A więc traktując sprawy szkolnictwa i oświaty ^w związku z całością życia narodu i Państwa, będziemy mieli dość materiału dla rozpraw budżetowych. Jest więc o czym mówić i to pytanie nie wywołuje żadnych u mnie trudności.

Pozostało drugie pytanie, które streszcza się w tem, jak mówić. A znaleźć odpowiedź na to drugie pytanie jest rzeczą bardzo trudną, a wiele trudniejszą, niż odpowiedź na pierwszwe pytanie. Podnosić tylko wszystkie ujemne rysy administracji szkolnej, zwalczać w ostry sposób ustawę szkolną z 1924 r., protestować i krzyczeć uważałem zbędną rzeczą i ograniczyłem się tylko do ogólnego stwierdzenia, że w moich osobistych dotychczas

wych osobistych przemówieniach i w wystęпах moich kolegów w sejmie i Senacie nie mam nic do zmiany i do odwołania. A nadto stwierdziłem, że stan w którym zaistniał szkolnictwo i oświata ukraińskiego narodu nie tylko nie uległ żadnej zmianie na lepsze, ale znacznie pogorszył się, bo ze stadium próby, doświadczeń, a nawet jak zdawało się po majowym przewrocie ze stanu przejściowego przybrał wszystkie cechy stabilizacji i trwałości.

Jednym z motywów, który wpłynął na zaniechanie ostrego tonu w mojem przemówieniu był ten, żeby zmusić Panów nie tylko do słuchania, ale do pewnego rodzaju introspekcji czy wasze psychiczne nastawienie, jakoby to mniejszości już z swego charakteru mniejszościowego były stale niezadowolone. Ale także obawiałem się, że obierając inny ton przemówienia może spotkam się z wnioskami większości tej Wysokiej Izby zformułowanymi w tym kierunku, że w kulturalno oświatowym życiu ukraińskiego narodu wszystko tożwija się prawidłowo i pomyślnie, kiedy ton przemówienia spadł o całą oktawę niżej, niż to było w poprzednim mojem przemówieniu. Spokojne przemówienie wymaga także rozpatrzenia sprawy ze stanowiska samoposzanowania siebie, poszanowania sprawy którą się zastępuje i poszanowania wszystkich tych, w imieniu których się występuje.

Dlatego też stwierdzając fakt, że położenie ukraińskiego szkolnictwa zupełnie się nie zmieniło, a nawet pogorszyło, zaznaczyłem wyraźnie, że w przemówieniu ograniczę się do szukania zaradczych sposobów i leków, że postaram się wniknąć w przyczyny zła i wyciągnąć wnioski, które zastosowane w odpowiednim miejscu będą mogły wpłynąć na poprawę istniejących stosunków. A do takiego stanowiska skłoniły mnie głosy tych stronnictw i tych upgrupowań, które już przyszły do tego przekonania, że ^wpytania ^{ch}szkolnictwa i oświaty ukraińskiego narodu musi nastąpić zmiana, gdyż tak dalej jak dotychczas sprawa nie może iść. Te głosy nazywałem platonicznymi, ale mimo to nie myślałem i nie

myślę je lekceważyć. Inaczej nazwać je jak platonizmami nie mogę. Wystarczy bowiem przypomnieć tylko sobie, jak to ustosunkowały się stronnictwa stojące na stanowisku zmiany, do wniosków ukraińskiego klubu w Sejmie w sprawie dotacji na ukraińskie kulturalne, oświatowe i gospodarcze cele.

Ale jak wielkie było moje zdziwienie, gdy jeden z pp. Senatorów po mojem przemówieniu oświadczył mniej więcej w ten sposób: Po wstępnych moich uwagach spodziewał się on, że będę mówił o jakiejś Wrześni, o strasznych nadużyciach, o wielkim krzywdzeniu ukraińskiego szkolnictwa i oświaty, a tym czasem wszystko zakończyło się na błahych rzeczach. I stworzyło się błędne koło, które uniemożliwia rozumną celową, naukowych zasadach opartą pracę, ale zmusza do wrzasków, do krzyków i może do aktów rozpacz.

Ażeby uniknąć podobnego nieporozumienia tutaj w Wysokiej Izbie postaram się jeszcze raz przedstawić jaknajdokładniej istotę szkolnej i oświatowej polityki polskiej, nasz stosunek do niej i wnioski, jakie musimy wyciągnąć z następstw tejże polityki.

Polityka szkolna polska od chwili powstania Państwa Polskiego polega na zaprzeczaniu nam prawa do naszej własnej twórczości kulturalnej nie tylko w dziedzinie oświaty i szkolnictwa, ale w każdej dziedzinie życia i bytu narodowego. Ale ponieważ my mówimy teraz tylko do działu oświaty, więc muszę ograniczyć się do danych z tego pola. Ukraiński naród ma być wyłącznie biernym konsumentem tych wartości kulturalnych, jakie tworzy dla siebie polskie społeczeństwo i polska pedagogiczna myśl. Horyzont tej myśli zacieśniony do własnej narodowości i państwowości wyłącznie ze stanowiska bytu i historii narodu polskiego. Wskutek tego ustaje wszelka radość z twórczości, niema mowy o urzeczywistnieniu życia, stwarza się tylko ponury przedśmiatek niaby kulturalny i zmusza się cały żywy naród do przebywania w niem. To już nie tylko niszczenie dorobku na-

szego na polu szkolnictwa i oświaty, o czym dotychczas
zawsz mówiliśmy i przeciwko czemu zakładaliśmy gorący
sprzeciw. Tutaj mamy do czynienia z rozmyślnym i dobrze
obmyślanym planem zabijania twórczych sił, które żyją
w pojedynczych indywiduach i całych narodach. Postaram
się to moje twierdzenie uzasadnić.

Cały XIX wiek i półtora dziesiątka lat do wiel-
kiej światowej wojny to wielki nasz wysiłek jako naro-
du stać się z etnograficznej masy istniejącej w różnych
warunkach, przy prawie zupełnym braku odpowiednich lu-
dzi po stracie całych stanów, przy braku miast i miej-
skiego elementu - stać się narodem w nowoczesnym
rozumieniu słowa. I nam to bezwarunkowo udało się. Ale
zamiast to zrozumieć i wyciągnąć z tego odpowiednie
wnioski o własnej wygranej a naszej przegranej poczy-
na się urzeczywistniać pewnego rodzaju kolonialna
polityka polska w stosunku do ukraińskiego narodu.
Dzielną niszczenia stał do pomocy wielki brak nie tak
formalnego jak raczej wewnętrznego poczucia jedności
narodowościowej w ukraińskim narodzie. Różny kultu-
ralny poziom na Polesiu i na Wołyniu, w Galicji i
na Chełmszczyźnie przy zręcznych manewrach administra-
cji jak wyrażnika kolonialnej polityki stworzył grunt
że ta polityka może poszczycić się pewnymi zdobyczami
które dla nas jak dla narodu są wielką utratą, może
więcej w moralnym niż rzeczywistym znaczeniu.
W tej polityce leży też źródło nowego regionalizmu,
specjalnie ujętego systemu, który gdzieindziej jest
tylko dowodem różnorodności i bogactwa w duchowej bu-
dowie społecznej i narodowej jednostki a u nas ma
służyć dla rozbicia narodu na szczepy i plemiona, ma
nas zawrócić do czasu najdawniejszego latopisu, ażeby
im dalej w głąb wieków posuniemy się przy pomocy no-
woczesnych sposobów wchłonać w siebie osłabioną aż
do zupełnej bierności ukraiński organizm narodowy.

Pod tym kątem myślenia, mniej lub więcej wi-
docznym albo ukrytym idzie dotychczasowe jedenastolet-
nia działalność odniwionej Polski dla zdobycia nowych

terytorjów kosztem drugich narodów. Wysoki Senaci

To nie jest moim pustym i czerem domysłem. Niedawno okazała się nowa książka prof. Stanisława Grabskiego p.t. Państwo narodowe. Prof. Grabski, jeden z najwybitniejszych ideologów narodowo-demokratycznego stronnictwa stawia między innymi punktem swego programu taki rozwój Państwa Polskiego, ażeby ono z państwa narodowości stało się państwem narodowym, nie tracąc niczego ze swego terytorjum ale chcąc to terytorjum nawet zwiększyć. Mówiąc o przebudowie ustroju R.P. nie zamierza autor znosić form parlamentarnych ani podstawowych zasad demokracji, usiłuje jedynie uspewnić dawny ustrój liberalny przez przeniesienie praw politycznych w najważniejszych dziedzinach życia jedynie na Polaków (z usunięciem obywateli innych narodowości), przez zagwarantowanie elementowi polskiemu sztucznego arzędztwa z okręgów narodowo mieszańnych za pomocą systemu kurjalnego, wreszcie przez okręgi jednomandatowe.

Jeden z krytyków (Jan Mosdorf) podając ocenę książki prof. Grabskiego próbuje stoczyć walkę z jego tezami, które zdaniem krytyka nie rozwiązują trudności. Szczególnie zastrzega się przeciw projektowi kurji narodowościowych na kresach t. zn. głosowania w kołach "polskim" i niepolskim" zależnie od wolnego wyboru jednostki. Uwypuklenie myśli krytyka następuje dopiero w tem miejscu, gdy wyjaśnia nam dlaczego nie może pogodzić się na projekt pana Grabskiego, Bo „projekt taki dałby niewątpliwie fatalne rezultaty, wszędzie tam, gdzie ludność nie posiada żadnego wogóle uświadczenia narodowego, zmuszając Poleszuków, Białorusinów i innych „tutejszych” do zastanawiania się, czy są i czy są Polakami. Co za pole do agitacji odśrodkowej.” A więc istota sprawy i całego pytania ustroju państwowego nie leży w sprawiedliwym

Okręgowe, lecz ich zakres działania ograniczony do głosu doradczego. A nie posiadając własnego personelu są w zupełności skazane na dobrą wolę kuratora zależnie od stosunku, jaki ułoży się między kuratorem a Radą Szk. Okręgową. W ostatnich czasach mówi się także o nactelnej radzie wychowawczej przy Ministerstwie W.R. i O.P. Ale jeżeli kompetencja N.R.W. będzie taką jaką jest kompetencja Rady Szk. Okr., jeżeli delegacja do rady będzie wyłącznie zależać od nominacji ministra, jeżeli tupe nie nie będą tam uwzględnione inne narodowości także i ukraińska w ten sposób, ażeby pod względem ilości i jakości osób mieć ~~w~~ głos i wpływ na żywotne sprawy szkolnictwa i oświaty, wtedy nie może być mowy o korzyściach, które mogłyby spływać na szkolnictwa i oświatę z udziału ukraińskiego czynnika obywatelskiego tak tak w N.R.W. jakoteż w R.Szk.Okr.

Do pewnego stopnia uwzględniony obywatelski czynnik w R.S.P. (względnie Inspektoratach) i w R.S.M. wzgl. dozorach szkolnych. Ale organizacja tych rad a w szczególności R.S.P. jest tego rodzaju, że ukraiński czynnik obywatelski nie ma tam ani głosu ani wpływu, a bardzo często i potrzebnej powagi. Z urzędu wchodzi w skład R.S.P. inspektor powiatowy, starosta i powiatowy lekarz. Kurator mianuje przedstawicieli wyznań z terna, przedłożone go naczelną władzą wyznaniową, dalej mianuje przedstawicieli ludności, nauczycielstwa i szkolnego lekarza. Z wyboru wchodzi przedstawiciele nauczycielstwa, powiatowej Rady i miejskiej Rady gminnej. W najlepszym wypadku na 12-15 członków R.S.P. może wyjść aż trzech przedstawicieli mniej zości, w mniej lepszym dwóch a w przeważnej liczbie R.S.P-ych wchodzi tylko jeden przedstawiciel gr. kat. wyznania, mianowany przez kuratora. Wszyscy ci członkowie znajdują się w pewnego rodzaju „splendie

isclation" , nie mogą wpłynąć na zmianę kursu polityki szkolnej na terytorjum powiatu, nawet wtedy gdy to przedstawicielstwo ukraińskie pod względem swej jakości odpowiada wysokiemu zadaniu, jakie ono ma spełnić. Jednakowoż mamy i takie wiadomości, że mianowani członkowie Rady Szk. Krajowej są tylko powołnym narzędziem albo inspektora albo wykonawczego oddziału R.S.P. a w niektórych wypadkach mamy wiadomości, że urząd członków R.S.P. pełnią analfabeci. W takim wypadku polityka szkolna na terytorjum powiatu zyskuje jeszcze aprobatę ukraińskich członków R.S.P.

Rady szkolne miejscowe nie mają najmniejszego wpływu. Na nich ciąży tylko obowiązki. One mają dbać i materialne interesy szkoły, podtrzymywać powagę szkoły i nauczyciela, zawiadowywać funduszem szkolnym który wpływa tylko z podatków. Starać się o potrzebne budynki, grunta, szkolne przybory, prowadzić majątkowy inwentarz szkoły, pomagać w utrzymaniu frekwencji i współdziałać w przymusie szkolnym, dbać o podręczniki dla ubogiej młodzieży, o zakupów i dobre utrzymanie pomocy szkolnych, mieć na oku dobre zachowanie się uczniów. pośredniczyć między gminą i nauczycielem - to wszystko leży w kompetencji R.S.M. ale to wszystko są tylko obowiązki i nie więcej. Wprawdzie w zakresie działania R.S.M. leży jeszcze: podawać swoje spostrzeżenia R.S.P.-ej i wydawać swoją opinię co do konkursowego obsadzenia miejsca kierownika szkoły, ale t.zw. prawa są już tylko formą, która ma do pewnego stopnia osładzać obowiązki.

Taki ustrój władz szkolnych jak to wyżej przedstawione nie tylko nie odpowia potrzebom społeczeństwa, ale zabija interes do szkoły i wychowania nie wywołuje w społeczeństwie zrozumienia dla potrzeb szkolnictwa, nie posunie naprzód spraw budownictwa szkolnego, które jest dziś największą troską władz szkolnych.

isolation", nie mogą wpłynąć na zmianę kursu polityki szkolnej na terytorjum powiatu, nawet wtedy gdy to przedstawicielstwo ukraińskie pod względem swej jakości odpowiada wysokiemu zadaniu, jakie ono ma spełnić. Jednakowoż mamy i takie wiadomości, że mianowani członkowie Rady Szk. Krajowej są tylko powolnym narzędziem albo inspektora albo wykonawczego oddziału R.S.P. a w niektórych wypadkach mamy wiadomości, że urząd członków R.S.P. pełnią analfabeci. W takim wypadku polityka szkolna na terytorjum powiatu zyskuje jeszcze aprobatę ukraińskich członków R.S.P.

Rady szkolne miejscowe nie mają najmniejszego wpływu. Na nich ciążyą tylko obowiązki. One mają dbać i materialne interesy szkoły, podtrzymywać powagę szkoły i nauczyciela, zawiadowywać funduszem szkolnym który wpływa tylko z podatków. Starać się o potrzebne budynki, grunta, szkolne przybory, prowadzić majątkowy inwentarz szkoły, pomagać w utrzymaniu frekwencji i współdziałać w przymusie szkolnym, dbać o podręczniki dla ubogiej młodzieży, o zakup i dobre utrzymanie pomocy szkolnych, mieć na oku dobre zachowanie się uczniów. pośredniczyć między gminą i nauczycielem - to wszystko leży w kompetencji R.S.M. ale to wszystko są tylko obowiązki i nie więcej. Wprawdzie w zakresie działania R.S.M. leży jeszcze: podawać swoje spostrzeżenia R.S.P.-ej i wydawać swoją opinię co do konkursowego obsadzenia miejsca kierownika szkoły, ale t.zw. prawa są już tylko formą, która ma do pewnego stopnia osładzać obowiązki.

Taki ustrój władz szkolnych jak to wyżej przedstawione nie tylko nie odpowia potrzebom społeczeństwa, ale zabija interes do szkoły i wychowania nie wywołuje w społeczeństwie zrozumienia dla potrzeb szkolnictwa, nie posunie naprzód sprawy budownictwa szkolnego, które jest dziś największą troską władz szkolnych.

Ustrój władz szkolnych musi ulegć zmianie, jeżeli mamy poważnie myśleć o zaspokojeniu potrzeb społeczeństwa a także i mniejszości narodowych na polu szkolnictwa i oświaty. Nowe przedstawicielstwo musi ilościowo i jakościowo odzwierciedlać rzeczywiste potrzeby, musi zwracać uwagę na wszystkie bolączki, musi żyć życiem szkoły i działwy, życia kulturowym dojrzałej części społeczeństwa, a wtedy przekonają się wszyscy, że narzekania ustaną, bo ustaną także nadużycia, bo odpowiedzialne za dobro szkoły osoby przy wykonywaniu nieraz najlepszych ust w będą pamiętały, że czynnik obywatelski czuwa z troski i miłości nad dobrem szkoły i wychowania.

W takim wypadku centralna władza poczuje głos społeczeństwa ~~ni~~ a nie tylko „agitatorów politycznych” co do wartości utrakwizmu, wtenczas komasacja szkół nie pociągałaby za sobą takich następstw, jakimi są z tego powodu strajki szkolne i to nawet w czysto^{ych} narodowościowo powiatach polskich. A jeżeli już komasacja musi być przeprowadzona, wtedy nie będzie odgrywać roli tylko cyrkiel albo sztuczna przewaga dzieci polskich w pewnych miejscowościach ale rzeczywiste warunki, które nie tylko należy wy badać, ale i co do których należy wysłuchać opinii zainteresowanych kół.

Jednakowoż pomijam już sprawę utrakwizmu, czy sprawę komasacji szkół, bo pod tym względem mamy urobione pojęcie i będziemy wszelkimi siłami zwalczać dwujęzyczność w nauczaniu, będziemy też zwalczać tę „celową” komasację która ma doprowadzić do tego, ażeby i tę nieznaczną resztę szkół ~~u~~ z ukraińskim językiem nauczania zamienić na szkoły dwujęzyczne, wzgl. na szkoły z polskim językiem nauczania. Pomijam zupełny brak szkół z ukraińskim językiem nauczania na Polesiu, niezmierny ich brak na Wołyniu zupełny brak nauczania języka ojczystego dla ukraińskich dzieci na Chełmszczyźnie, pomijam to, bo to wszystko zdaniem wielu, nie jest niczem innym jak tylko nieuzasadnionymi krzykami agitatorów ukraińskich na „urojone krzywdy”.

Ale przejdę do spraw, które już chyba nie mogą tworzyć podłoża dla agitacji, ale są wymagani mi prawidłowego i usprawnionego życia szkolnego. Mam na myśli: 1. szkolne podręczniki; 2. potrzeba nauczyciela tej samej narodowości, co i uczniowie w danej szkole, względnie ich większość; 3. odpowiednio życzliwe i sprawiedliwe traktowanie szkolnictwa prywatnego; 4. programy szkolne i ich zastosowanie do potrzeb ludności, do sił i wytrzymałości uczeni; w końcu 5. organizacja szkolnictwa wszelkiego rodzaju i typów od początkowych szkół poczynając a kończąc na wysokich szkołach dla ukraińskiej ludności.

1/ O szkolnych podręcznikach dużo pisano i mówiono. Na posiedzeniu skarbowo-budżetowej komisji poświęciłem parę słów rozpatrzeniu podręczników do nauczania historii w szkołach średnich. Cytując dosłownie całe ustępy widziałem wrażenie, jakie sprawiło na obecnych na Komisji nietaktowność, delikatnie mówiąc, autorów podręczników. Poseł Strutyński uczynił to samo w Sejmie co do podręczników dla nauczania języka ukraińskiego w seminarjach nauczycielskich. A gdybyśmy rozpatrzyli wszystkie podręczniki obowiązujące obecnie w szkołach nawet od nauki religii poczynając, zobaczylibyśmy tam kwiatuszki, które zatruwają atmosferę szkolną i tak już zanieczyszczoną. Wszystkie te niedomagania bezwarunkowo ukraiński ustałyby, o ileby czynnik obywatelski miał wpływ w sprawach administracji szkolnej i zasiadał w odpowiednich Radach przy władzach szkolnych wszystkich instancji.

2/ Zdaje się, że nie trzeba słów tracić na to, jakie znaczenie ma nauczyciel, który jest związany z działalnością szkolną nie tylko formalnie, ale serdecznymi głębokimi węzłami przynależności i wspólności narodowej. Tymczasem u nas dzieje się wszystko przeciwnie. Stosunki stają niemożliwe i dlatego śmiem twierdzić, że bardzo daleko stoimy od tej idylli, którą maluje w swjej broszurze p. poseł Kornecki. A mianowicie o zrastaniu

braterstwa we wspólnej szkole klasowej o rozumieniu wspólnych celów życiowych i szacunku dla odrębności plemiennej. Pan senator Szuyski chciał usłyszeć odemnie kilka przykładów ukraińskiej Wrześni. Mam pod ręką przypadkowo kilka gazet z listopada i grudnia 1929 r. I tam znajduję to, o czym mówił p. Szuyski. Znajduję kilka wypadków w Wrześni, ale nie znajduję ani sprostowań ani sądowych dochodzeń ze strony tych, których zbrodniczą działalność na terenie szkoły zmałowano w korespondencjach do tych gazet.

W Długomościskach w powiecie Mosciskim pisze gazeta „Narodna Sprawa” z 29.X.1929 r. Nr. 43 o kierowniku M. Wiąncu, który bije dzieci, a w jego ślady wstępuje nauczycielka Emilja Bełżówna. Pobite dzieci nazwane poimiennie. Gazeta „Hromadskyj Hołos” z 9.XI.1929 r. Nr. 46. podaje wiadomość z Drohobycza że nauczyciel Cudziejewicz miał tak ciężko pobić ucznia miejscowej siedmioklasowej szkoły Michała Tarkowskiego, iż ten umarł w szpitalu. W Reklincu, powiat Żółkiew nauczyciel Stanisław Zukerwerk bije dzieci za to, że nie wyuczyły się jakiejś długiej piosenki, a dnia 11. października pobił w szkole ~~xxxxxx~~ 7-letnie dziecko imieniem Jacko Łeśków syn Wasyla za to, że nie umiał polskich piosenek. Chłopak wrócił z płaczem do domu, gorączkował i drugiego dnia umarł. Dr. Galen z Mostów wielkich zawezwany do oględzin lekarskich nie chciał robić sekcji, skonstatował tylko zapalenie mózgu i kazał dziecko pochować. („Nedila” z 17xX 17.XI. Nr. 46) . W „Dile” z 12.XII.1929 r. Nr. 275 donosi, że w Żohatynie w powiecie Dobromilskim nauczyciel zabrania odmawiać dzieciom ukraińską modlitwę, a ponieważ dziatwa nie chce modlić się po polsku, nauczyciel bije dzieci i w koresodencji znajduje my całą listanję takich pobitych dzieci. O tych wszystkich wypadkach donoszą gazety wybrane dorywczo z dwóch ostatnich miesięcy ubiegłego roku. A ileż to jest takich wypadków przemilczanych, o tem nie

O tego rodzaju nadużyciach jak zmuszanie dzieci ukraińskich do odmawiania modlitwy po polsku nie wspominać. Na tem tle rozgrywają się tak przykre sceny, że nawet śpiewcy idylli w szkole kresowej musieliby prześpiewać swoje hymny w cześć tej szkoły. I w tym wypadku jakoteż w wielu innych podobnych ukraiński czynnik obywatelski byłby tym regulatorem, który by czuwał nad tem, ażeby podobne wypadki nie mnożyły się, a jeżeli już gdzie stały się, ażeby nie powtarzały się.

W Sprawa prywatnej szkoły poruszana już przez nas tyle razy, że naprawdę trudno o tem mówić spokojnie a nawet bez pewnego rodzaju wstrętu. Nie mając szkoły z ojczystym językiem nauczania, nie mogąc nawet drogą plebiscytu szkolnego uzyskać zaspokojenie słuszných i rzeczowistych potrzeb narodu, a dalej mając stale stawiane przeszkody przy tworzeniu własnej prywatnej szkoły, ukraińska ludność chwyciła się nowego sposobu, a mianowicie tworzenia zbiorowych prywatnych lekcyj w różnych powiatach Galicji. Dla ilustracji podam tutaj opis walki o ukraińską szkołę prywatną w gminie Berezów niżny w powiecie kołomyjskim. („Dziło” z 24.XI.Nr.261 i „Hromadskyj Hołos z 30.XI. Nr. 49.”). Już w roku 1926 tworzą mieszkańcy Berezowa koło „Ridnoji Szkoły” i stawiają cwoim celem stworzenie prywatnej szkoły powszechnej. Urządzą w tym celu najpierw zbiorowe lekcje ażeby je później przetrworzyć u prawidłową, zupełnie prawidłową szkołę. Ale nie długo odbywała się spokojna nauka. Powiatowa władza szkolna poczęła karać rodziców grzywnami i tym karom nie było końca. Ale i to nie pomagało, rodzice tem bardziej bronili zawiązek przyszłej szkoły - zbiorowe lekcje. Kiedy kary nie pomagały ~~XXXXXXXXXX~~ w marcu 1929 r. zbiorowe lekcje rozpędzono przy pomocy policji państwowej a lokal opieczetowano bez względu na to, że już z początkiem szkolnego roku 1928/29 wniesiono do Kuratorjum prośbę na pozwolenie prowadzenia szkoły. Do prośby dodano stosownie do ustawy takie dokumenty, jak plany budynku szkolnego, opinie szkolnego

na prowadzenie szkoły nie otrzymało Koło przez cały rok. W takim położeniu zastał mieszkańców Berezowa nowy szkolny rok 1929/30. Kiedy zwrócono się do Kuratorjum z zapytaniem, dla czego Koło „innej Szkoły” nie dostaje koncesji na prowadzenie szkoły, przyszła odpowiedź, że trzeba jeszcze dołączyć plan budynku szkolnego. Wychodzi jasno, że plan budynku gdzieś przepadł po drodze, a trzeba dodać, że koszty komisji, która na miejscu oglądała budynek wynosiły ponad 200 zł. Pojechała znowu delegacja do Kuratorjum, ażeby uzyskać pozwolenie na prowadzenie szkoły. Kuratorjum zażądało ażeby w budynku, gdzie będzie szkoła umieszczona nie było współdzielni. O ile współdzielnia przeniesie swój sklep do innego budynku, Koło otrzyma koncesję na szkołę. W tym celu ma zjechać znowu Komisja na miejsce zbadać, czy wszystko wykonane, a wtedy nie będzie żadnych przeszkód dla prowadzenia szkoły. Współdzielnia na prośbę Koła przenosi swój sklep, a Koło składa w Inspektoracie 119.50 zł. na koszty nowe komisyjne. Tymczasem komisja zupełnie nie spieszy się wyjechać do Berezowa i wykonać polecenie Kuratorjum. A na domiar złego dnia 12.XI 1929 pada do budynku, gdzie prowadziły się zbiorowe lekcje 3 policjantów, którzy dzieci rozpezdili a salę szkolną znowu opieczetowali. Policja opieczetowała również prywatne mieszkania nauczycieli Łucakówny i Hryniowskiego, wyrzucając ich bez żadnego powodu na bruk tylko dlatego ażeby im uniemożliwić pobyt w gminie.

Zdaje się wystarczy wspomną tylko kilkoma słowami o ruchu za ukraińską szkołę w innych powiatach Galicji. Ruch ten wśród ludności zaczyna przybierać poważniejsze formy a nawet tu i ówdzie mogą one rozwinąć się w organizowane strajki szkolne. Możemy przedstawić sobie następstwa tego ruchu, z jednej strony kary, prześladowania, prowokacje, pobicia, areszty i t.p. a z drugiej strony postawę ludności, która raz idąc do walki będzie

musiała wytrwać aż do końca. I znowu jestem tego przekonania, że to wszystko mogło być być załatwione w inny sposób, gdyby słusznych i usprawiedliwionych domagań nie brano na karb agitacji i gdyby do administracji szkolnej miał dostęp ukraiński czynnik obywatelski.

§ Sprawa programów szkolnych jakoteż sprawy organizacji szkolnej mogą wypełnić nam czas przeznaczony mi na przemówienie. Przedewszystkiem musimy stwierdzić, że organizacja szkolna i programy szkolne, a głównie szkoły średniej są tworzone ~~xxixxxxxxxx~~ wyłącznie pod kątem widzenia polskiej szkoły dla polskiej młodzieży. W art. umieszczonych w czasopiśmie pedagogicznym Oświata i wychowanie z.4. z 1929 r. str. 366. o tem jak tworzyły się programy szkoły średniej, znajdujemy tam wyraźne potwierdzenie faktu, że program szkolny odpowiadający wymaganiom pedagogiki i potrzebom życia narodu polskiego już tworzono w r. 1914. W powojennych latach z powstaniem Państwa Polskiego przyłączyła się potrzeba wewnętrznej unifikacji w zakresie szkolnictwa. Program unifikacji tak przedstawiony rządowymi kołami: Zasadnicza unifikacja, a potem pełna twórczość, rozwijająca się nie jednym mózkiem władzi centralnej, lecz wszystkimi komórkami szkolnego organizmu. Wynikiem tej zbiorowej akcji ma być „własny system, który będzie jednym z najważniejszych aktów i czynników zjednoczenia narodowego, który stanie się punktem wyjścia zdrowej ewolucji polskiego wychowania i szkolnictwa”. (Oświata i wychowanie 1929 z.1. str. 17 i nast.) Wnikając w treść powyższej enuncjacji, musimy stwierdzić, że przy różnorodnym narodowościowym składzie państwa polskiego taka unifikacja jest bardzo jednostronnie postawiona i albo rozmyślnie albo nie dostrzegając poważnych następstw jest stosowana w szkolnym życiu w państwie polskim.

Jednolita szkoła nie oznacza jeszcze, że ona musi być wszędzie jednakowa. Programy szkolne muszą brać pod uwagę nie tylko podstawę dydaktyczną a i ona może być i jest różnorodną, ale jeszcze bardziej musi

uwzględniać potrzeby miejscowości, potrzeby tej części ludności, którą obsługuje. Kiedy dziś we Francji są zupełnie uzasadnione skargi, że szkoła wiejska nie spełnia należycie roli w swym środowisku, o ile bardziej usprawiedliwioną będzie taka skarga u nas. I we Francji tworzą się projekty, by program nauk w tych szkołach bardziej uwzględniał potrzeby rolnictwa, tymczasem szkoła w Polsce nosi charakter przeważnie urbanistyczny, ale nie uwzględnia wielkich tysięcy dzieci, które po skończeniu szkoły powręcają do pracy na roli. Nasza uwaga dotyczy tylko jednego rodzaju szkoły. O innych rodzajach i typach nie wspominam chociażby dla braku czasu. A jeżeli tak ważną jest podstawa dydaktyczna szkoły, to coś dopiero mówić o podstawie wychowawczej, na której treść muszą złożyć się jak najgłębsze studia nad charakterem, rozwojem, historią ludności. Dziś bez antropologicznych studiów, bez studji nad całą twórczością narodu nie tylko w czasie jego historycznego istnienia, ale nawet ^{przed} dchistorycznego muszą tworzyć podstawę dla wyrobienia podstawy wychowawczej w szkole.

W ubiegłym r. szk. wydało Min. W. R. i O. P. zarządzenie mocą którego przeprowadzono zrównanie trzech ^{wyższych} ~~najwyższych~~ klas szkoły powszechnej i trzech ~~najniższych~~ ^{najniższych} klas gimnazjum. Na drodze do stworzenia jednolitej szkoły musimy uważać to zarządzenie wielkim postępem. Równocześnie z tem przeprowadziło ministerstwo zmniejszenie wymagań we wszystkich klasach gimnazjum, wprowadzając w każdej klasie 30 godzin szkolnych w tygodniu z tem, że godziny mają trwać 50 min. Uregulowanie tej sprawy nie dotyczy dotychczas ukraińskich gimnazjów i w tych gimnazjach godzinna nauka trwa 50 minut ale nie zmniejszono ilości godzin tygodniowych w pojedynczych klasach. I kiedy celem ministerjalnego zarządzenia było zmienić albo usunąć przeciążenie młodzieży szkolnej to w ukr. gimnazjach nie tylko nie zmniejszyło się przeciążenie ale zwiększyło się, gdyż w niektórych klasach trwa nauka szkolna do godziny 2 przez kilka dni w tygodniu. Znowu tam, gdzie przeprowadzono zmniejszenie godzin szkolnych w pewnych przedmiotach nauki, to zmniejszenie dotyczy

uwzględniać potrzeby miejscowości, potrzeby tej części ludności, którą obsługuje. Kiedy dziś we Francji są zupełnie uzasadnione skargi, że szkoła wiejska nie spełnia należycie roli w swym środowisku, o ile bardziej usprawiedliwioną będzie taka skarga u nas. I we Francji tworzą się projekty, by program nauk w tych szkołach bardziej uwzględniał potrzeby rolnictwa, tymczasem szkoła w Polsce nosi charakter przeważnie urbanistyczny, ale nie uwzględnia wielkich tysięcy dzieci, które po skończeniu szkoły powręcają do pracy na roli. Nasza uwaga dotyczy tylko jednego rodzaju szkoły. O innych rodzajach i typach nie wspominam chociażby dla braku czasu. A jeżeli tak ważną jest podstawa dydaktyczna szkoły, to coś dopiero mówić o podstawie wychowawczej, na której treść muszą złożyć się jak najgłębsze studia nad charakterem, rozwojem, historią ludności. Dziś bez antropologicznych studies, bez studi nad całą twórczością narodu nie tylko w czasie jego historycznego istnienia, ale nawet ^{przed} dohistorycznego muszą tworzyć podstawę dla wyrobienia podstawy wychowawczej w szkole.

W ubiegłym r. szk. wydało Min. W. R. i O. P. zarządzenie mocą którego przeprowadzono zrównanie trzech ^{wyższych} ~~najwyższych~~ klas szkoły powszechnej i trzech ~~najniższych~~ ^{najniższych} klas gimnazjum. Na drodze do stworzenia jednolitej szkoły musimy uważać to zarządzenie wielkim postępem. Równocześnie z tem przeprowadziło ministerstwo zmniejszenie wymagań we wszystkich klasach gimnazjum, wprowadzając w każdej klasie 30 godzin szkolnych w tygodniu z tem, że godziny mają trwać 50 min. Uregulowanie tej sprawy nie dotyczy dotychczas ukraińskich gimnazjów i w tych gimnazjach godzina nauki trwa 50 minut ale nie zmniejszono ilości godzin tygodniowych w pojedynczych klasach. I kiedy celem ministerjalnego zarządzenia było zmienić albo usunąć przeciążenie młodzieży szkolnej to w ukr. gimnazjach nie tylko nie zmniejszyło się przeciążenie ale zwiększyło się, gdyż w niektórych klasach trwa nauka szkolna do godziny 2 przez kilka dni w tygodniu. Znowu tam, gdzie przeprowadzono zmniejszenie godzin szkolnych w pewnych przedmiotach nauki, to zmniejszenie dotyczy

tylko dwóch przedmiotów języka ojczystego, w naszym wypadku ukraińskiego i matematyki, a np. zupełnie nie dotyczy języka polskiego. Taki rozkład przedmiotów i godzin wydało Kuratorium O.S.L. i ono obowiązuje do dnia dzisiejszego mimi to, że fachowa organizacja nauczycielska wraz z rodzicami przedłożyła wypracowany rozkład godzin i przedmiotów stosownie do wytycznej linii ministerstwa W.R. i O.P. W każdym razie dziś obowiązujący rozkład razi pewnem lekceważeniem języka ojczystego, który przecież w gimnazjach ukraińskich dla młodzieży ukraińskiej musi być najważniejszym przedmiotem. Razi również zmniejszenie godzin matematyki przy zupełnym braku gimnazji innych typów jak humanistycznego albo matematyczno-przyrodniczego z ukraińskim językiem nauczania, to zmniejszenie godzin nauki matematyki zamyka młodzieży ukraińskiej dostęp do wysokich technicznych szkół. Wobec tego musimy zwrócić się z gorącym apelem do Pana Ministra, ażeby w tę sprawę wglądał i wydał takie zarządzenie, które by w życzliwy sposób zaspakajało potrzebę ukraińskiej młodzieży.

Przy tej sposobności muszę jeszcze raz podnieść sprawę zwinięcia humanistycznych oddziałów przy ukr. gimnazjum państwowem we Lwowie. Rok za rokiem kołatamy do wrót władz szkolnych, ażeby cofnęły swoje zarządzenia w sprawie zwinięcia tych oddziałów, ale poza zwykłym przyrzeczeniem a nawet pewnym uznaniem potrzeb w tym kierunku sprawa nie posuwa się ani krok naprzód. Muszę poruszyć sprawę seminarjów nauczycielskich, przyjmowania do nich kandydatów i kandydatek, sprawę szkoły ćwiczeń przy państ. seminarjum naucz. we Lwowie, sprawę szkół zawodowych, do których uczeszcza bardzo poważna ilość ukraińskiej młodzieży, a w tych szkołach nie udziela się zupełnie nauki ukraińskiego języka. I znowu sięgam do kilku numerów gazet z dwóch ostatnich miesięcy ubiegłego roku i widzę cały szereg artykułów i korespondencji, które traktują o wszystkich tych bo-

jedyne nauczycielstwo, które w imię swego zawodu winno dla podniesienia własnej powagi w oczach ludności wziąć jak najbardziej czynny udział w kulturalno-oświatowej pracy. Niestety i pod tym względem stosunki są straszne, nauczycielstwo szkoły powszechnej i szkół średnich steroryzowane, jemu nie wolno nawet reagować choćby ze względów samoposzanowania na różne prowokacje. Art. 58 pragmatyki nauczycielskiej. dobre szkoły, doniesienia policji, opinie wywiadowców, oto jest atmosfera wśród której ma pracować nauczycielstwo. Mam przed sobą wykazy nauczycieli przeniesionych, dotychczas nieprzyjętych jeszcze do służby tylko dlatego, że służyli w ukraińskim wojsku, wykazu nieprzyjętych do służby kandydatów i kandydatek. Tych ostatniej było w 1929 r. a mówię tylko na podstawie cyfr wykazów, które z pewnością nie obejmują wszystkich starających się o służbę, było 46, dotychczas nie rehabilitowane 14 osób, dla dobra szkoły przeniesiono 16 osób, proszących o powrót w rodzime ~~szkół~~ strony bez wyniku 35 osób, zwolnionych ze służby 16 osób. Dodajmy do tego jeszcze i to, że ukraińskie nauczycielstwo wszystkich szkół niema wliczonych do lat służby lat spędzonych przy ukraińskim wojsku, a będziemy mieli obraz wszystkich tych przejsów, jakie na sobie odczuwa ukraiński nauczyciel czy nauczycielka. Mnie się zdaje, że wliczenie takich lat spędzonych w ukraińskim wojsku, chociażby nawet te lata były zwrócone z orężem w rękę przeciwko obecnemu państwu Polskiemu, jest obowiązkiem sprawiedliwości i pewnego rodzaju rycerskości uwzględnienie tego słusznego domagania. A biorąc pod uwagę sumę wszystkich tych personalnych udręczeń powołując się równocześnie na przemówienie p. Ministra w Sejmie nad 58 art. Pragmatyki i na tę okoliczność, że w r. 1929 władza była zmuszona w 160 wypadkach przeniesć nauczyciela albo nauczycielkę dla dobra szkoły, to cyfry, które ja wyżej naprowadziłem są bezwzględnie bardzo wielkie i one wystarczają na to ażeby dać odczuć nauczycielstwu, co je czeka, gdy będzie wykonywało żywszą działalność oświatowo-kulturalną wśród ukraińskiej ludności. A kiedy tak wielki kadr kwalifikowanych robotników musi uchylć

równoznaczny z upadkiem kulturalnych wartości
zmniejszeniem własnej twórczości narodowej i zspro-
wadzeniem całego narodu na niższy poziom kulturalny.

ОПОДАТКОВАННЯ ТОВЩІВ.

Інвестиційна позичка.

Уряд приходить з законопроектом ~~кредитного~~ розписання внутрішньої інвестиційної позики на 200 мільонів. Загально уважастся, що позику за корисну, бо вона має служити великим інвестиціям, а тим самим зменшити безробіття і оживити господарське життя. Однак ми, представники українського населення мусімо поставитися до цієї позики негативно, а то з тої причини, що в Сенаті п.Прем'єр у

Своєму експозе, ~~Виступи~~ про інвестиційну позичку сказав, що буде
вона ужита на регуляцію ~~річків~~ західних рік та го-
рішнього бігу Висли. Не згадав прем'єр ані словом про koniecz-
регуляції східно-карпатських рік, як Вілний і Чорний Черемш, П-
Стрий і т.д. котрі ріки щорічно виливають і нищать землі укра-
ського хлібороба. Ви мої панове, нібито дуже любите гуцулів, робі-
те всякі свята, але не хочете пам'ятати про їх дійсні потреби.
Гроші і заробітки будуть на заході, а нашого селянина буде змушу-
ватись до безплатних шарваркових робіт. Рівнож будова доріг проєк-
тується на заході, на сході дороги рівнож мають будувати безплат-
но шарварками українські хлібороби. Українець має платити податки
і то точно, а коли йде про заробіток, там його нема.

Амнестія за податкові надування.

Від довгого часу говориться і пишеться про амністію. Однак дочекались ми законопроекту зі сторони уряду такої амністії, якої найменше сподівались, а це амністії на податкові ошукства. Український нарід в ція амністії цілком не заінтересований, бо українським селянин, ремісник, чи купець, ~~яких ніхто~~ платив і платить точно податки, а ексекutori зуміли витягнути в нього все що лише далось. Український хлібороб, ремісник чи купець не провадить ~~жодного~~ ~~жодного~~ дво якого книговодства. На нього накладається такі податки, що і правильно ведене книговодство не помагає. З цього законопроекту вичувається, що він має послужити великим "рибам", великим капіталістам, про котрих ми в останнім часі багато чули і про котрих писалось, якіто мільйонні податкові надужиття вони поробили. Видно, що тих панів набралось спора пачка і хочеться прийти їм з помічю, щоби вони, як це голосить законопроект, по оголошенню амністійного закона могли прийти до уряду, визнати свої гріхи, а за це буде дарована їм не лише кара, але навіть не вільно буде сказати хто то був цей грішник. Амністія на надужиття нам не потрібна і в додатку уважам її неморальною.

На цім закінчено вечірні обряди комісії, даліше підуть в суботу дня 16, а їх іменно над податком ґрунтовим і шарварками.

Промова посл. О.Яворського виголошена на пленум Соїму дня 20.березня 1935 р. в справі закона о поборі 10% згідно 15% додатку до податків.

Високий Соїме!

Закон, який є предметом нинішних нарад, о поборі 10% додатку від стемплевих оплат і податків посередніх як також 15% додатку до безпосередніх податків та податку спадкового і від даровизн не є новостію, тому, що податок, який сьогоднішній закон вводить, знаємо ще від 1926 р. Зпочатку була це данина одноразова, продовжувана від так два рази розпорядком Президента, відтак два рази законом скарбовим а від 1931 сталася сталою даниною. Коли однак дотепер початник всетаки міг обманювати себе, що чейже в гірших часах данина та буде знесена, то ~~який~~ тепер показується, що безпідставно, до данину ту тепер стабілізується. Вправді Клюб Б.Б. зробив малий жест і не згодився на 15% а тільки 10% підвижку додатку до ґрунтового податку, однак це ситуації не змінить, а село розуміє, що потягнення то є радше обчислене на будучі вибори. Взагалі в цім Соїмі Панове з ББ і уряд діляться дуже добре ролями. Часть панів з ББ говорить о нужді на селі, о як шкідливій політиці картелевій, домагається розв'язання картелів, хочаби в той спосіб ухитити перед масами виборців за оборонців народа, а рівночасно уряд приходить з щораз то новими податками і тягарами, які практично спадують на плечі передовсім сільського населення і ті самі панове з ББ, які плачуть тут над нуждою села, відтак ті тягарі на команду уряду ухвалюють.

Рільництво жде на знижку податків, а не на підвижку. Як щоби панам ~~яким~~ з ББ дійсно йшло о долю села, то прийшлиби не з законом, який стабілізує дотеперішню данину, але з законом о обнижці податків в відношенню до теперішніх доходів, а що найменше з законом о ухиленню 10% додатку до податків. Бо відомим є, що зменшився суспільний дохід, а ціни рільних продуктів впали понад всяку можливу границю. Розпнятість цін поміж рільними а промисловими продуктами не змінилися, а супроти того теперішні податки є реально за високі.

Тому належалоби податки обнизити в відношенню до спадку доходів.

Тимчасом уряд і панове з ББ шукають за новими обтяженнями.

Високий Соїме! Від якогось часу робиться багато крику, що уряд веде політику фронтом до села. Той розкрячений через панів з ББ фронт до села полягає хіба на тім, що щораз частійше появляється на селі скарбовий егзекутор і витискає послідній гріш, забирає від

зубожілого рільника що тільки найде, послідне збіже на засів, остан-
не простирадло та останню подушку.

Фронт ексекторів на селі, росте пропорційально до візросту
нужди на селі. Фронт цілої маси ексекторів, стягаючих не раз послідні
ні чоботи з селянина, то дійсний і одинокий фронт уряду до села,
а передовсім до села українського.

Тому, що Український Клюб стоїть на становищі, що заходить
нагляча потреба обниження податків, будемо голосувати проти пред-
ложеного нам закона.

зубожілого рільника що тільки найде, послідне збіже на засів, остан-
не простирадло та останню подушку.

Фронт ексекторів на селі, росте пропорціонально до взросту
нужди на селі. Фронт цілої маси егзекторів, стягаючих не раз послідні
ні чоботи з селянина, то дійсний і одинокий фронт уряду до села,
а передовсім до села українського.

Тому, що Український Клюб стоїть на становищі, що заходить
нагляча потреба обниження податків, будемо голосувати проти пред-
ложеного нам закона.

виголошена
Промова пос.Г.ТЕРШАКІВЦЯ/на пленум Союму дня 20.березня
1935 р.

Предложений проект закона дає право Міністру Скарбу відрочувати розкладати на рати, як також частинно або в цілості уморювати залегло-сти державних і самоврядних податків. Оці залеглості виносять оден міліярд 300 міл. зол. та почасти сягають тих часів, коли кон'юктура господарських продуктів була досить висока, однак ці залеглості з тих добрих часів дотикають переважно великої земельної власності і великих промисловців.

Коли в тій залеглій квоті знаходяться часом і залеглості дрібного рільника і ремісника, то тільки для того, що не були вони в силі цього податку заплатити, а егзекутор вже не мав що від них забрати. В наслідок того, закон ~~жххххххххххх~~ о пільгах податкових повинен іти в тім напрямі, що всі залеглості податкові і убезпеченеві дрібного рільника і ремісника відписується раз на завжди /дарується/. Всім є добре відомо, в яким матеріяльнім положенні знаходиться взагалі рільництво, а щож дперва говорити про дрібне рільництво, а з особна про дрібне українське рільництво, котре в 80% посідає господарства карловаті.

Дрібне рільництво не єсть в силі дати собі раду зі всіма тягарями, котрі в нинішніх часах на його плечі падуть, та котрі рік річно зростають, а то по цій причині, що витвори рільничі спали до найменших цін. На 3.262.000 господарств рільних в Польщі 2/3 це верстати праці понище 5 га, з того дрібне укр.рільництво на 1.265.000 господарств це 80% господарств карловаті, пересічно до 3 га. Із цього господарства можна випродувати 40 цетнарів жита. За це жито в нинішніх часах можна уторгувати 500-600 зол. В тім самім часі на удержання одної родини з 5-ти душ потреба в рік понад 1800 зол. Звідки взяти грошей на заплачення не то рат і податків, але відсотків від затагнених довгів котрі на голову виносять 225 зол.

В часах, коли селові грозить голод і безробіття, в часах, коли замкнена майже вся еміграція зарібкова, в часах, коли дрібний рільник не є в можности платити з року на рік зростаючих різного рода нових податків, питаю? Чи є він в можности заплатити залегли податки і різні обезпеченеві зобовязання.

Прошу взяти під увагу це, що рільник посідаючий 3 га землі, по заплаченню податків і данин в році 1927/28 потребував продати 158 кг жита - нині потребує продати 501 кг жита. Рівнож в р.1927/28 платив за

10 кг цукру 47 кг жита в р.1934/35 платить 110 кг жита. За 10 кг. соли платив 8, нині 27 кг. жита. За 10 кг мила - 52 нині 109, за 10 кг нафти - 16, нині 42 кг., за 1 кг. тютюну платив в р.1927/28 141 кг. жита, нині 572 кг жита.

В тім самім часі то є в р.1927/28 - 1930 брав за 1 кг вепра живої ваги зл.2 - 250, нині за той сам товар і ту саму вагу одержує 40-50 гр.

За одну корову чи коня середньої якості брав господар перед кількома літами 300-400 зол. - нині за той сам товар одержує 75-125 зол. Це саме відноситься до цін набілу і дробу.

Числа і ціни говорять самі про те, що дрібний рільник не є нині в можності платити тягарі податкові безпосередні, як також і посередні за вироби промислові. Для того нема мови, щоб той рільник і промисловець дрібний, а спеціально український був в можності заплатити за леглі податки і данини убезпеченеві оскільки вони ними ще не заплачені.

Ми вже давно з практики знаємо, як такі управління дані міністерству о можливім відписанні задеглюстей є виконувані. Будуть вони знов виконувані так, як це мало місце в своїм часі зі стяганням даними маєткової.

Дрібний рільник мусів платити в час, бо як не заплатив в час, то екекутор негайно з нього стягнув. За це велика земельна власність і фабриканти, котрі не платили в час данини, замість екекутора, отримали привілей відписання соток міліонів незаплаченої данини.

Предложений нам проєкт закона це рівнож буде закон корисний для маґнатів і великих купців, а не для хлопа і ремісника, а зосібно не для хлопа українського.

Рівнож і у відношенні до задеглюстей обезпечених від вогню - в цім случаї у відношенні до П.З.У.В. потреба було аж закона в ціли уморення задеглюстей. Питаю ~~хххххх~~ ^{панів,} чи була потреба творення такого урядового обезпеченового товариства від вогню, тоді, коли дуже гарно розвивається приватні обезпеченеві товариства, та котрі через десятки літ, як найкраще сповняли супроти своїх членів завдання ^{несення} негайної помочи для потерпівших від вогню.

Як цей державний примус обезпеченовий ^{був огни} був, ^{що опити,} на ~~що~~ нині ^{вносити закон} в ціли уморення задеглюстей за вкладки обезпеченеві ^{то тільки вийти} П.З.У.В., ^{згадав} знова на тім зискав ^{пан аке} хлоп. Найкоротша, після моєї думки дорога розвязки питання до справ П.З.У.В., то розвязання згаданої установи П.З.У.В. і привернення права для існувань приватних товариств від вогню

і це буде найлучший вислід і розвязка.

Предложений проект закона не відповідає інтересові дрібного рільника і ремісника. Домагаємся цілковитого уморення залежностей податкових і убезпечених для дрібного рільника і ремісника, бо тільки це одно буде доцільне.

Zmowa 20/III

P. Torszkowice:

Wysoki Sejmie! Przedłożona ustawa upoważnia Ministra Skarbu do odroczenia i rozkładania na rat oraz do umarzania w części lub całości zaległości państwowych i samorządowych podatków. Zaległości te wynosi 1 miliard zł i sięgają niejednokrotnie czasu, kiedy konjunktura na produkty rolnicze była dość wysoka, jednak zaległość ta z owych dobrych czasów dotyczy przeważnie większej posiadłości ziemskiej i wielkich przedsiębiorców. Gdy w tej sumie znajdują się zaległości drobnego rolnika i rzemieślnika, to tylko dlatego, że nie byli oni w stanie podatku zapłacić, ani egzekutorzy nie miały im już co zabierać. Wobec tego również ustawa winna iść w tym kierunku, że zaległości drobnego rolnika i rzemieślnika umarza się całkowicie. Wiadom jest dobrze w jakim materialnym położeniu znajdują się dziś rolnictwo wogółem, a co mówię o drobnym rolnictwie, a z osobna o rolnictwie ukraińskim, które posiada 80% kartowatych gospodarstw. Drobnie rolnictwo nie jest w stanie podolać ciężarów, a jakie ma niego w dzisiejszych czasach spadają i które rok rocznie umarstają, a z powodu, że ceny produktów rolnych jego wytworów spadły do najniższych cen. Na 3.262.000 gospodarstw rolnych 2/3 części mają warstwą pracy poniżej 5 ha, z tego drobne ukraińskie rolnictwo na 1.265.000 gospodarstw ma 80% kartowatych gospodarstw przeciętnie zaś po 3 ha. Z takiego gospodarstwa można wydobyc zaledwie 40 cetnarów żyta. Za to żyto można obecnie utargować 500 do 600 zł. Tymczasem na samo utrzymanie jednej rodziny, złożonej z 5 osób potrzeba rocznie ponad 1.000 zł. A skąd wziąć pieniądze na odsetki od zaciągniętych długów, które na jedną głowę w rodzinie rolniczej wynoszą aż 225 zł.

139 pos. Sejmu /popoł./

Wyś

120/1

JK

W czasie kiedy szerzy się na wsi głód i bezrobocie, w czasie kiedy zamknięta wszelka emigracja zarobkowa, w czasie gdy drobny rolnik nie jest w stanie zapłacić rokrocznie narastających nowych podatków, pytam, czy jest on w stanie płacić zaległe podatki i różne zobowiązania ubezpieczeniowe.

Proszę wziąć pod uwagę to, że rolnik posiadający 3 ha ziemi na zapłacenie podatków i dań potrzebował w r 1927/28 sprzedać 158 kg żyta, obecnie 501 kg żyta, w r 1927/28 płacił za 10 kg cukru 47 kg żyta, w r 1934 - 110 kg żyta, za 10 kg soli ^{8 kg.} płacił/obecnie 27 kg żyta, za 10 kg mydła - 52, obecnie 109; za 10 kg nafty - 16, obecnie 42, za 1 kg tytoniu 141, obecnie 572 kg żyta.

W tym samym czasie t.j. w r 1927/28 - 1930 brał za 1 kg wieprza żywej wagi od zł 2 -2.50, obecnie za ten sam towar i za tę samą wagę otrzymuje 40-50 gr.

Za jedną krowę lub konia średniej jakości miał przed kilkoma latami od 300 do 400 zł. obecnie 75 -125 zł. To samo dotyczy nabiału i drobin.

Cyfry i ceny mówią same o tem, że drobny rolnik nie jest obecnie w stanie zapłacić ciężarów podatkowych bezpośrednich i pośrednich za wyroby przemysłowe.

A cóż mówić o zaległych podatkach o ile one nie ciąży na drobnym rolniku i rzemieślniku, a zosobna na biednym ukraińskim rolniku i rzemieślniku.

My z praktyki wiemy jak takie uprawnienia o możliwości odpisania zaległości są wykonywane. Będą one wykonane tak, jak to miało miejsce w swoim czasie ze ściąganiem danin majątkowych.

Drobny rolnik musiał zapłacić daniny w swoim czasie, bo jeżeli nie, to egzekutor ściągł z niego przymusowo. Natomiast wielka posiadłość ziemską, jak więksi przemysłowcy otrzymali przywilej odposania setki milionów wopomnianej niezapłaconej daniny.

Przedłożony nam projekt ustawy również będzie przywilejem dla magnatów rolnych i przemysłowych, a nie dla chłopów, a jeszcze ukraińskiego.

Również w stosunku do zaległości ubezpieczenia od ognia, w tym wypadku w odnośzeniu do P.Z.U.W. potrzeba aż ustawy o umarzaniu zaległości. Pytam panów, czy to było potrzebne tworzenie takiego urzędowego towarzystwa ubezpieczenia od ognia, wówczas, gdy bardzo dobrze prosperowały towarzystwa prywatne, które dziesiątki lat wywiązywały się ze swego zadania. Czy potrzebny był ów przymus państwowy na to żeby dziś wnosić ustawę przedłożonej treści w stosunku do P.Z.U.W. Najkrótsza droga według mego zdania, to zniesienie Powołanego Zakładu Ubezpieczeń Wzajemnych i przywrócenie prawa powstania prywatnych ubezpieczeń od ognia. To będzie najlepsze rozwiązanie.

Wobec tego przedłożona ustawa nie odpowiada interesom drobnego rolnika i rzemieślnika. Domagamy się całkowitego

121/2

umorzenia zaległości podatkowych i ubezpieczeniowych dla drobnego rolnika i rzemieślnika, bo to jest jedyny celowy sposób rozwiązania tego pytania.

Промова посла Тершаківця

Високий Сойме, Предложений закон ~~дних~~ уповажнює Міністра Скарбу відрчити й розкладати на рати та уморювати в части або в цілості державні залеглости і самоуправні податки. Ті залеглости виносить 1 мільярд золотих ~~хивриях~~ і нераз сягають часу, коли конюнктура на рільні продубти була досить висока, одначе ці залеглості з цих добрих часів торкається переважно більшої земельної посілості й великих промисловців. Коли в тій сумі знаходяться залеглости дрібного рільника й ремісника, то лише тому, що вони не були в стані заплатити податку ані екекутор не мав що в них забрати. Супроти цього відносний закон повинен йти в цьому напрямі, що залеглости дрібного рільника й ремісника зовсім уморюється. Відомо добре в якому ~~який~~ матеріяльному положенні знаходиться сьогодні рільництво взагалі, а щож говорити про дрібне рільництво, а зокрема про українське рільництво, яке має 80% карловатих господарств. Дрібне рільництво ніяк не може подолати тягарам, які в нинішніх часах падають на нього та які рік-річно зростають тому, що ціни рільних продуктів його витворів спали до найнижчих цін. На 3.262.000 рільних господарств 2/3 части мають мають варштат праці пониже 5 гектарів, з того дрібне українське рільництво на 1.265.000 господарств має 80% карловатих господарств, а пересічно по 3 гектари. З такого господарства можна добути ледви 40 сотнарів жита. За те жито можна тепер уторгувати 500 до 600 зол. Тимчасом на саме удержання одної родини, зложеної з 5 осіб, треба річно понад 1.800 зол. А звідкілля взяти грошей на відсотки від затагнених боргів, які на одну голову в ~~рядних~~ рільничій родині виносять аж 225 зол. В часі, коли шириться на селі голод і безробіття, в часі, коли замкнена всяка заробіткова еміґрація, в часі, коли дрібний рільних не може заплатити рік-річно зростаючі нові податки, питаюся, чи є він в стані платити залегли податки й ріжні ~~убезпеченеві~~ зобов'язання?

Прохаю взяти під розвагу, що рільник, який посідає 3 гектари землі у 1927/28 р. ~~нижчих~~ на заплатавання податків і данин мусів продати 158 кр. жита, тепер 501 кр. жита, в 1927/28.р. платив за 10 кр. цукру 47 кр. жита, в 1934- 110 кр. жита, а за 10 кр. соли платив 8 кр. жита, а тепер 27 кр. жита, за 10 кр. мила- 52 кр., тепер 109 кр. жита, за 10 кр. нафти- 16 кр., тепер 42 кр., ~~на~~ 1 кр. тютюну 141, тепер 572. кр. жита.

В тому самому часі, це є в 1927/28.р.- 1930 брав за 1 кр. безроги живої ваги від 2- 2.50, тепер за той сам товар і за ту саму вагу дістає 40-50 гр.

За одну корову або коня середньої якості мав перед кількома роками від 300 до 400 зол., тепер 75-125 зрл. Те саме відноситься до набілу й дробу.

Цифри й ціни ~~житах~~ самі говорять про те, що дрібний рільник не може тепер заплатити ~~житах~~ податкових безпосередніх і посередніх тягарів за промислові вироби. А щож говорити про злеглі податки, оскільки вони не тяжать на дрібному ~~житах~~ рільникові й ремісникові, а зокрема на бідному українському рільникові й ремісникові.

Ми знаємо з практики як є виконувані такі управління про можливе відписання злеглостей. Вони будуть виконані так, ~~ж~~ як це мало місце свого часу зі стяганням маєткових данин.

Дрібний рільник мусів заплатити ^{на час,} данини ~~житах~~ ~~житах~~ ~~житах~~ ~~житах~~, бо коли ні, то екзекутор стягав з нього примусово. Нато-мість велика земельна посілість, і більш промисловці дістали привілей відписання сотки мільонів згаданої незаплаченої данини.

Предложений нам проєкт закону буде також привілеєм для рільних і промислових маґнатів, а не для селянина, а й ще українського.

Рівнож у віднесенні до злеглостей забезпечення від вогню, в даному випадку у відношенні до П.З.У.В. треба аж закону про ~~умовлення~~ уморення злеглостей. Питаюся панів, чи ~~це~~ було потрібне творення такого ^{державного} ~~установлення~~ товариства забезпечення від вогню тоді, коли дуже добре просперували

приватні товариства, що десятки літ вивязувалися зі свого завдання. Чи був потрібний цей державний примус на те, щоби сьогодні вносити закон з пропозицією змісту у віднесенні до П.З.У.В. На мою думку найкоротша дорога, то знесення Повшехного Закладу Взаїмних Обезпечень і привернення права повстання приватних обезпечень від вогню. Це буде найкраще розв'язання.

Супроти цього пропозиційний закон не відповідає інтересам дрібного рільника й ремісника. Домагаємося цілковитого уморення податкових і убезпечених залежностей для дрібного рільника й ремісника, бо це є єдиний доцільний спосіб розв'язання цього питання.

Н О В І Т Н Я П А Н Ш И Н А .

Дослівний переклад промови пос.Зиновій Пеленського
виглошеної на пленум Союму дня 20.березня 1935 р.

Високий Соїме! Від хвилі як появилися перші вістки, що уряд задумує прийти з проектом устави, котру тепер в Соїмі розглядаємо, запанувало жахливе серед широких мас селянського населення велике занепокоєння. Ставлено питання чи не досить, що уряд майже чи не щоденно накладає нові податки і данини, Нові додатки до податків, а тепер приходить ще з новим податком і то в нечуваній дотепер способі, - в формі примусової праці. А хтож має бути обтяжений тим новим податком? Знову ніхто інший, як нещасне село і мале містечко.

Не такі діла як слова.

В яким же часі приходить уряд зі своїм проєктом примусової праці? В часі, коли зубожіння сільського населення doprowadжене до краю.

Не маю наміру цифрами виклизувати те трагічне положення сільсько-
го населення. Ми мали нагоду в цій році чути з дуже тяжким положенню
села вже з уст неопозиційних партій, але з уст п. Міністра хліборобст-
ва в Соїмі і п. Премєра в Сенаті.

Село голодне і без гроша. Чи невідомо нам, що хліб в селянській хаті віддавна перестав вже бути поживою. Шасливий той, що має ще картоплю, а ще шасливіший той, що може їх посолити, бо нині одинокою смастою на селі, то сіль, а і тої часто не стає.

Маємо відомости, що цілі полеси в східних і південних воєводствах голодують. І то вже не тільки в Карпатах і на поліських болотах, але в найбільш/х урожайних подільських повітах. В тій хвилі не можна вже говорити про недоживлювання сільського населення, з чим до недавня так багато говорено. Тепер мусимо глянути правді в очі і говорити з найстрашнішій річчю - з голодом українського села.

Здавалося, що по останніх заявах міністрів, як рівноз пред-
ставників проурядової партії, село буде бодай частинно економити.
Нічого подібного. Село мусить дальше поносити старі і нові податкові
тягари, а тепер нечувану річ в культурнім світі, - податок в формі
примусової праці.

зі собою на дорогу в тлумочок той нещасний селянин, коли вдома нема
ані куска хліба, а в додатку лише в хаті голодних дітей і жінку.
Як зможе він в голоді працювати?

Звідки візьме селянин знаряддя до праці? Рискаль і плуга вже
давно знищені і нема за що купити нових, щоби скопати грядку на
своїм городі.

Хто виживить коні, хто направить поломаний віз на шарварку?

О тім всім закон мовчить. Річ ясна, що ніхто інший, як селянин.

Селянин платить податки і то точно, бо інакше екзекутор забере пос-
лідній доробок. Хлоп має діти в додатку до всіх податків ще безплатну
працю, а вкінці покрити кошта знаряддя праці, направити поломаного воза
і прокормлення не тільки себе, але і коней. Отже післядумки панів
селянин є невичерпаним джерелом доходів для держави.

В Європі інакше?

Не шарварки, не безплатну працю дає в теперішню хвилю кризи
Європа для свого села. Будує дороги, перепроводжує меліорації з на-
публичних фондів, а щод з нашими 100 мільоновими "фондами праці".
Хто з них користується? Користаються з неї всі тільки не село, а в першу
чергу не українське село.. Отже з чого має платити селянин податок,
коли нема зарібку, коли не може і по найнижчих цінах продати своїх
продуктів.

Не шарварки давайте безробітному селові,
давайте йому таку працю, яку дає культурний світ своїм громадянам.

Українське село не є протизаконне село. Протизаконне, насе-

лення села розуміє дже Чому тільки село?

Ще одне питання ставить селянин. Чому тільки село є сказане
не примусову працю? Чому не запроваджує шарварку у великому місті?
В місті вистане заплатити податок, а на селі треба ще платити приму-
сову безплатну працю. Для міста, для великих капіталістів і фабрикан-
тів вистане не платити податків, бо вони певні, що в слушний час
прийде для них амністія. Чому отже капіталіст чи фабрикант, котрі
стало уміють викручуватися від плачення податків, має зато привілеї.
А чому він бідний селянин, котрий відіймає собі від уст, щоби платити
податок, мусить в додатку голодний йти на шарварок?

В місті платна праця. В місті державна комісія для безробітних -
на селі голод, на селі безробіття, а в додатку ще й шарварок.

І то називаєте, мої панове, фронтом до села? Так, то фронт, але
на винищення села.

Вселядний розказ.

Хто рішає про примусову працю? Ніхто інший як воєвода, староста і війт. Вправді закон каже, що голос в тих справах мають і хліборобські палати, повітові ради і волосні ради. Знаємо однак в яких часах живемо, знаємо яку роль відграють, ті так зв. ніби виборні самоуправні органи. Знаємо, що не мають вони жадного голосу, бо мусять слухати тих, котрі їх "вибрали", бо знаємо, як вибрано ті всі т.зв. самоуправні органи. Отже не воля громадянина, не дійсна потреба населення буде рішати о примусовій праці, а самоволя чинників адміністративних. Вони рішають про все, про скільки днів праці, про спосіб праці, усталькують засади заміни праці на заплату грошах, рішають коли і в яким часі має відбуватись шарварок. Одним словом рішають про все. З рішення про заміну праці на готівку скористає напевно великий земельний власник, але рівно напевно можемо сказати, що ~~жоден~~ ~~жоден~~ ~~жоден~~ цієї готівки за шарварок так само не заплатить, як не платить податків і дочекається, як не розложення на довгі літа сплати, то напевно чергової амністії.

Селянин буде працювати, а пан буде обіцяти заплату.

Отже чому, пане, в часі дискусії так обурювалися, коли шарварки названо правдивим іменем - п а н щ и н о ю? Ніяк інакше не можна назвати цієї примусової праці, цього шарварку, як новітньою п а н щ и н о ю, бо буде вона на розказ "вищого пана".

Самопоміч села.

Українське село не є протилежне самопоміччю села. Противно, населення села розуміє дуже добре вартість самопоміччю і давало вже не раз цього докази що зміг користуватися з цієї помічі, однак населення села мусять вичувати і розуміти, що та праця піде в користь рідного села. Коли то відчуває, то йде на спільну працю з запалом, бо знає, що творить щось добре для співгромадян. Але в цім законі нема мови о жадній свободній волі громадян, є лише твердий ~~жорсткий~~ розказ згори.

Нам всім ще в пам'яті "радісна творчість" повітових панів, що запроваджували "свята праці", на котрі гонено голодне сільське населення з цілих околиць для будови доріг. Пам'ятаємо покасування гідні події в Ліску, де впади навіть селянські трупи. Населення розуміло це, як панщину і боронилося від неї як вміло.

Завершення ^{тих} подій ~~тих~~ були масові судові розправи у висліді котрих засуджено лише 3-х селян, а і вони ніні вже помилувані, бо всім стало відомим, що причиною ~~тих~~ подій були розкази старостів і панів

з повітових рад. Такіто шарварки, такіто свята праці. Українське сільське населення, як я сказав йде охотно на працю для самопомочі свого рідного села, однак тільки тоді, коли це вийде з його волі, а не під примусом буде гоненим світами на шарваркову працю.

Нинішній закон, то не в інтересі сільського населення. Бідне сільське населення домагається праці і то праці платної, щоби могло сповнити всі свої тяжкі обов'язки. Село не має права до заробітку, а має обов'язок тяжкої примусової праці, тому не дивниця, що той новий закон не уважає за нічого інше, як впровадження давньої панщини.

Проти такої форми податку виступає цілий культурний світ, виступаємо і ми.

Дайте працю для голодного села, дайте можливість життя для села!

За законом, котрий має дальше винищувати село, Український Клуб готсувати не буде.

з пов'язаних їм. Тільки швидко, такі свята прайді. Українське сім'я
ємо населення, як в селі, але хотіли на ширше для самостійного
відносно селі, однак тільки тоді, коли вийде в світ, і тоді не від
прямують буде тільки в житті на ширше, і тоді.
Нашіми звичаї, то не в інтересі тільки, але в інтересі населення
сім'я населення встановлено тільки в інтересі, і тоді в інтересі
всіх населення. Село в інтересі, і тоді в інтересі, і тоді в інтересі
має обсягати тільки тільки тільки тільки тільки тільки тільки тільки
закон не тільки в інтересі, але в інтересі, і тоді в інтересі, і тоді в інтересі
Проти такої форми податку встановлено тільки тільки тільки тільки тільки
стаття 1 м.

Дайте тільки тільки тільки тільки тільки тільки тільки тільки тільки тільки
за законом, який має тільки тільки тільки тільки тільки тільки тільки тільки
і тоді в інтересі, і тоді в інтересі, і тоді в інтересі, і тоді в інтересі.

Інтерес
прямують
кож. Держави

Кіска
акція
акція

Дізна
коб
закон

КОРИСНЕ, АЛЕ ЧИ НЕ ЗА ПІЗНЕ.

З промови посла ЧУКУРА виголошеної на пленум Союму
в дні 21.березня 1935 р.

Уряд предложив Союмові до ухвали законопроект **м** о оподаткованню штучних товщів спроваджуваних переважно до Польщі з заграниці. Цей закон має охоронити ринок від заливу штучних товщів, щоби тим способом піднести спожиття природних товщів, як масла, смальцю і т.д. Польща це держава передусім рільнича а мимо цього охорона рільництва і рільничої продукції не була і не є як слід перепроваджувана. То відчували передусім дрібні рільники більше чим дідичі. Чому? Тому, бо дідичі переважно ведуть господарку збіжєву. Натомість бідний рільник збіжєвої господарки не провадить - а годує свинку чи з молока пряче масло, та хоча ті річі требаб йому самому з ріднею спожити - він собі на те дозволити не може, а мусить їх збувати, щоби обігнатися бодай частинно від всіляких драчок. Великою поміччю в біді українського рільника є українська кооперативна організація, бо помагає рільникови в збуті його продуктів. На першому місці висувається наша малочарська кооперативна організація.

Маслосюз у Львові з цілою сіткою районних молочарень на наших землях має дуже великі заслуги в піднесенню доходу дрібних господарств, як також причинився в дуже великій мірі до поліпшення раси рогатої худоби. Молочарські кооперативи це майже одинокє жерело припливу готівки на село.

Щоби належито боронити інтересу дрібного рільництва потрібно не лише оподаткувати привіз товщів із за границі, але й обмежити витворювання штучних товщів внутрі держави. Укр.посли нераз і не два звертали увагу урядові на ці справи та над їх слушними вказівками переходив уряд до порядку денного. Якби цей закон був ухвалений перед 3-4 роками булоби може не дійшло до такого величезного обниження цін на безрого і набіл, а вслід за тим до крайного зубо-жіння села. Укр.посли оцінюючи додатні сторони предложеного законопроекту будуть голосувати за ухваленням його, уважаючи той законопроект за корисний для піднесення доходів дрібних господарств, Це корисне, але чи не за пізне?

УКРАЇНСЬКОМУ НАСЕЛЕННЮ ГРОЗИТЬ ГОЛОД.

Зміст промови прс. Д-ра Любомира Макарюшки, виголошеної на пленарному засіданні Сейму дня 21.березня ц.р. при обговорюванні проекту закону про нову внутрішню позичку.

Уряд прийшов з заповідженням вже давніше п.Прем'єром в Сенаті проектом закона про розписання нової внутрішньої позички. Згідно з поясненнями п.Прем'єра і висновками уряду долученими до проекту закона, ця позичка має бути призначена на фінансування більших інвестиційних робіт з загально-краєвим значінням. Уряд надіється, що така інвестиційна позичка вплине корисно через урухомлення більших праць, чи то безпосередньо чи посередньо - на злягіднення наслідків безробіття.

Можемо погодитися зі становищем уряду, що така позичка через урухомлення більших праць причиниться в деякій мірі до зменшення безробіття, до оживлення господарського життя, до збільшення господарських оборотів і до поширення ринків збуту для різних, зацікавлених в тих працях галузей промислу. Теоретично беручи, не можемо такому становищу уряду відмовити в цій справі деякої рації. Ми маємо однак цілий ряд застережень практичної натури так зі становища господарського як і політичного.

Чому не переводиться інвестиційних праць з грошей населення на бюджетів державних і самоврядних?

Глядячи зі становища господарського на проєктований закон на розписання інвестиційної позички, вважаємо, що є то нове обтяження громадян держави, переладованих і так надмірно податками і складками на всякі фонди і забезпечення. Арт. I. проекту закона говорить, що проєктована внутрішня позичка має бути зужита передовсім на розбудову комунікаційної сіти, на водні роботи і т.п. праці з загально-державному значінням. На нашу думку, що такі роботи належить виконувати з нормальних впливів, які держава одержує з мільйонних бюджетів державних і самоврядних. Що більше, пригадуємо, що попередніми роками створено цілий ряд різнорідних фондів, призначених на ті самі цілі, з яких говориться при проєктованій позичці, це є на оживлення господарського життя, при помочі більших інвестиційних робіт.

до тих публичних робіт, які переводяться в західних частинах держави. Маємо всякі дані припускати, що так само буде справа представлятися у нас з використанням інвестиційної позички. Достатньо переконує нас у тім ще і згадана вже промова п. Премєра з дн. 27. лютого ц.р. виголошена в Сенаті. Обговорюючи інвестиційну позичку п. Премєр вичислив декілька конкретних ^{цілей} ~~аммх~~, на які буде та позичка зужита. Заповів п. Премєр у своїй промові, що з проєктованої суми призначить к 50 мільонів золотих на будову доріг, а około 50 мільонів на регуляцію рік, та на інші водні праці. А зараз в слідуючому уступі згадав п. Премєр, що тих 50 мільонів зужитися передусім на упорядкування горішнього б'як бігу Висли і її допливів, а в першій мірі на урегулювання дорічка Дунайця. Згадав отже п. Премєр, покликаючись на минулорічну повинь о задуманій регуляції дж Дунайця, не говорить однак нічого про регуляцію рік, що нищать Гуцульщину, про регуляцію Прута та Черемоша, рік тої частини краю, про якуто зі взглядів політичних так много пишеться і говориться і ^{урядовими} ~~державними~~ чинниками, "товариство приятелів Гуцульщини". Має бути переведена регуляція Висли, не згадав однак п. Премєр про регуляцію Дністра і його гірських допливів, які те ріки знищивши основно регуляційні, тамі, які побудовано переважно ще перед світовою війною, виступають з берегів неспорадично від часу до часу, а систематично майже рік за роком, - бувають випадки, що і 2-3 рази до року - та нищать основно майно населення на території кількох повітів львівського воєводства і майже цілого воєводства станиславівського.

⁶
Український Клюб ~~виступає~~ проти нової позички.

Це пояснення що до зужиття нової позички, яке ми почули з найбільше міждатних уст, увасадило наше невдовір'я, що до користей, які могли би мати з заповіданої позички українське населення. Тому з тих всіх причин так політичних як і господарських, Український Клюб буде голосувати проти закону о розписанню нової внутрішньої позички.

Палат ^{виступає} заявою, що заступники українського народу в тих Валахах в політично-моральних цілях, яких задаємо від заступників народу, не мають в тих Палатх місця, - будуть реалізовані при поточні ^{виборчих} ~~виборчих~~ ординах.

Промова сен. Др. А. Горбачевського на пленарному засіданні Сенату дня 26. березня 1935. р. про проєкт закону про удеління повновастей п. Президентові Річипосполитої.

Високий Сенате, У звязку з проєктом закону про удеління повновастей п. Президентові Річипосполитої, маю честь в імені Українського Клубу зложити слідуючу заяву:

Ми все стояли й ~~вже~~ тепер стоїмо на тому становищі, що компетенції та функції, переказані Конституцією законодадним Палатам, не повинні бути обмежені на ^{користь} якогонебудь іншого чинника. ~~Виходячи з цього~~ Одначе в нашій дійсності ~~якщо~~ від 1930 р. ~~якщо~~ завважуємо явище, що уряд перед замкненням парламентарної сесії приходить уряд щороку до законодадних Палат з домаганням уділити законодадних повновастей у дуже широких розмірах, а більшість Палати втує ті повновласти помимо протесту переголосованих ~~хоча~~ меншин.

В ситуації, у якій ~~як~~ ~~ми~~ зараз находимося, вважаємо, що завотування повновастей у такій ширині, як це передбачує проєкт закону ~~який~~ мірить не лише в управління Сойму і Сенату, але й ^{супроти засад,} ~~як~~ ~~в~~ ~~при~~ ~~няті~~ в новоухваленій Конституції і навіть безпечним з огляду на виконання у майбутньому через український нарід виборчих прав до Законодатних Палат. Дотепер не маємо навіть зарису головних засад майбутніх виборчих ординацій до Сойму й Сенату, а прилюдні голоси на сторінках преси, зближеної до кругів, що репрезентують теперішній уряд і засади правління, а також знана енуціяція п. Міністра Внутрішніх Справ, зложена на Скарбово-Бюджетовій Комісії Високого Сенату в дні 14. лютого ц. р., будять в нас обосновані побоювання, що ~~як~~ передбачення п. Міністра щодо ~~вкладу~~ майбутнього складу законодадних Палат разом із заявою, що заступники українського народу в тих Палатах з політично-моральними кваліфікаціями, яких жадаємо від заступників народу, не найдуть в тих Палатах місця, - будуть реалізовані при помочі декретованих виборчих ординацій.

В тих відносинах не можемо уділити повновластей, яких уряд жадає у проєкті закону і тому будемо голосувати проти проєкту закону.

II.

ПРОМОВА п.сен.Дра.А.Горбачевського, виголошена на пленарному засіданні Сенату в дні 26.березня 1935.р. про проєкт закону за 10% і 15% додатку до податків.

Високий Senate, Предложенні до ухвалення Високому Сенату проєкт закону про 10% і 15% додаток до податків обіймає в арт.1 уступ 2 постанову, що додаток до безпосередніх податків має вносити 15% і що тим додатком є обтяжені всі безпосередні податки, з виїмком лише одного ґрунтового податку. Вилучення ґрунтового податку вважаю за слушне, бо, бо господарська криза діткнула спеціально рільництво і власники ґрунтових посіlostей ~~являються~~ в інтересі господарської рівноваги повинні бути звільнені від того додатку. Однак не бачу жадної раціональної підстави до обтяжування інших безпосередніх податків так вище процентним додатком. А тут маємо передовсім до діла з податком, який введено розпорядком Президента Річипопулітої з дня 17.березня 1924.р., як тимчасовий, переходовий середник на протяг одного року. Потому цей податок від недвизимостей продовжувано з року на рік, а остаточно законом з дня грудня 1929.р. ухилено всякі часові обмеження і цей податок стабілізовано. Цей податок є одним із найтящих і найбільш несправедливий. Чому? Передовсім розпорядок Міністерства Скарбу з вересня 1934.р. ставить засаду, що квота цього податку не може улягти зменшенню з тої причини, що власники чи посідачі недвизимостей не дістають тих впливів, на які рахували. Отже без огляду на те, чи хтось платить, чи не платить комірного, то власник недвизимости є обовязаний і мусить цей податок платити. І прошу Панів, ми мусимо чиститися з фактом теперішнього економічного положення. Ніхто не має ~~яких-небудь~~ засобів, середня

Промова сен. Др. А. Горбачевського на пленарному засі-
данні Сенату дня 26. березня 1935. р. про проєкт закону
про уділення п. Президентів Річипосполитої
Високий сенате, Іменем Українського Клубу ~~МАРХА~~ у зв'язку
з проєктом закону про уділення п. Президентів Річипоспо-
литої

закон з 10х і 12х пошляк по пошляк.

номі засідання сенату в 1935. р. про проєкт
промови п. сен. Др. А. Горбачевського, вилучення на пленар-

II.

пробл проєкта з'явилася.

в цих днів жінка А проєкт закону і тому було вилучено

в цих відносинах не можемо літати повновладен

кляса не має засобів до заспокоєння ^{коли} нескінченних життєвих потреб. І природна річ, ~~як~~ ^{якщо} немає тих ~~кварталів~~ засобів, то не платить чиншу, а коли не платить чиншу, то ясна річ, також і цей власник нерухомості, який мусить безумовно відповісти за цей податок і мусить його платити, не має засобів. Питаюся, чи це є доцільне? Здається мені, що це виглядає на певного роду вивласнення. Бо коли дійсно відносини так укладаються, що власник нерухомості мусить оплачувати податок без огляду на те, чи які є його прибутки, які є його приходи й мусить виконувати адміністрацію свого маєтку на чужу річ, скажім на річ держави, то є актуальне питання чи оплачується власникові адмініструвати далі своє майно, своєю річчю на користь чужих інтересів? Прошу Панів, числімся з тим, що податкові зобов'язання переійшли мільярд. Можна ріжно намагатися підходити до тієї справи. Можна ~~хоча~~ ^{хоча} класти вину на тих, що не хочуть платити, але здається мені, що зобов'язання в тій висоті не можуть відноситися лише до осіб, що не хочуть платити, але й до людей, які не можуть платити. Отже коли не можуть платити ~~нічого~~ ^{нічого} ~~нищих~~ ^{нищих} відсотків до цього податку, тим менше не можуть платити підвищеного ~~додатку~~ ^{додатку} податку. На мою думку, ця піддвижка, як вона є унята в уступі 2 арт. 1, є необґрунтована. Я думаю, що та піддвижка повинна бути зредукована. І немає ніякої ~~рації~~ ^{рації}, щоб прийняти, що хтось у даних кризових умовах плаває в достатках, щоб така піддвижка не могла його ~~дотримувати~~ ^{дотримувати} діткнути.

Przemówienie sen. Dra A. Horbaczewskiego na plenum Senatu
dn. 26. marca 1935 r. o projekcie ustawy o udzielenie
p. Prezydentowi ~~xxx~~ Rzeczypospolitej pełnomocnictw.

Wysoki Senacie! Imieniem Ukraińskiego Klubu mam zaszczyt w związku z projektem ustawy o udzielenie p. Prezydentowi Rzeczypospolitej pełnomocnictw - złożyć następujące oświadczenie:

Staliśmy zawsze i stoimy obecnie na tem stanowisku, że przekazane przez Konstytucję Izbowi ustawodawczym kompetencje i funkcje nie powinny być na rzecz jakiegokolwiek innego czynnika uszczuplane. W naszej rzeczywistości obserwujemy jednak, od r. 1930 zjawisko, że Rząd przed zamknięciem sesji parlamentarnej przychodzi co roku do Izb ustawodawczych z żądaniem udzielenia pełnomocnictw ustawodawczych w bardzo szerokich rozmiarach, a większość Izby wotuje te pełnomocnictwa mimo protestu przegłosowanych mniejszości.

W sytuacji, w jakiej obecnie znaleźliśmy się, uważamy zawotowanie pełnomocnictw w takiej rozciągłości, jak to przewiduje projekt ustawy, godzącym nie tylko w uprawnienia Sejmu i Senatu, ale wobec zasad przyjętych w nowouchwalonej Konstytucji nawet niebezpiecznym ze względu na wykonywanie w przyszłości przez naród ukraiński jego wyborczych praw do Izb ustawodawczych. Dotychczas nie posiadamy nawet zarysu głównych zasad przyszłych ordynacji wyborczych do Sejmu i Senatu a publiczne głosy na łamach prasy, zbliżonych do sfer, które reprezentują obecny Rząd i zasady rządzenia, a nadto znana enuncjacja p. Ministra Spraw Wewnętrznych, złożona na Komisji Skarbowo-Budżetowej Wysokiego Senatu dn. 14. lutego b. r., budzą w nas uzasadnioną obawę, że przepowiednia p. Ministra co do przyszłego składu Izb ustawodawczych wraz z oświadczeniem, że zastępcy ukraińskiego narodu w tych Izbach o kwalifikacjach polityczno-moralnych, ~~jakiś~~ ^{ogromny odsetek narodu} ~~nie będą realizowane przy pomocy de-~~ ^{my sobie przypieujemy} ~~kretnych ordynacji wyborczych.~~

W tych warunkach nie możemy udzielenia pełnomocnictw, których Rząd w projekcie ustawy żąda, ~~uznać za wskazane~~ i dlatego głosować będziemy **przeciw** projektowi ustawy.

Przemówienie p.sen.Dra A.Horbaczewskiego wygłoszone na Plenum Senatu w dn.26.marca 1935 r. o projekcie ustawy o 10% i 15% dodatku do podatków.

Wysoki Senacie! Przedłożony do uchwalenia Wysokiemu Senatowi projekt ustawy o 10%-owym i 15%-owym dodatku do podatków zawiera w art.1. ustęp 2. postanowienie, że dodatek do podatków bezpośrednich ma wynosić 15%, i że tym dodatkiem są obciążone wszystkie podatki bezpośrednie, z wyjątkiem tylko jednego podatku gruntowego. Uważam wyłączenie podatku gruntowego za słuszne, gdyż kryzys gospodarczy szczególnie dotknął rolnictwo i posiadacze posiadłości gruntowych powinni być w interesie równowagi gospodarczej uwolnieni od tego dodatku. Nie widzę jednak żadnej racjonalnej podstawy dla obciążania innych podatków bezpośrednich tym wyższym procentowym dodatkiem. A tutaj mamy przede wszystkim do czynienia z podatkiem, który wprowadzony został rozporządzeniem Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 17.czerwca 1924 r., jako środek tymczasowy, przejściowy, na przeciąg jednego roku. Następnie ten podatek od nieruchomości przedłużano z roku na rok, a ostatecznie ustawą z grudnia 1929 r. uchylono wszelkie ograniczenia czasowe i podatek ten stabilizowano. Podatek ten jest jednym z najuciążliwszych i najbardziej niesprawiedliwym. Dlaczego? Przede wszystkim rozporządzenie Ministerstwa Skarbu z września 1934 r. stawia zasadą, że kwota tego podatku nie może ulec zmniejszeniu z tego powodu, że właściciele czy posiadacze nieruchomości nie otrzymują tych wpływów, na jakie liczyli. Otóż bez względu na to, czy ktoś płaci, czy nie płaci komorne, to właściciel nieruchomości jest obowiązany i musi płacić ten podatek. I proszę Panów, my musimy się liczyć z faktem obecnego położenia ekonomicznego. Nikt nie posiada środków, klasa średnia nie posiada środków do zaspokojenia najkonieczniejszych potrzeb życiowych. I naturalna rzecz, jeżeli nie ma tych środków, to nie płaci czynszu, a jeżeli nie płaci czynszu, to oczywiście, także i ten właściciel nieruchomości, który musi bezwarunkowo odpowiadać za ten podatek i musi go płacić, nie ma środków. Pytam się czy to jest słuszne? Zdaje mi się, że to wygląda na pewnego rodzaju wywłaszczenie. Bo jeżeli rzeczywiście stosunki tak się układają, że właściciel nieruchomości musi opłacać podatek bez względu na to, jakie są jego przybytki, jakie są jego dochody i musi wykonywać administrację swego majątku na rzecz obcą, powiedzmy na rzecz Państwa, to aktualne jest pytanie czy opłaca ~~właścicielowi~~ się właścicielowi dalej administrować swoim majątkiem, swoją rzeczą na rzecz obcych interesów? Proszę Panów, liczymy się z tem, że zaległości podatkowe wynoszą

przeszło miliard. Można rozmaicie starać się podchodzić do tej kwestji. Można winę zwać na tych, którzy nie chcą płacić, ale zdaje mi się, że zaległości w tej wysokości nie mogą się odnosić tylko do osób, które nie chcą płacić, ale do ludzi, którzy nie mogą płacić. Więc jeżeli nie mogą płacić niższego procentu do tego podatku, tem mniej nie mogą płacić podwyższonego podatku. Zdaniem mojem, ta podwyżka ~~tu~~, jak jest ona sformułowana w ustępie 2 art.1, jest nieuzasadniona. Ja sądzę, że ta podwyżka powinna być zredukowana. I niema żadnej racji, ażeby przyjąć, że ktoś w danych warunkach kryzysowych opływa w dostatki, ażeby taka podwyżka nie mogła jego dotknąć.

Przemówienie pos. S. Chruckiego dn. 13. czerwca 1935 r.
na Komisji Konstytucyjnej w sprawie ordynacji wyborczej.

Projekt ordynacji wyborczej do Sejmu dąży, jak mówi się w jego uzasadnieniu, do oparcia Izby poselskiej na zasadzie reprezentacji ogółu obywateli bez pośrednictwa partij politycznych oraz do bliższego związania Sejmu ze społeczeństwem przez zastąpienie systemu głosowania na listy systemu ^{em} głosowania na osoby. Nie ulega wątpliwości, że obydwie zasady są logicznie między sobą związane i system głosowania na osoby podyktowany chęcią usunięcia pośrednictwa partij politycznych przy wyborach. Nie budzi również żadnych wątpliwości cel, który przywieca nowym projektem ordynacji wyborczej. Projekty te mają być realizacją zasady omnipotencji Rządu, leżącej u podstaw nowej konstytucji. W społeczeństwie i to zarówno polskiem jak i niepolkiem według tej koncepcji niepożądanym jest istnienie partij politycznych. Rola partij politycznych ma przejść jedynie na aparat rządowy, to też ten aparat rządowy ma niejako zostać jedyną partją polityczną w Polsce. Sejm w tej koncepcji ma być niejako opiniodawczym i doradczym orgenem, któryby odbijał najrozmaitsze poglądy i dążenia, nartujące w społeczeństwie oraz był wyrazicielem najrozmaitszych potrzeb ludności. Nie znaczy to jednak by Sejm miał być wykładnikiem układu sił politycznych i społecznych w państwie. Sejm ma być raczej konglomeratem osób politycznie niezorganizowanych, światopoglądowo zróżniczkowanych, bądź to ~~o~~ niewiadomem nikomu ~~orden~~ politycznym, bądź też politycznie indferentnych. Jednem słowem rozproszkowany Sejm jako reprezentant rozproszkowanego politycznie społeczeństwa, taki cel zdaje się przywieca nowej ordynacji wyborczej do Sejmu. Cała bowiem władza w Państwie ma przejść do rąk rządu, on też ma zespolic w swym ręku kierownictwo, pracę i energję całego polskiego społeczeństwa. Zdaje się taka jest koncepcja, która leży u podstaw zarówno nowej konstytucji jak i nowych projektów ordynacji wyborczej do Sejmu i Senatu. Jest rzeczą dyskusji czy korzystna jest dla Polski podobna koncepcja ustroju państwowego. W każdym bądź razie jedno jest ponad wszelką wątpliwość pewne, że gdyby nawet znikły z widowni polskie partji polityczne, to jednak nadal będzie istniał czynnik, który będzie kierować życiem narodu polskiego. To też walka z partyjnictwem polkiem, gdyby się nawet ona całkowicie powiodła, wytworzyłaby tylko nową formę ustrojową państwa i narodu polskiego. Inaczej przedstawia się ta sprawa walki z partyjnictwem w odniesieniu do niepolkich narodowości, szczególnie do

narodów terytorjalnych jak ukraiński. W stosunku do narodu ukraińskiego dążenie do usunięcia partyj politycznych przy wyborach oznacza nie mniej ni więcej, tylko negację istnienia w Państwie Polskiem narodu ukraińskiego, jako odrębnego organizmu narodowego z właściwemi jemu aspiracjami i prawami politycznemi. Pod tym względem ^{porównelko} wątpliwością jest to, że projekty ordynacji wyborczej do Sejmu i Senatu w bardzo jaskrawy sposób podkreślają zasadę, że Państwo Polskie jest państwem jednolite narodowe. Samo zaś dążenie do politycznego rozproszkowania społeczeństwa ukraińskiego może doprowadzić w logicznej swej konsekwencji do daleko idącego utrudnienia działalności politycznych partyj ukraińskich. Jednak walka z partyjniactwem ukraińskim nigdy nie zmoże osiągnąć całkowitego sukcesu, ponieważ nie można zabić zupełnie politycznego życia w narodzie, świadomym swych praw polityczno-narodowych. W największym razie można tylko zanarchizować polityczne życie narodu ukraińskiego i zagnać go w podziemie. Nie twierdzimy, że obecnie już grożą nam podobne perspektywy. Przy dobrej woli, nawet przy konstytucji obecnej z jej tendencją do onnipotencji państwa możliwym byłoby do pewnego stopnia swobodny rozwój narodu ukraińskiego na wszystkich odcinkach życia. Albowiem w ramach nowej konstytucji mogłaby znaleźć miejsce autonomia dla ziem ukraińskich. Oczywiście, że w ramach tejże konstytucji całkiem dobrze mógłby zmieścić się i projekt ordynacji wyborczej do Sejmu i Senatu zgłoszony przez polskich socjalistów. Nikt przecież nie będzie twierdził, by ten projekt PPS stał w sprzeczności z nową konstytucją. Jednak panowie z BBWR zarówno w konstytucji jakoteż i w nowych projektach ordynacji wyborczej staneli na stanowisku, że nie uznają istnienia w Państwie Polskiem odrębnego organizmu narodowo politycznego jakim jest naród ukraiński i dlatego t.zw. walkę z partyjniactwem rozciągnęli i na naród ukraiński. Uważamy to za błąd polityczny i za uszczuplenie naszych praw naturalnych. Możemy w tem miejscu spotkać się z zarzutem, iż żądamy dla siebie przywilejów. To też pragniemy wyjaśnić, że nie chodzi nam o żaden przywilej, lecz o traktowanie narodu ukraińskiego istotnie, ^a nie formalnie tylko równie z narodem polskim. Powiedziałem przedtem, że jeżeliby znikły polskie partje polityczne, to zostanie jednak wszechpotężny rząd polski jako wyraziciel dążeń narodu polskiego i organizator jego pracy i bytu. A co stałoby się, gdyby znikły z powierzchni ziemi polityczne partje ukraińskie, o ileby to oczywiście było możliwe. Przecież byłoby to śmiercią dla narodu ukraińskiego. To też o nijakim przywileju mowy być nie może, gdy my, ukraińcy żądamy, żeby uznano w całej pełni nas jako odrębny organizm polityczno-narodowy. Przysługiwac

nam winny w Polsce specjalne prawa. Nie jest to tylko nasze osobiste zapatrywanie, jakąś melagomanią podyktowane, lecz na takim stanowisku stoją i państwa Ententy, czemu dały swój wyraz w dyskusji na forum Ligi Narodów z okazji wniosku Państwa Polskiego, którym wypowiedało^{ono} traktat o ochronie t.zw. mniejszości narodowych. Wówczas przecież ministrowie spraw zagranicznych Anglii, Francji i Włoch, polemizując z przedstawicielem Polski podkreślili, że nie można przejść do porządku dziennego nad faktem, że w skład Polski wchodziły narody, które na swoim terytorjum stanowią większość ludności i którym w skutek tego winne być zagwarantowane prawa do wszechstronnego rozwoju swego życia narodowego. Przedłożone nam projekty wyborcze, jak powie działem, nie liczą się z tym faktem i traktują ukraińskie partje polityczne w ten sam sposób, jak i stronnictwa polskie. Ordynacja wyborcza do Sejmu więc usunie pośrednictwo partyj ukraińskich przy wyborach. Nie byłoby owe formalne usunięcie partyj ukraińskich od wyborów straszne, gdyby naród ukraiński mógł mieć możność swobodnego wybierania swych przedstawicieli. Jednakowoż projekty ordynacji wyborczej do Sejmu i Senatu nie dają nam takiej możliwości. Co do Senatu, to to jest tak jasne, że udawadniać tej tezy całkiem niepotrzebne. Ukraińiec może zostać senatorem tylko z woli i głosami polskich wyborców. Swoimi głosami nie możemy ani postawić swego kandydata do Senatu ani tem bardziej wybrać swego senatora. Lecz i do Sejmu posłowie narodowości ukraińskiej mogą być wybrani tylko z woli polaków. Pozornie wydać się może, że ukraińcy mają całkowitą swobodę wybrania swych posłów. Nie mamy pewności, czy w zgromadzeniach okręgowych będziemy mieć $\frac{1}{4}$ delegatów potrzebnych dla zgłoszenia swego kandydata na posła. Nasze obliczenia mówią nam, że tej $\frac{1}{4}$ delegatów nie będziemy mieć. Obecnie rozpraszają^{ją} nasze obawy w tym kierunku, i twierdzi się, że taką przepisaną ilość delegatów wszędzie na t.zw. terytorjach mieszanych będziemy mieli, a więc wszędzie teorytycznie będziemy mieć możność dysygnowania swych kandydatów na posłów. Twierdzimy, że w praktyce będzie jeżeli nie niemożliwym, to bardzo utrudnionym skupienie głosów ewentualnych delegatów ukraińskich koło swych kandydatów, chociażby w zgromadzeniu okręgowym istotnie znajdowała się przepisana liczba $\frac{1}{4}$ delegatów ukraińskich. Delegaci ukraińskie przede wszystkim nie będą mogli nawet porozumieć się między sobą, bo w zgromadzeniu okręgowym, jak postanawia ordynacja głosowanie odbywać się będzie bez żadnej poprzedniej dyskusji. Poza tą techniczną trudnością ważniejszym jest, że cały system wyborów delegatów do zgromadzenia okręgowego

pobudowany jest na dążeniu, by delegaci ukraińscy nie stanowili w nim jednego zorganizowanego i skonsolidowanego przedstawicielstwa narodowo-ukraińskiego. Jak wiadomo system wyborczy do Sejmu bazuje się w głównej mierze na samorządach terytorjalnych. Jakimi byli tendencje regulaminów wyborczych do organów samorządu terytorjalnego a szczególnie jaką była praktyka samych wyborów, mówiono o tem tu w tak dobitny sposób, ^W jaki nie mógłbym mówić, lecz abstrahując od tych przykrych rzeczy wyborczych, faktem jest, że na naszych ziemiach w samorządzie terytorjalnym wytworzyła się przewaga polskiej mniejszości nad ukraińską większością. Poza tem samorząd terytorjalny stwarzany był z myślą o zapewnienie pokojowego współżycia narodowości na t.zw. terytorjach mieszanych. W tym celu wybierano do tego samorządu osoby ze strony ukraińskiej, lub mało narodowo uświadomione, lub też o specyficznem nastawieniu psychicznem. Nie chcemy przez to powiedzieć, że w samorządzie terytorjalnym niema prawdziwych i uczciwych patriotów ukraińskich. Twierdzimy tylko to, że samorządy terytorjalne, a z nich nawet gminne, z których ma wyjść gro naszych delegatów do zgromadzenia okręgowego, nie dadzą nam tyle delegatów do zgromadzenia okręgowego, jakby nam się należało, a co nie mniej ważne, nie o wszystkich tych delegatach ^{ach} ukraińskich można będzie powiedzieć, że istotnie będą oni należycie bronić interesów narodowo ukraińskich w zgromadzeniach okręgowych. Przecież delegatami ukraińskimi do zgromadzenia okręgowego od gmin przeważnie stać mogą tylko te osoby, na których zgodzi się i polska strona tychże gmin. Jeszcze silniejszym będzie wpływ polskich na ewentualny wybór delegatów ukraińskich od rad powiatowych, od rad miejskich i od różnych izb rolniczych, rzemieślniczych, przemysłowo-handlowych i t.d., jeżeli wogóle takowe będą. A więc, jeżeli i prawdopodobnym jest, że w zgromadzeniach okręgowych, znajdzie się 1/4 delegatów ukraińskich, to tem nie mniej całkiem nie jest pewnym, czy znoga delegaci prawdziwie ukraińscy swemi głosami tylko przeprowadzić swego kandydata na posła. Przecież zgromadzenie okręgowe składać się będzie z 3/4 czy koło tego polskich delegatów, oraz tylko w 1/4 delegatów narodowości ukraińskiej. Czy nie uderzała panów ta olbrzymia dysproporcja między liczbą delegatów polskich, a liczbą delegatów ukraińskich w zgromadzeniu okręgowym i to na terytorjach, gdzie ludność ukraińska stanowi znaczną większość ludności. Po co taka przewaga polskiej strony nad ukraińską. Przecież dla zapewnienia polskom wyboru swego kandydata na posła wystarczyłoby, by w składzie zgromadzenia okręgowego polscy delegaci stanowili 1/3 część zgroma-

dzenia a 2/3 stanowili ukraińcy. Jeżeli jednak jest wręcz odwrotnie, to tu jest, jak mówią Niemcy, pies pogrzebany. To ta przewaga polskich delegatów nad ukraińskimi w zgromadzeniu okręgowym i cała ta koncepcja zgromadzenia okręgowego mają być tem narzędziem, za pomocą którego będą mogły być dokonywane cuda wyborcze na naszych ziemiach. Jasne jest nprz., że przez taki alembik zgromadzenia okręgowego z większością polską nie może przejść ^{tey} kandydat ukraińiec taki, na którego nie dałaby ^{przy} xzwolenia władza administracyjna, lub nie chciałaby się zgodzić polska decydująca część zgromadzenia okręgowego. To też w najlepszym razie naród ukraiński na wyborach będzie miał możność głosować tylko na takich kandydatów ukraińskiej narodowości, którzy przejdą przez tę uprzednią polityczną cenzurę polską. Niewiadomo ile kandydatów ukraińskiej narodowości i jakich ustali zgromadzenie okręgowe. Skoro w zgromadzeniu okręgowym decydujący głos mieć będą polscy delegaci, to od ich woli jedynie zależeć będzie czy tych ukraińskich kandydatów na liście okaże się jeden czy więcej, a co ważniejsza polska część zgromadzenia okręgowego będzie decydować kto ma być tym kandydatem ukraińskim na posła. Do tego twierdzenia upoważnia mnie pomimo liczebnej struktury zgromadzenia okręgowego również i przewodnia idea koncepcji wyborczej na naszych ziemiach, którą chcę tu omówić. Tą ideą naczelną jest zapewnienie pokojowego współżycia na naszych terytorjach obydwu narodowości polskiej i ukraińskiej przez wzajemne porozumienie się obu narodowości, jak mówi się w wywiadzie, prawdopodobnie z autorami projektów wyborczych, na łamach "Krakowskiego Kurjera Ilustrowanego" umieszczonym. Służyć do tego ma dwumandatowość okręgów. Mówią się: chcemy by na mieszanym terytorjach ani jedna narodowość nie czuła siebie w wyborach pokrzywdzoną, że byłoby nieuniknionem przy istnieniu okręgów jednomandatowych, dlatego świadomie chcemy zabezpieczyć przed wprowadzeniem dwóchmandatowych okręgów wybór polskiego kandydata; nam, ukraińcom, zapewniamy taką samą możliwość, a w dodatku jeszcze dajemy wam możność rozstrzygać swoimi głosami kto z polaków-kandydatów jest dla was najmiłszy i kto wobec tego stać ma posłem. Istotnie, gdyby w każdym okręgu był wystawiony tylko jeden kandydat taki na którego mogliby głosować ukraińcy, to istniałaby dla ukraińców możliwość wpłynąć swoją drugą kreską - głosem na wybór polskiego posła między kandydatami polakami. Lecz ta możliwość ma raczej teoretyczny charakter, bo psychologicznie jest ona niemożliwością i ukraiński wyborca swoim głosem zapewne nie będzie rozstrzygał kto ma zostać posłem polskim. Lecz dla nas o wiele ~~na~~ ważniejszą jest, że na zasadzie równości praw i polski wyborca może rozstrzygać między ukraińskimi kandydatami, a ci kan-

dydaci mogą być i będą zapewne różnego rodzaju, więcej i mniej dla samych ukraińców pożądani. Możliwość dla polskich wyborców wpłynąć swoimi głosami na wybór ukraińskiego posła jest tem większa, że każdy polak wyborca na naszych terytorjach istotnie nie ma potrzeby głosować na dwóch kandydatów polaków, bo dwóch posłów polaków nie ma możliwości wybrać w okręgu wyborczym *i to przesłata stałość w sprecyzowaniu z ideą uarelną utrakwizmu wyborczego* z większością ukraińską. ~~Text~~ Przytem głosowanie na dwóch polskich kandydatów mogłoby spowodować rozbitcie polskich głosów. To też całkiem bezpiecznie swój drugi głos polski wyborca może rzucić na jednego z ukraińskich kandydatów i tem rozstrzygnie kto ma stać posłem ukraińskim. Istnieje zatem wybitnie jednostronna możliwość wpływania wyborców polskich na wybór i ukraińskich kandydatów na posłów i samych posłów. Bardziej widoczna jest ta pierwsza możliwość wpływu polskiej strony na wybór ukraińskiego kandydata w zgromadzeniu okręgowym. Przytem zgromadzenie okręgowe w podwójny sposób może zaznaczyć ten swój wpływ, po pierwsze przy ustaleniu listy kandydatów oraz przy ustaleniu kolejności tych kandydatów. Ta zaś kolejność kandydatów według ordynacji wyborczej w dużej mierze przesądzać będzie i samy wynik wyborów. Na kandydatów bowiem zajmujących pierwsze i drugie miejsce na liście automatycznie padną głosy wszystkich obojętnych wyborców, a co główniejsza, wszystkich analfabetów, jakoteż nie umiejących czytać po polsku. A takich dwojakiego rodzaju analfabetów, które nie potrafią wypełnić kartki wyborczej szczególnie dużo jest w województwach wschodnich; wśród zaś kobiet procent ich jest przerażająco wielki, bo ponad 80% wynoszący. Można tedy przypuszczać, że wszędzie na listach kandydackich na naszych ziemiach na pierwszych dwóch miejscach znajdą się ci kandydaci, których forsować będzie władza administracyjna. A już pewnym jest, że na pierwszym lub drugim miejscu listy kandydatów zreguły będzie stać kandydat polskiej narodowości. Przepis o niewypełnionych kartkach wyborców kapitalizujący głos analfabetów dla pierwszych dwóch kandydatów na liście zdaje się będzie bardzo skutecznym środkiem dla zepewnienia wyboru w każdym okręgu na t.zw. terytorjach mieszanym polskiego posła. ~~Bo~~ *musznie* ~~twierdzi~~ *twierdzi* p.pos. Rymer, że sama dwumandato-wość okręgów do tego nie wystarcza. Gdzie zaś ten przepis o niewypełnionych kartkach wyborczych. Nie wystarczyłby dla tego celu tam prawdopodobnie na liście kandydackiej znalazł się tylko jeden ukraiński kandydat taki, na którego mogłaby głosować ludność ukraińska. Oczywiście nie wyklucza to, że mogą ~~x~~ figurować na liście kandydackiej i inni kandydaci ukraińskiej narodowości. ~~Lecz~~ ci kandydaci będą tego rodzaju, że ich organizowane

społeczeństwo ukraińskie za swych kandydatów uznaćby nie mogło. W takim razie wyborca ukraiński będzie mógł oddać swój głos tylko na jednego kandydata ukraińskiej narodowości, tego, którego mogłoby społeczeństwo ukraińskie uznać ~~xxx~~ swoim reprezentantem. Na innych ^{raz} kandydatów niegodnych stać reprezentantami narodu ukraińskiego wyborca ukraiński oddać głosu nie zaoże. Ordynacja wyborcza przewiduje taką możliwość w ust.4. art.68, który mówi, że jeżeli na karcie wyborczej jest odznaczone nazwisko jednego kandydata, karta jest ważna, przyczem uważa się, że wyborca oddał głos na tego tylko kandydata. ~~xx~~ Przy takiej sytuacji, kiedy ukraiński wyborca będzie mógł głosować tylko na jednego kandydata, zapewnionym jest wybór polskiego posła nawet w okręgach z taką większością ludności ukraińskiej, która w normalnych warunkach dałaby możność ukraińcom wybrania dwóch swoich posłów. Słowem koncepcja desygnowania kandydatów na posłów zgromadzenie okręgowe, w którym polacy delegaci będą mieli decydujący głos, ma służyć narzędziem ku temu, by na wszystkich t.zw. terytorjach mieszanych zapewniony był wybór posła narodowości polskiej. Co więcej, za pomocą tej instytucji zgromadzenia okręgowego, może stać się taki cud, że terytorja z olbrzymią przewagą narodowości ukraińskiej nie dadzą mimo to ani jednego posła ukraińca. To stanie się z całą pewnością w trzech okręgach na ~~xxx~~ Polesiu. W innych województwach jak nprz. na Wołyniu wszystkie mandaty do Sejmu i Senatu będą w równej mierze obsadzone przez polaków i importowanych ukraińców, chociaż procent polaków na terytorji Wołynia wynosi zaledwie ~~kt~~ 15%. Można twierdzić, że i we wszystkich okręgach Galicji Wschodniej, polacy zdobędą co najmniej po jednym mandacie w każdym niemal okręgu wyborczym, chociaż procentowo polacy nigdy nie stanowią ponad 40% ludności. Natomiast z całą pewnością można powiedzieć, że kilkaset tysięcy ukraińców na Chełmszczyźnie i Lemkowszczyźnie nie zdobędą ani jednego mandatu, choć w poszczególnych okręgach procent ukraińców może sięgać do wysokości 30% i więcej. Tak w praktyce będzie wyglądać wynik wyborów do Sejmu na t.zw. terytorjach mieszanych na podstawie tej koncepcji ordynacji wyborczej, która chce zastosować swoisty utrakwizm polityczno wyborczy. Idylja zaś wyborcza przy której polscy wyborcy wybierać będą mogli wśród ukraińskich kandydatów najmilsze im ~~xx~~ osoby, a ukraiński wyborca też będzie mógł rzucić na polskiego kandydata swój zbędny dragi głos, gdyż na liście będzie tylko jeden kandydat ukraińiec, ta fantastyczna idylja w rzeczywistości wnieść może tylko jeszcze większe podrażnienie w obecne daleko od normalnych stosunki polsko-ukraińskie.

Nie przyczyni się również do wytworzenia atmosfery współżycia obydwu narodowości potrójna walka wyborcza: pierwsza przy wyborze delegatów do zgromadzenia okręgowego, druga w samym zgromadzeniu okręgowym i trzecia przy właściwych wyborach podczas głosowania. Zapewne daleko prędzej doprowadzić mógłby do normalizacji stosunków narodowościowych na naszych ziemiach system trzechmandatowych okręgów przy jednoczesnym zastosowaniu proporcjonalności wyborów i oczywiście przy możliwości wystawienia kandydatów bezpośrednio przez samych wyborców bez wszelkiej ingerencji władzy administracyjnej, oraz bez pośrednictwa jakiejś grupy osób przed nikim nieodpowiedzialnej. Wówczas na terenach etnicznie czysto polskich mogłyby być stworzone jednomandatowe okręgi, co byłoby logicznym rozwinięciem zasady głosowania na osoby, na którejto zasadzie pobydowany został obecny projekt ordynacji wyborczej do Sejmu, lecz na taki naturalny logiczny i sprawiedliwy system wyborczy jednomandatowych okręgów na polskich ziemiach i trzechmandatowych okręgów na niepolskich terenach, projektodawcy nie poszli dla fikcji jednolitości narodowej państwa polskiego. Stworzyli oni wobec tego jednakowe w całym państwie dwóchmandatowe okręgi wyborcze przy czem fikcja jednolitości państwa polskiego spłodziła drugą fikcję utrakwizmu wyborczo-politycznego i selanki wyborczej. Owa idylja wyborcza, która całkowicie może zniekształcić wolę wyborców ukraińskich, jest nie mniej rzeczą fantastyczną: notorycznem jest szowinistyczno bojowy nastrój wszystkich organizacyj prorządowych na terenach ziem ukraińskich. O nieskrychanym wzroście aktywizmu strony polskiej przy wyborach do organów samorządu terytorjalnego mówił tu w Sejmie p.pos. Zdzisław Stroński i tym wyjaśniał zniekształcenie wyborów na niekorzyść ukraińców. A jaskrawą ilustrację nastroju ^{ów} polsko-sanacyjnej ^{ulicy} ~~lucy~~ może służyć fakt, że nawet w smutne dni pogrzebowe Marszałka Józefa Piłsudskiego na ulicach Lwowa zjawiły się takie klepsydry żałobne treści i forma których była obraźliwa dla uczuć narodowych ukraińskich. I tu pragniemy podkreślić jedną bardzo charakterystyczną cechę zaprojektowanej ordynacji wyborczej. Każdemu kto zna obecną rzeczywistość polską, chyba jasnem jest, że faktyczni wybory będą uzależnione od władz administracyjnych, chociaż formalnie nie można znaleźć ani jednego przepisu w ordynacji wyborczej, któryby to uwidocznił. Stwierdzamy tedy, że rząd nie chce wziąć na siebie odpowiedzialności na wybory, przykrywając się ślepą i przed nikim nieodpowiedzialną ulicą polską.

W świetle moich wywodów trudno mówić o jakimś faworyzowaniu okręgów

wschodnich i południowo-wschodnich, w których zamieszkuje ukraińcy. O czem mówili tu panowie profesorowie Winiarski i Stanisław Stroiński. Nie kwestjonuję cyfr podanych przez prof. Winiarskiego. Mówi p. profesor, że okręgi na zachodzie zatrzymały swój poprzedni stan posiadania z mocy dotychczasowej ordynacji wyborczej w 50%, a w krakowskim nawet w 40%, wówczas gdy okręgi na wschodzie i południu zatrzymały 60% mandatów. Cyfry te jednak jeszcze nie udawadniają jakiegoś uposiedzenia zachodnich dzielnic i przeciwnie faworyzowania wschodnich i południowych, bo jeden p. prof. Winiarski nie wziął pod uwagę, a mianowicie tego faktu, że poprzednia ordynacja wyborcza przez kolegów p. pos. Winiarskiego stworzona bardzo silnie krzywdziła ziemie ukraińskie. Jeżeli bowiem jeden mandat na zachodzie przypadał przeciętnie na 66.000 ludności, to na ziemiach ukraińskich jeden mandat przypadał na Wołyniu i Polesiu na 90.000, a w stanisławowskim i tarnopolskiej województwach na 100.000. To też chociaż obecna geometria wyborcza pomniejszyła nierówność przez dotychczasową ordynację wyborczą stworzoną, ten nie mniej ta krzywda nie została jeszcze całkowicie wyrównana. Dlatego widzimy, że i obecnie niejednakowo potraktowane są okręgi wyborcze na zachodzie i wschodzie państwa, i to na niekorzyść wschodu. Przytoczę cyfry. Okręgi wyborcze mają Wilno miasto - 102 tysięcy, Kraków miasto - 110, Warszawa miasto - 196, Powiedz panowie, że to są okręgi miejskie świadomie uprzewiljowane. Lecz weźmiemy i wiejskie okręgi w skład których oczywiście wchodzi i miasta. Obraz będzie podobny. I tak na Toruń - 217 tysięcy, Katowice - 230, Grudziądz - 250.; w centralnych województwach: Łódź - 324 tysięcy, Kolaki okręg - 326, Piotrków - 334, Jędrzejów - 338. Natomiast terytorja z większością ludności ukraińskiej mają daleko liczniejsze okręgi wyborcze. I tak: Luck - 413 tysięcy, Pińsk - 417, Kołomyja - 438, Stanisławów - 452, Krzemieniec - 469, i Kowel - 490. Więc nie można mówić o jakimś faworyzowaniu okręgów wyborczych na wschodzie i południu, a wręcz przeciwnie, ~~jak~~ ^{godzi} się natomiast na słuszną ocenę wyników wyborów sejmowych w 1930 r. w na wschodzie, które to wybory ironicznie nazywał p. prof. Winiarski kawałami wyborczymi.

Reasumując twierdząc, ^{dla narodu ukraińskiego} na podstawie zgłoszonych przez BBWR projektów ordynacji wyborczej do Sejmu i Senatu, faktycznie nie istnieje ^{możliwość} swobodnego wybrania swego narodowo-politycznego przedstawiciela tak do Sejmu jakoteż do Senatu. Wybór kandydatów ukraińskich w zgromadzeniach okręgowych uzależnione jest całkowicie od dobrej woli polskiej strony czy

też administracji. Obydwa projekty ordynacji wyborczej do Sejmu i Senatu nie tylko nie uznają faktu istnienia odrębnego narodu ukraińskiego z właściwymi mu prawami i aspiracjami politycznymi, lecz do pewnego stopnia poddają naród ukraiński w akcie wyborczym pod polityczną kuratelę polskiej strony, mimo to, że na ziemiach przez się odwiedźnie zamieszkałych, naród ukraiński stanowi znaczną większość ludności, oraz świadomy^o jest całej pełni przyrodzonych mu praw narodowo-politycznych. To też i obecnie słyszeć można szczególnie wśród młodzieży ukraińskiej głosy o ewentualnej możliwości abstynencji wyborczej. Nie uważamy za właściwe i sprawiedliwe zgłoszone przez BBWR projekty ordynacji wyborczej do Sejmu i Senatu. Będziemy tedy głosować zatem, by za podstawę obrad Komisji wziąć projekt zgłoszony przez polskich socjalistów, ~~licząc~~ się jednak z tym, że za podstawowy projekt uznany będzie mimo wszystko projekt Bloku Bezpartyjnego, zamierzamy zgłosić do niego cały szereg poprawek, zmierzających ku temu, by ~~sta~~ narodowi ukraińskiemu dać możliwość swobodnego wybrania swego narodowego przedstawicielstwa w parlamencie polskim.

1504

Wysoki Sejmie!

W chwili, gdy Sejm ma załatwić ostatni akt zmiany konstytucji z dn. 17. marca 1921 r., mam zaszczyt złożyć w imieniu Klubu Ukraińskiego następujące oświadczenie:

Naród ukraiński, który po wojnie o własne państwo znalazł się w granicach Rzeczypospolitej Polskiej nie brał udziału w uchwaleniu konstytucji z 1921 r. Głównej zasady tej konstytucji, że suwerenem Państwa Polskiego jest naród polski nie poddano rewizji nawet i wówczas, gdy na podstawie aktów międzynarodowych wcielono w Państwo Polskie całe terytorjum ziem historycznego państwa Halicko-Włodzimierskiego. Nie uwzględniła ta konstytucja faktu, że ukraińcy w Polsce tworzą autochtonną jedność narodową, której prawa nie mogą zmieścić się w przyjętych przez Polskę i włączonych ~~do konstytucji~~ do konstytucji zobowiązaniach o t.zw. mniejszościach narodowych.

Chociaż pozatem konstytucja ta była zbudowaną na zasadach

- 2 -

liberalizmu i demokratyzmu nie uchroniła ona narodu ukraińskiego w Polsce przed kolonizacją jego ziem, ~~ani~~ przed zniszczeniem szkolnictwa ukraińskiego, ~~ani~~ ^{rozrywaniem} ~~rozbiorem~~ ^{ukraińskich} setek świątyń prawosławnych, ~~ani~~ przed ograniczeniem praw języka ukraińskiego, ~~ani~~ przed pacyfikacją, ~~ani~~ przed ograniczeniem praw samorządu, ani przed innymi ustawodawczymi i administracyjnymi ciosami w zbiorowe życie narodu ukraińskiego w Polsce. Wiele z tych ciosów padło i wówczas, gdy rządy były w ręku lewicowej demokracji polskiej.

Nowa konstytucja zasadę wszechwładzy rządu, faktycznie zrealizowaną jeszcze za istnienia dotychczasowej konstytucji, wprowadza do form ustrojowych państwa i na niej buduje obowiązki obywatela wobec państwa.

Prawa narodu ukraińskiego, jak zbiorowej jedności narodowej nie znajdują w niej - podobnie jak w konstytucji z r. 1921 - żadnej gwarancji prawnej, a nasz wniosek zmierzający do włączenia

w tę konstytucję postanowień o autonomii terytorjalnej dla ziem ukraińskich nie został uwzględniony.

Nie mamy powodów ani bronić dotychczasowej konstytucji ani też oświadczać się za omawianym obecnie projektem nowej konstytucji.

Wobec tego nie będziemy brać udziału w głosowaniu nad zmianą konstytucji. Oświadczamy, że w jakimkolwiek sposób naród polski zadecyduje o formie ustroju Rzeczypospolitej Polskiej, naród ukraiński nie zaprzestanie swej walki o pełnię należnych mu polityczno-narodowych praw.

Oświadczenie ~~wygodzone~~ pos. Dra W. Zahajkiewicza w sprawie zmiany Konstytucji na posiedzeniu Sejmu dn. 23. marca 1935 r.

Wysoki Sejmie!

W chwili, gdy Sejm ma załatwić ostatni akt zmiany konstytucji z dn. 17. marca 1921 r., mam zaszczyt złożyć w imieniu Klubu Ukraińskiego następujące oświadczenie:

Naród ukraiński, który po wojnie o własne państwo znalazł się w granicach Rzeczypospolitej Polskiej nie brał udziału w uchwaleniu konstytucji z 1921 r. Głównej zasady tej konstytucji, że suwerenem Państwa Polskiego jest naród polski nie poddano rewizji nawet i wówczas, gdy na podstawie aktów międzynarodowych wcielono w Państwo Polskie całe terytorjum ziem historycznego państwa Halicko-Włodzimierskiego. Nie uwzględniła ta konstytucja a faktu, że ukraińcy w Polsce tworzą autochtonną jedność narodową, której prawa nie mogą zmieścić się w przyjętych przez Polskę i włączonych do konstytucji zobowiązaniach o t. zw. mniejszościach narodowych.

Chociaż pozatem konstytucja ta była zbudowaną na zasadach liberalizmu i demokratyzmu nie uchroniła ona narodu ukraińskiego w Polsce przed kolonizacją jego ziem, przed zniszczeniem szkolnictwa ukraińskiego, rujnowaniem setek ukraińskich świątyń prawosławnych, przed ograniczeniem praw języka ukraińskiego, przed pacyfikacją, przed ograniczeniem praw samorządu, ani przed innymi ustawodawczymi i administracyjnymi ciosami w zbiorowe życie narodu ukraińskiego w Polsce. Wiele z tych ciosów padło i wówczas, gdy rządy były w ręku lewicowej demokracji polskiej.

Nowa konstytucja zasadę wszechwładzy rządu, faktycznie zrealizowaną jeszcze za istnienia dotychczasowej konstytucji, wprowadza do form ustrojowych państwa i na niej buduje obowiązki obywatela wobec państwa.

Prawa narodu ukraińskiego, jak zbiorowej jedności narodowej nie znajdują w niej - podobnie jak w konstytucji z r. 1921 - żadnej gwarancji prawnej, a nasz wniosek zmierzający do włączenia w tę konstytucję postanowień o autonomii terytorjalnej dla ziem ukraińskich nie został uwzględniony.

Nie mamy powodów ani bronić dotychczasowej konstytucji ani też oświadczać się za omawianym obecnie projektem nowej konstytucji.

Wobec tego w głosowaniu nad zmianą konstytucji udziału brać nie będziemy. Oświadczamy, że w jakikolwiek sposób naród polski zadecyduje o formie ustroju Rzeczypospolitej Polskiej, naród ukraiński nie zaprzestanie swej walki o pełnię należnych mu praw polityczno-narodowych.

nam winny w Polsce specjalne prawa. Nie jest to tylko nasze osobiste za-
patrywanie, ~~jakaś melageria podtekstem~~, lecz na takim stanowisku stoja
i państwa Ententy, czemu daly swój wyraz w dyskusji na forum Ligi Narodów
z okazji wniosku Państwa Polskiego, którym wypowiadał^{ano} traktat o ochronie
t.zw. mniejszosci narodowych. Wówczas przecież ministrowie spraw zagranicz-
nych Anglii, Francji i Włoch, polemizując z przedstawicielem Polski podkreś-
lili, że nie można przejść do porządku dziennego nad faktem, że w skład Polski
wchodzi narody, które na swoim terytorjum stanowią większość ludności i
którym w skutek tego winne być zagwarantowane prawa do wszechstronnego roz-
woju swego życia narodowego. ~~Przedłożone nam projekty wyborcze, jak powie-~~
~~dziatem, nie liczą się z tym faktem i traktują ukraińskie partje polityczne~~
~~w ten sam sposób, jak i stronnictwa polskie.~~ ^{Nova} Ordynacja wyborcza do Sejmu
więc usunie pośrednictwo partyj ukraińskich przy wyborach. Nie byłoby owe
formalne usunięcie partyj ukraińskich od wyborów straszne, gdyby naród
ukraiński mógł mieć możność swobodnego wybierania swych przedstawicieli.
Jednakowoż projekty ordynacji wyborczej do Sejmu i Senatu nie dają nam
takiej możliwości. ~~Co do Senatu, to to jest tak jasne, że udawadniać tej tezy~~
~~całkiem niepotrzebne~~. Ukraińiec może zostać senatorem tylko z woli i głosami
polskich wyborców. ~~Swoimi głosami nie możemy ani postawić swego kandydata~~
~~do Senatu ani tem bardziej wybrać swego senatora~~. Lecz i do Sejmu posłowie
narodowości ukraińskiej mogą być wybrani tylko z woli polaków. Pozornie
wydać się może, że ukraińcy mają całkowitą swobodę wybrania swych posłów.
Nie mamy pewności, czy w zgromadzeniach okręgowych będziemy mieć $\frac{1}{4}$
delegatów potrzebnych dla zgłoszenia swego kandydata na posła. ~~Nasze ob-~~
~~liczenia mówią nam, że tej $\frac{1}{4}$ delegatów nie będziemy mieć~~. Obecnie roz-
prasza^{ją} ~~nasze~~ obawy w tym kierunku, ~~i~~ twierdzi się, że taką przepisaną
ilość delegatów wszędzie na t.zw. terytorjach mieszanych będziemy mieli,
a więc wszędzie teorytycznie będziemy mieć możność dysygnowania swych
kandydatów na posłów. Twierdzimy, że w praktyce będzie jeżeli niemożliwonym,
to bardzo utrudnionym skupienie głosów ewentualnych delegatów ukraińskich
koło swych kandydatów, chociażby w zgromadzeniu okręgowym istotnie znajdu-
wała się przepisana liczba $\frac{1}{4}$ delegatów ukraińskich. Delegaci ukraińscy,
^{chociażby tacy byli} ~~przedewszystkiem~~ nie będą mogli nawet porozumieć się między sobą, bo w
zgromadzeniu okręgowym, jak postanowiła ordynacja głosowanie odbywać się
będzie bez żadnej poprzedniej dyskusji. ~~Po za tą techniczną trudnością~~
~~ważniejszym jest, że cały system wyborów delegatów do zgromadzenia okręgowego~~

dzienia a 2/3 stanowili ukraińscy. Jeżeli jednak jest wyjątek, to ten
pobudowany jest na dążeniu, by delegaci ukraińscy nie stanowili w nim jed-
nego zorganizowanego i skonsolidowanego przedstawicielstwa narodowo-ukraiń-
skiego. Jak wiadomo system wyborczy do Sejmu bazuje się w głównej mierze
na samorząd^{zie} terytorjalnym. Jakimi były tendencje regulaminów wyborczych do
organów samorządu terytorjalnego a szczególnie jaką była praktyka samych
wyborów, mówiono o tem tu w tak dobitny sposób, ^w jaki nie mógłbym mówić,
lecz abstrahując od tych przykrych rzeczy wyborczych, faktem jest, że na
naszych ziemiach w samorządzie terytorjalnym wytworzyła się przewaga pol-
skiej mniejszości nad ukraińską większością. Poza tem samorząd terytorjalny
stwarzany był z myślą o zapewnienie pokojowego spółżycia narodowości na
t.zw. terytorjach mieszanych. W tym celu wybierano do tego samorządu osoby
ze strony ukraińskiej, lub mało narodowo uświadomione, lub też o specyficz-
nem nastawieniu psychicznem. Nie chcemy przez to powiedzieć, że w samorzą-
dzie terytorjalnym niema prawdziwych i uczciwych patrijotów ukraińskich.
Twierdzimy tylko to, że samorzady terytorjalne, a z nich nawet gminne, z
których ma wyjść gro naszych delegatów do zgromadzenia okręgowego, nie
dadzą nam tyle delegatów do zgromadzenia okręgowego, jakby nam się należało,
a co nie mniej ważne, nie o wszystkich tych delegat^{ach} ukraińskich można
będzie powiedzieć, że istotnie będą oni należycie bronić interesów narodowo
ukraińskich w zgromadzeniach okręgowych. Przecież delegatami ukraińskimi
do zgromadzenia okręgowego od gmin przeważnie stać mogą tylko te osoby,
na których zgodzi się i polska strona tychże gmin. Jeszcze silniejszym
będzie wpływ polaków na ewentualny wybór delegatów ukraińskich od rad powi-
towych, od rad miejskich i od różnych izb rolniczych, rzemieślniczych,
przemysłowo-handlowych i t.d., jeżeli wogóle takowe będą. A więc, jeżeli
i prawdopodobnym jest, że w zgromadzeniach okręgowych, znajdzie się 1/4
delegatów ukraińskich, to tem nie mniej całkiem nie jest pewnym, czy zmo-
gą delegaci prawdziwie ukraińscy swemi głosami tylko przeprowadzić swego kan-
dydata na posła. Przecież zgromadzenie okręgowe składać się będzie z 3/4
czy koło tego polskich delegatów, oraz tylko w 1/4 delegatów narodowości
ukraińskiej. Czy nie uderzała panów ta olbrzymia dysproporcja między liczbą
delegatów polskich, a liczbą delegatów ukraińskich w zgromadzeniu okręgowym
i to na terytorjach, gdzie ludność ukraińska stanowi znaczną większość
ludności. Po co taka przewaga polskiej strony nad ukraińską. Przecież dla
zapewnienia polakom wyboru swego kandydata na posła wystarczyłoby, by w
składzie zgromadzenia okręgowego polscy delegaci stanowili 1/3 część zgroma-

dzenia a 2/3 stanowili ukraińcy. Jeżeli jednak jest wręcz odwrotnie, to tu jest, jak mówią Niemcy, pies pogrzebany. To ta przewaga polskich delegatów nad ukraińskimi w zgromadzeniu okręgowym i cała ta koncepcja zgromadzenia okręgowego mają być tem narzędziem, za pomocą którego będą mogły być dokonywane cuda wyborcze na naszych ziemiach. Jasną jest nprz., że przez taki alembik zgromadzenia okręgowego z większością polską nie może przejść ^{ten} kandydat ukraińiec taki, na którego nie dałaby ^{przy} ~~zw~~zwolenia władza administracyjna, lub nie chciałaby się zgodzić polska decydująca część zgromadzenia okręgowego. To też w najlepszym razie naród ukraiński na wyborach będzie miał możność głosować tylko na takich kandydatów ukraińskiej narodowości, którzy przejdą przez tą uprzednią polityczną cenzurę polską. Niewiadomo ile kandydatów ukraińskiej narodowości i jakich ustali zgromadzenie okręgowe. Skoro w zgromadzeniu okręgowym decydujący głos mieć będą polscy delegaci, to od ich woli jedynie zależeć będzie czy tych ukraińskich kandydatów na liście okaże się jeden czy więcej, a co ważniejsza polska część zgromadzenia okręgowego będzie decydować kto ma być tym kandydatem ukraińskim na posła. Do tego twierdzenia upoważnia mnie pomimo liczebnej struktury zgromadzenia okręgowego również i przewodnia idea koncepcji wyborczej na naszych ziemiach, którą chcę tu omówić. Tą ideą naczelną jest zapewnienie pokojowego spółżycia na naszych terytorjach obydwu narodowości polskiej i ukraińskiej przez wzajemne porozumienie się obu narodowości, jak mówi się w wywiadzie, prawdopodobnie z autorami projektów wyborczych, na łamach "Krakowskiego Kurjera Ilustrowanego" umieszczonym. Służyć do tego ma dwumandatowość okręgów. Mówią się: chcemy by na mieszanych terytorjach ani jedna narodowość nie czuła siebie w wyborach pokrzywdzoną, bo byłoby nieuniknionem przy istnieniu okręgów jednomandatowych, dlatego świadomie chcemy zabezpieczyć przed wprowadzeniem dwóchmandatowych okręgów wybór polskiego kandydata; nam, ukraińcom, zapewniamy taką samą możliwość, a w dodatku jeszcze dajemy wam możność rostrzygać swoimi głosami kto z polaków-kandydatów jest dla was najmiłszy i kto wobec tego stać ma posłem. Istotnie, gdyby w każdym okręgu był wystawiony tylko jeden kandydat taki na którego mogliby głosować ukraińcy, to istniałaby dla ukraińców możność wpłynąć swoją drugą kreską - głosem na wybór polskiego posła między kandydatami polakami. Lecz ta możliwość ma raczej teoretyczny charakter, bo psychologicznie jest ona niemożliwością i ukraiński wyborca swoim głosem zapewne nie będzie rostrzygać kto ma zostać posłem polskim. Lecz dla nas o wiele ~~waż~~ ważnem jest, że na zasadzie równości praw i polski wyborca może rostrzygać między ukraińskimi kandydatami, a ci kan-

dydaci mogą być i będą zapewne różnego rodzaju, więcej i mniej dla samych ukraińców pożądanymi. Możliwość dla polskich wyborców wpłynąć swoimi głosami na wybór ukraińskiego posła jest tem większa, że każdy polak wyborca na naszych terytorjach istotnie nie ma potrzeby głosować na dwóch kandydatów polaków, bo dwóch posłów polaków nie ma możliwości wybrać w okręgu wyborczym *i to rzeczą, stałoby w sprzeczności z ideą nacelną utraconą w wyborach* z większością ukraińską. ~~Przy~~ Przytem głosowanie na dwóch polskich kandydatów mogłoby spowodować rozbitcie polskich głosów. To też całkiem bezpiecznie swój drugi głos polski wyborca może rzucić na jednego z ukraińskich kandydatów i tem rozstrzygnie kto ma stać posłem ukraińskim. Istnieje zatem wybitnie jednostronna możliwość wpływania wyborców polskich na wybór i ukraińskich kandydatów na posłów i samych posłów. Bardziej widoczna jest ta pierwsza możliwość wpływu polskiej strony na wybór ukraińskiego kandydata w zgromadzeniu okręgowym. Przytem zgromadzenie okręgowe w podwójny sposób może zaznaczyć ten swój wpływ, po pierwsze przy ustaleniu listy kandydatów oraz przy ustaleniu kolejności tych kandydatów. Ta zaś kolejność kandydatów według ordynacji wyborczej w dużej mierze przesądzać będzie i samy wynik wyborów. Na kandydatów bowiem zajmujących pierwsze i drugie miejsce na liście automatycznie padną głosy wszystkich obojętnych wyborców, a co główniejsza, wszystkich analfabetów, jakoteż nie umiejących czytać po polsku. A takich dwojakiego rodzaju analfabetów, które nie potrafią wypełnić kartki wyborczej szczególnie dużo jest w województwach wschodnich; wśród zaś kobiet procent ich jest przerażająco wielki, bo ponad 80% wynoszący. Można tedy przypuszczać, że wszędzie na listach kandydackich na naszych ziemiach na pierwszych dwóch miejscach znajdą się ci kandydaci, których forsować będzie władza administracyjna. A już pewnym jest, że na pierwszym lub drugim miejscu listy kandydatów zreguły będzie stać kandydat polskiej narodowości. Przepis o niewypełnionych kartkach wyborców kapitalizujący głos analfabetów dla pierwszych dwóch kandydatów na liście zdaje się będzie bardzo skutecznym środkiem dla zepewnienia wyboru w każdym okręgu na t.zw. terytorjach mieszanym polskiego posła. ~~No~~ ^{bowiem} Słusznie ~~twierdzi~~ p.pos. Rymar, że sama dwumandato-wość okręgów do tego nie wystarcza. Gdzie zaś ten przepis o niewypełnionych kartkach wyborczych, ~~Nie~~ Nie wystarczyłby dla tego celu tam prawdopodobnie na liście kandydackiej znajdzie się tylko jeden ukraiński kandydat taki, na którego mogłaby głosować ludność ukraińska. Oczywiście nie wyklucza to, że mogą ~~x~~ figurować na liście kandydackiej i inni kandydaci ukraińskiej narodowości, ~~Lecz~~ ci kandydaci będą tego rodzaju, że ich organizowane

społeczeństwo ukraińskie za swych kandydatów uznaćby nie mogło. W takim razie wyborca ukraiński będzie mógł oddać swój głos tylko na jednego kandydata ukraińskiej narodowości, tego, którego mogłoby społeczeństwo ukraińskie uznać ~~swoim~~ ^{za} swoim reprezentantem. Na innych kandydatów niegodnych stać reprezentantami narodu ukraińskiego wyborca ukraiński oddać głosu nie zmoże. Ordynacja wyborcza przewiduje taką możliwość w ust.4. art.68, który mówi, że jeżeli na karcie wyborczej jest odznaczone nazwisko jednego kandydata, karta jest ważna, przy czem uważa się, że wyborca oddał głos na tego tylko kandydata. ~~xx~~ Przy takiej sytuacji, kiedy ukraiński wyborca będzie mógł głosować tylko na jednego kandydata, zapewnionym jest wybór polskiego posła nawet w okręgach z taką większością ludności ukraińskiej, która w normalnych warunkach dałaby możność ukraińcom wybrania dwóch swoich posłów. Słowem koncepcja desygnowania kandydatów na posłów zgromadzenie okręgowe, w którym polacy delegaci będą mieli decydujący głos, ma służyć narzędziem ku temu, by na wszystkich t.zw. terytorjach mieszanych zapewniony był wybór posła narodowości polskiej. Co więcej, za pomocą tej instytucji zgromadzenia okręgowego, może stać się taki cud, że terytorja z olbrzymią przewagą narodowości ukraińskiej nie dadzą mimo to ani jednego posła ukraińca. To stanie się z całą pewnością w trzech okręgach na ~~xxx~~ Polesiu. w innych województwach jak nprz. na Wołyniu wszystkie mandaty do Sejmu i Senatu będą w równej mierze obsadzone przez polaków i importowanych ukraińców, chociaż procent polaków na terytorji Wołynia wynosi zaledwie ~~ka~~ 15%. Można twierdzić, że i we wszystkich okręgach Galicji Wschodniej, polacy zdobędą co najmniej po jednym mandacie w każdym niemal okręgu wyborczym, chociaż procentowo polacy nigdy nie stanowią ponad 40% ludności. Natomiast z całą pewnością można powiedzieć, że kilkaset tysięcy ukraińców na Chełmszczyźnie i Lemkowszczyźnie nie zdobędą ani jednego mandatu, choć w poszczególnych okręgach procent ukraińców może sięgać do wysokości 30% i więcej. Tak w praktyce będzie wyglądać wynik wyborów do Sejmu na t.zw. terytorjach mieszanych na podstawie tej koncepcji ordynacji wyborczej, która chce zastosować swoisty utrakwizm polityczno wyborczy. Idylja zaś wyborcza przy której polscy wyborcy wybierać będą mogli wśród ukraińskich kandydatów najmiłsze im ~~an~~ osoby, a ukraiński wyborca też będzie mógł rzucić na polskiego kandydata swój zbędny drugi głos, gdyż na liście będzie tylko jeden kandydat ukraińiec, ta fantastyczna idylja w rzeczywistości wnieść może tylko jeszcze większe podrażnienie w obecne daleko od normalnych stosunki polsko-ukraińskie.

Nie przyczyni się również do wytworzenia atmosfery współżycia obydwu narodowości potrójna walka wyborcza: Pierwsza przy wyborze delegatów do zgromadzenia okręgowego, druga w samym zgromadzeniu okręgowym i trzecia przy właściwych wyborach podczas głosowania. Zapewne daleko prędzej doprowadzić mógłby do normalizacji stosunków narodowościowych na naszych ziemiach system trzechmandatowych okręgów przy jednoczesnym zastosowaniu proporcjonalności wyborów i oczywiście przy możliwości wystawienia kandydatów bezpośrednio przez samych wyborców bez wszelkiej ingerencji władzy administracyjnej, oraz bez pośrednictwa jakiejś grupy osób przed nikim nieodpowiedzialny. Wówczas na terenach etnicznie czysto polskich mogłyby być stworzone jednomandatowe okręgi, co byłoby logicznym rozwinięciem zasady głosowania na osoby, na którejto zasadzie pobudowany został obecny projekt ordynacji wyborczej do Sejmu, lecz na taki naturalny logiczny i sprawiedliwy system wyborczy jednomandatowych okręgów na polskich ziemiach i trzechmandatowych okręgów na niepolskich terenach, projektodawcy nie poszli dla fikcji jednolitości narodowej państwa polskiego. Stworzyli oni wobec tego jednakowe w całym państwie dwóchmandatowe okręgi wyborcze przy czem fikcja jednolitości państwa polskiego spłodziła drugą fikcję utrakwizmu wyborczo-politycznego i selanki wyborczej. Owa idylja wyborcza, która całkowicie może zniekształcić wolę wyborców ukraińskich, jest nie mniej rzeczą fantastyczną: notorycznem jest szowinistyczno bojowy nastrój wszystkich organizacji prorządowych na terenach ziem ukraińskich. O niesłychanym wzroście aktywizmu strony polskiej przy wyborach do organów samorządu terytorjalnego mówił tu w Sejmie p.pos. Zdzisław Stroiński i tym wyjaśniał zniekształcenie wyborów na niekorzyść ukraińców. A jaskrawą ilustrację nastroj^{ow} polsko-senacyjnej ^{ulicy} ~~tworzy~~ może służyć fakt, że nawet w smutne dni pogrzebowe Marszałka Józefa Piłsudskiego na ulicach Lwowa zjawily się takie klapsydry żałobne treści i forma których była obraźliwa dla uczuć narodowych ukraińskich. I tu pragniemy podkreślić jedną bardzo charakterystyczną cechę zaprojektowanej ordynacji wyborczej. Każdemu kto zna obecną rzeczywistość polską, chyba jasnem jest, że faktycznie wybory będą uzależnione od władz administracyjnych, chociaż formalnie nie można znaleźć ani jednego przepisu w ordynacji wyborczej, któryby to uwidocznił. Stwierdzamy tedy, że rząd nie chce wziąć na siebie odpowiedzialności na wybory, przykrywając się ślepą, i przed nikim nieodpowiedzialną ulicą polską.

W świetle moich wywodów trudno mówić o jakimś faworyzowaniu okręgów

wschodnich i południowo-wschodnich, w których zamieszkuje ukraińcy. O czem mówili tu panowie profesorowie Winiarski i Stanisław Stronkowski. Nie kwestjonuję cyfr podanych przez prof. Winiarskiego. Mówi p. profesor, że okręgi na zachodzie zatrzymały swój poprzedni stan posiadania z mocy dotychczasowej ordynacji wyborczej w 50%, a w krakowskim nawet w 40%, wówczas gdy okręgi na wschodzie i południu zatrzymały 60% mandatów. Cyfry te jednak jeszcze nie udawadniają jakiegoś upośledzenia zachodnich dzielnic i przeciwnie faworyzowania wschodnich i południowych, bo jednego p. prof. Winiarski nie wziął pod uwagę, a mianowicie tego faktu, że poprzednia ordynacja wyborcza przez kolegów p. pos. Winiarskiego stworzona bardzo silnie krzywdziła ziemie ukraińskie. Jeżeli bowiem jeden mandat ~~xx~~ na zachodzie przypadał przeciętnie na 66.000 ludności, to na ziemiach ukraińskich jeden mandat przypadał na Wołyniu i Polesiu na 90.000, a w stanisławowskim i tarnopolskiej województwach na 100.000. To też chociaż obecna geometria wyborcza pomniejszyła nierówność przez dotychczasową ordynację wyborczą stworzoną, tem nie mniej ta krzywda nie została jeszcze całkowicie wyrównana, dlatego widzimy, że i obecnie niejednakowo potraktowane są okręgi wyborcze na zachodzie i wschodzie państwa, i to na niekorzyść wschodu. Przytoczę cyfry. Okręgi wyborcze mają Wilno miasto - 102 tysięcy, Kraków miasto - 110, Warszawa miasto - 196, Powiedzą panowie, że to są okręgi miejskie świadomie uprzewiljowane. Lecz weźmiemy i wiejskie okręgi w skład których oczywiście wchodzi i miasta. Obraz będzie podobny. I tak ma Toruń - 217 tysięcy, Katowice - 230, Grudziądz - 250.; w centralnych województwach: Łowicz - 324 tysięcy, Kolski okręg - 326, Piotrków - 334, Jędrzejów - 338. Natomiast terytorja z większością ludności ukraińskiej mają daleko liczniejsze okręgi wyborcze. I tak: Łuck - 413 tysięcy, Pińsk - 417, Kołomyja - 438, Stanisławów - 452, Krzemieniec - 469, i Kowel - 490. Więc nie można mówić o jakimś faworyzowaniu okręgów wyborczych na wschodzie i południu, a wręcz przeciwnie, ~~xxx~~ ^{godzi} się natomiast na słuszną ocenę wyników wyborów sejmowych w 1930 r. x na wschodzie, które to wybory ironicznie nazwał p. prof. Winiarski kawałami wyborczymi.

Reasumując twierdzę. Na podstawie zgłoszonych przez BEWR projektów ordynacji wyborczej do Sejmu i Senatu, faktycznie ^{dla narodu ukraińskiego} nie istnieje możliwość swobodnego wybrania swego narodowo-politycznego przedstawicielstwa tak do Sejmu jakoteż do Senatu. Wybór kandydatów ukraińskich w zgromadzeniach okręgowych uzależnione jest całkowicie od dobrej woli polskiej strony czy

~~też administracji.~~ Obydwa projekty ordynacji wyborczej do Sejmu i Senatu nie tylko nie uznają faktu istnienia odrębnego narodu ukraińskiego z właściwymi mu prawami i aspiracjami politycznymi, lecz do pewnego stopnia poddają naród ukraiński w akcie wyborczym pod polityczną kuratelę polskiej strony, mimo to, że na ziemiach przez się odwiedźnie zamieszkałych, naród ukraiński stanowi znaczną większość ludności, oraz świadomy[~] jest całej pełni przyrodzonych mu praw narodowo-politycznych. To też i obecnie słyszeć można szczególnie wśród młodzieży ukraińskiej głosy o ewentualnej możliwości abstynencji wyborczej. Nie uważamy za właściwe i sprawiedliwe zgłoszone przez BBWR projekty ordynacji wyborczej do Sejmu i Senatu. Będziemy tedy głosować zatem, by za podstawę obrad Komisji wziąć projekt zgłoszony przez polskich socjalistów. Licząc się jednak z tym, że za podstawowy projekt uznany będzie mimo wszystko projekt Bloku Bezpartyjnego, zamierzamy zgłosić do niego cały szereg poprawek, zmierzających ku temu, by ~~dać~~ narodowi ukraińskiemu dać możność swobodnego wybrania swego narodowego przedstawicielstwa w parlamencie polskim.

Промова пос.Др. Степана Біляка на Пленум Сейму дн.25.червня 1935 р. виголошена в часі дебати над проектом виборчої ординації до Сейму.

Високий Сейме!

Українському народові, що живе в межах Польщі не є рівнодушним як уложиться життя української суспільности, а зокрема чи ця суспільність буде мати можливість повного і свободного розвитку своїх національних стремлінь в усіх ~~матеріальних~~ ділянках громадського життя. Томуто стремимо забезпечення українському громадянству відповідного впливу на хід публичних справ. Обираючися на природних правах нації, та на постановах обовязуючих конституції, хочемо, щоби в будучому сеймі та сенаті український нарід мав незалежне парламентарне представництво, яке булоби викладником дійсних настроїв, потреб, та стремлінь нашого громадянства. Це правда, значіння і завдання сейму, по думці обовязуючої конституції, зістали значно поменшені, номимо цього сейм і сенат повинні залишитися викладниками волі ~~та~~ і стремлінь самого громадянства. Томуто виборча ординація парламентарної репрезентації є ~~як~~ по конституції найбільш суттєвою основою державного устрою, від якого залежить положення і розвиток суспільности.

Предложений проект виборчої ординації до обох законодапних тіл, не створив для українського народу можливості вибору такої репрезентації, яка булаби вислідом свободної та дійсної волі українських виборців. Ці проекти стараються в першу чергу зреалізувати засаду, що польська держава є єдиною національною державою. Через те не признають вони живучого в межах польської держави українського народу окремою самостійною національною одиницею, котрій прислугують управління, що уможливилиби йому свободний розвиток національних питоменностей.

Поминення в новій конституції пропорційности виборчого права позбавляє нас можности здобути своє представництво в тих округах, де українське населення творить поважну числом меншість як приміром на Холмщині, та Лемківщині. Зновая введення до виборчої ординації інституції окружних зборів зі специфічним складом їм членів, унеможливило українському населенню переведення самостійного та незалежного від волі польських членів окружних зборів

вибору своїх кандидатів на послів, а тим самим і послів, навіть на тих територіях, де українці творять значну більшість населення.

З окрема склад тих окружних зборів є для українського громадянства так некорисний, що не маємо ніякої гарантії, що їх у виборчих округах замешкалих навіть у подавляючій більшості через українське населення, узискають українці 1/4 часть делегатів, потрібну до вписання зголошених кандидатів на кандидатську листу, що буде підставою голосування загалу виборців. Система виборів делегатів до окружних зборів побудована є на стремлінні, щоби українські делегати не творили в них зорганізованого та сконсолідованого українського представництва.

Окружні збори складаються, як відомо, з відпоручних територіяльної самоуправи і з відпоручників господарської самоуправи, та професійних організацій. Відомий є історія самоуправних виборів на землях замешкалих в більшості українським населенням. Вичерпуюче говорилося про неї попередньої сесії і тому повторяти її не буду. Тверджу лише, що під покришкою аполітичності самоуправи введено до самоврядних тіл зовсім непохвальними шляхами людей, що є радше мухами довіря рішних органів державної адміністрації, чим викладами дійсної волі і потреб місцевого населення. Завначую в імя правди, що і в самоуправах на нашій території знайшлася поважна скількість свідомих і достойних громадян, дбаючих про добро загалу, однак не жаль, є вони в зникаючій меншості і лише небагато з них дістануться до окружних зборів, а на всякий випадок, з правила не зможуть вони створити їхніх 1/4 части окружних зборів, потрібної для узискання вписання свого кандидата на кандидатську листу. Відноситься це так до делегатів вибраних громадськими радами, як і ще в більшій мірі до делегатів вибраних міських та повітовими радами, в котрих заступництво українського населення є мінімальне. Про делегатів міських рад, які мають в окружних зборах майже упривілюване становище, не хочу навіть згадувати, бо вибори до міських рад переведено насправду під спеціальним кутом бачення, чого доказом хочби вибори до міської ради у Львові. Після урядових статистичних обчислень, українське населення числить у Львові 16%, а тимчасом до міської ради у Львові в наслідок щойно згаданих спеціальних виборчих метод, з трудом удалося перевести одного радного українця на 72 членів

міської ради. Предвиджуємо отже, що серед делегатів міських рад не буде українців.

Також, якщо ходять про делегатів господарської самоуправи, та професійних організацій, то трудно, щоби між ними знайшлися незалежні українські громадяни. Адміністративна влада мала майже рішучий вплив на особовий склад тих організацій, а ще більший буде її вплив при визначуванні делегатів до окружних зборів.

Спосіб виборів делегатів до окружних зборів не зівстав подібно означений в предложеному проекті. Отже нема ще постанови, чи громадські і повітові ради, а також палати господарських самоуправ, та професійні організації будуть вибирати своїх відпоручників звичайною більшістю голосів, чи на основі пропорціональності. Ці постанови залишено неіснуючому ще правильникові, який має щойно в майбутньому вибрати міністр внутрішніх справ. Поминення цієї постанови в законі, є дуже поважним його браком і на випадок узагяднення при цих виборах системи пропорціональності, грозить нам ще поважніше вкорочення наших прав на терені окружних зборів.

В нинішньому звіті конституційної комісії назвав пос. Подоскі у своїй промові членів окружних зборів "особами, що тішаться довірою громадян". З представленого тут мною стану, не годимося з поглядом референта, а це тому, що не можемо признати предложеного способу устійнювання посольських кандидатур за відповідний національним потребам українцям, а також уважаємо такий спосіб за незгідний з конституційною основою безпосередности виборчого права. Не вирівняє також дуже поважних різниць між дійсною волею українського громадянства, а волею делегатів, що має безпосередній вплив на устійнення кандидатської листи, - постанова виборчої ординації, що предбачує можливість безпосереднього зголошення відпоручників до окружних зборів, а це по одному відпоручникові через що найменше 500 виборців, замешкалих у виборчій окрузі. Ці зголошення є під технічним оглядом так дуже утрудненні, що про введення поважнішої кількості відпоручників для рівноваги виборних між ними делегатів територіальної чи господарської самоуправи - не може бути й мови. Ця постанова остане отже лише паперовою постановою.

Другою основною новістю введеною до теперішнього проекту виборчої ординації до Союму, це система голосування.

Голосування має відбуватися в цей спосіб, що вибори на урядові карти ^{до} голосування, яку одержить від виборчої комісії безпосередньо перед відданням голосу, має означити чертками на карті назвиска двох кандидатів, на яких бажає віддати голос. Запевнював нас в сьогоднішній своїй промові пос.референт Подоскі, що ця постанова має на цілі забезпечити тайність голосування і охоронити виборця перед натиском на його волю. Це дуже сумнівне чи оця власне дорога є властивою для здійснення повищих намірів. Натомість вважаю зовсім певним, що така система голосування містить в собі фактично позбавлення виборчого права великої маси виборців, що не вміють читати по польськи, а замешкують численно східні та полуднево-східні воєводства, з переважаючим українським населенням. Трудно собі уявити, щоби виборець, який не вміє писати помістив чертку при тих двох назвисках, які відповідають його бажанню, а це тим більше, що такий виборець не маючи можності без порушення правил тайности сконтролювати влучність своєї чертки, буде постійно оставати в непевності. Це може спричинити нехіть до виборчого акту, а навіть і повздержання від голосування численних мас виборців. А загрозує тут ще і та більша небезпека, що як що виборець не виповнить картки до голосування, то на основі постанови ординації вважається, що виборець віддав голос на кандидатів поміщених на листі на першому ^і ж другому місці, а тим самим часто буде зачислений голос виборця в користь тих кандидатів, на котрих, входячи до виборчого локалю не мавби він наміру голосувати. Дуже невластивою є також постанова, що дає можність голосувати на двох послів. Ця постанова буде часто доводити, до майоризації більшости виборців навіть дуже малою меншостою, все одно якої народности. Такий стан є і кривдячий і шкідливий.

Слідуючою з черги справою, яка становить вкорочення виборчих прав українського громадянства, це нерівномірний ~~поділ~~^{поділ} на виборчі округи. Кілька примірів докаже моє твердження. В торунській окрузі вибирає 2-х послів - 217.677 мешканців, /беручи за основу висліди загальної переписі населення з 9.грудня 1931 р./, в грудзьонській окрузі - 250.920 мешканців, в катовицькій окрузі - 230.490 мешканців а в округах положених у воєводствах, яких переважає українське населення, так само двох послів вибирає двократно численніша

скількисть мешканців, Приміром в станиславівській окрузі - 452.417 в коломийській окрузі - 438.386, в сокальській окрузі - 415.629, в калуській окрузі - 355.699. Ще більше ярке є порівняння цифрове з округами Полісся і Волині. Ковельська округа, яка вибирає так само лише 2-х послів числить - 490.651 мешканців, луцька - 413.057 пинська - 417.228, кремянецька - 469.297 мешканців. Повищі цифри заперечують погляд висказаний сьогодні послом-референтом, що ні одна ділянка в державі не вістала покривджена при виборчій виборчій округи, а вже грубою неправдою являється нинішнє твердження посла Рибарського, що "музикальні східні землі" /названі ним так з тої причини, що тамешні виборці йдуть до виборів в супроводі оркестри/, одержали в теперішній ординації спеціальні користи.

Вкінці треба піднести характеристичною рисою проєкту, як цілості є те, що громадянський чинник вістав майже в цілості підпорядкований адміністраційній владі. Доказом цього є також інституція виборчого комісара, покликаного адміністраційною владою до виконання нагляду чинностей округних виборчих комісій. Влада цього комісара є дуже простора, а його заарядження не підлягають під час ходу виборчого акту ніякій окремій скаргі.

Наведені тут мною основи проєкту спричиняють, що український нарід, як окрема політично-національна одиниця буде позбавлений, на всякий випадок, дуже в обмеженій у своїх політичних правах, з яких хоче користати і котрих ніколи не зрічеться.

Сама виборча ординація до законодавчих тіл не управильнить і не може в цілості управильнити національних відносин у польській державі. Цю справу може управильнити лише відповідний правно-державний устрій, якийби числився з фактом існування в межах польської держави історичної Галицько-Волинської Руси. Таким устроєм може бути лише перебудова польської держави в напрямі признання цілості українських етнографічних земель широкої територіальної автономії.

Цю квестію підносили ми в минулій соймовій та сенатській сесії і будемо її підносити при кожній відповідній нагоді, бо лише надання етнографічним українським землям в межах польської держави широкої територіальної автономії може розв'язати українську справу в межах Польщі в теперішній дійсності.

Предложений проєкт виборчої ординації до сойму не узгляднює

одіх наших підставових домагань. Стоїть він на становищі національ-
ної одиницости польської держави без углядення окремих належних
прав для українського народу. З тихто причин Український Сеймовий
Клуб заявляється проти пропонуваного проєкту.

/Гучні оплески на українських лавках/.

Тутні сирокки на дубових гілках.
Книгозв'язок проти плісняви і грибка.
Привітання і вітання з усіх сторін.
Хижаки і хижаки з усіх сторін.
Хижаки і хижаки з усіх сторін.
Хижаки і хижаки з усіх сторін.

Przemówienie pos. S. Chruckiego dn. 13. czerwca 1935 r.

na Komisji Konstytucyjnej w sprawie ordynacji wyborczej.

Projekt ordynacji wyborczej do Sejmu dąży, jak mówi się w jego uzasadnieniu, do oparcia Izby poselskiej na zasadzie reprezentacji ogółu obywateli bez pośrednictwa partij politycznych oraz do bliższego związania Sejmu ze społeczeństwem przez zastąpienie systemu głosowania na listy systemu głosowania na osoby. Nie ulega wątpliwości, że obydwie zasady są logicznie między sobą związane i system głosowania na osoby podyktowany chęcią usunięcia pośrednictwa partij politycznych przy wyborach. Nie budzi również żadnych wątpliwości cel, który przyswieca nowym projektem ordynacji wyborczej. Projekty te mają być realizacją zasady omnipotencji Rządu, leżącej u podstaw nowej konstytucji. W społeczeństwie i to zarówno polskiem jak i niepolkiem według tej koncepcji niepożądanym jest istnienie partij politycznych. Rola partij politycznych ma przejść jedynie na aparat rządowy, to też ten aparat rządowy ma niejako zostać jedyną partją polityczną w Polsce. Sejm w tej koncepcji ma być niejako opiniodawczym i doradczym organem, któryby odbijał najrozmaitsze poglądy i dążenia, nurtujące w społeczeństwie oraz był wyrazicielem najrozmaitszych potrzeb ludności. Nie znaczy to jednak by Sejm miał być wykładnikiem układu sił politycznych i społecznych w państwie. Sejm ma być raczej konglomeratem osób politycznie niezorganizowanych, światopoglądowo zróżniczkowanych, bądź to ~~o~~ niewiedzących nikomu ~~cred~~ politycznym, bądź też politycznie indferentnych. Jednem słowem rozproszkowany Sejm jako reprezentant rozproszkowanego politycznie społeczeństwa, taki cel zdaje się przyswieca nowej ordynacji wyborczej do Sejmu. Cała bowiem władza w Państwie ma przejść do rąk rządu, on też ma zespolic w swym ręku kierownictwo pracą i energją całego polskiego społeczeństwa. Zdaje się taka jest koncepcja która leży u podstaw zarówno nowej konstytucji jak i nowych projektów ordynacji wyborczej do Sejmu i Senatu. Jest rzeczą dyskusji czy korzystna jest dla Polski podobna koncepcja ustroju państwowego. W każdym bądź razie jedno jest ponad wszelką wątpliwość pewne, że gdyby nawet znikły z widowni polskie partji polityczne, to jednak nadal będzie istniał czynnik, który będzie kierować życiem narodu polskiego. To też walka z partyjniactwem polkiem, gdyby się nawet ona całkowicie powiodła, wytworzyłaby tylko nową formę ustrojową państwa i narodu polskiego. Inaczej przedstawia się ta sprawa walki z partyjniactwem w odniesieniu do niepolkich narodowości, szczególnie do

narodów terytorjalnych jak ukraiński. W stosunku do narodu ukraińskiego dążenie do usunięcia partij politycznych przy wyborach oznacza nie mniej ni więcej, tylko negację istnienia w Państwie Polskiem narodu ukraińskiego, jako odrębnego organizmu narodowego z właściwymi jemu aspiracjami i prawami politycznymi. Pod tym względem ^{poważniejszą} wątpliwością jest to, że projekty ordynacji wyborczej do Sejmu i Senatu w bardzo jaskrawy sposób podkreślają zasadę, że Państwo Polskie jest państwem jednoliciem narodowem. Samo zaś dążenie do politycznego rozproszkowania społeczeństwa ukraińskiego może doprowadzić w logicznej swej konsekwencji do daleko idącego utrudnienia działalności politycznych partij ukraińskich. Jednak walka z partyjniactwem ukraińskiem nigdy nie zmoże osiągnąć całkowitego sukcesu, ponieważ nie można zabić zupełnie politycznego życia w narodzie, świadomym swych praw polityczno-narodowych. W największym razie można tylko zanarchizować polityczne życie narodu ukraińskiego i zagnać go w podziemie. Nie twierdzimy, że obecnie już grożą nam podobne perspektywy. Przy dobrej woli, nawet przy konstytucji obecnej z jej tendencją do onnipotencji państwa możliwym byłoby do pewnego stopnia swobodny rozwój narodu ukraińskiego na wszystkich odcinkach życia. Albowiem w ramach nowej konstytucji mogłaby znaleźć miejsce autonomia dla ziem ukraińskich. Oczywiście, że w ramach tejże konstytucji całkiem dobrze mógłby znaleźć się i projekt ordynacji wyborczej do Sejmu i Senatu zgłoszony przez polskich socjalistów. Nikt przecież nie będzie twierdził, by ten projekt PPS stał w sprzeczności z nową konstytucją. Jednak panowie z BBWR zarówno w konstytucji jakoteż i w nowych projektach ordynacji wyborczej staneli na stanowisku, że nie uznają istnienia w Państwie Polskiem odrębnego organizmu narodowo politycznego jakim jest naród ukraiński i dlatego t.zw. walkę z partyjniactwem rozciągnęli i na naród ukraiński. Uważamy to za błąd polityczny i za uszczuplenie naszych praw naturalnych. Możemy w tem miejscu spotkać się z zarzutem, iż żądamy dla siebie przywilejów. To też pragniemy wyjaśnić, że nie chodzi nam o żaden przywilej, lecz o traktowanie narodu ukraińskiego istotnie, nie formalnie tylko równie z narodem polskim. Powiedziakem przedtem, że jeżeliby znikły polskie partje polityczne, to zostanie jednak wszechpotężny rząd polski jako wyraziciel dążeń narodu polskiego i organizator jego pracy i bytu. A co stałoby się, gdyby znikły z powierzchni ziemi polityczne partje ukraińskie, o ileby to oczywiście było możliwe. Przecież byłoby to śmiercią dla narodu ukraińskiego. To też o nijakim przywileju mowy być nie może, gdy my, ukraińcy żądamy, żeby uznano w całej pełni nas jako odrębny organizm polityczno-narodowy. Przysługiwac

nam winny w Polsce specjalne prawa. Nie jest to tylko nasze osobiste zapatrywanie, jakas melagonanja, podyktowane, lecz na takim stanowisku stoją i państwa Ententy, czemu dały swój wyraz w dyskusji na forum Ligi Narodów z okazji wniosku Państwa Polskiego, którym wypowiadało^{ono} traktat o ochronie t.zw. mniejszosci narodowych. Wówczas przecież ministrowie spraw zagranicznych Anglii, Francji i Włoch, polemizując z przedstawicielem Polski podkreślili, że nie można przejść do porządku dziennego nad faktem, że w skład Polski wchodzi narody, które na swoim terytorjum stanowią większość ludności i którym w skutek tego winne być zagwarantowane prawa do wszechstronnego rozwoju swego życia narodowego. Przedłożone nam projekty wyborcze, jak powiedziałem, nie liczą się z tym faktem i traktują ukraińskie partje polityczne w ten sam sposób, jak i stronnictwa polskie. Ordynacja wyborcza do Sejmu więc usunie pośrednictwo partyj ukraińskich przy wyborach. Nie byłoby owe formalne usunięcie partyj ukraińskich od wyborów straszne, gdyby naród ukraiński mógł mieć możność swobodnego wybierania swych przedstawicieli. Jednakowoż projekty ordynacji wyborczej do Sejmu i Senatu nie dają nam takiej możliwości. Co do Senatu, to to jest tak jasne, że udawadniać tej tezy całkiem niepotrzebno. Ukrainiec może zostać senatorem tylko z woli i głosami polskich wyborców. Swymi głosami nie możemy ani postawić swego kandydata do Senatu ani tem bardziej wybrać swego senatora. Lecz i do Sejmu posłowie narodowości ukraińskiej mogą być wybrani tylko z woli polaków. Pozornie wydać się może, że ukraińcy mają całkowitą swobodę wybrania swych posłów. Nie mamy pewności, czy w zgromadzeniach okręgowych będziemy mieć $\frac{1}{4}$ delegatów potrzebnych dla zgłoszenia swego kandydata na posła. Nasze obliczenia mówią nam, że tej $\frac{1}{4}$ delegatów nie będziemy mieć. Obecnie rozpraszają^{się} nasze obawy w tym kierunku i twierdzi się, że taką przepisana ilość delegatów wszędzie na t.zw. terytorjach mieszanych będziemy mieli, a więc wszędzie teorytycznie będziemy mieć możność dysygnowania swych kandydatów na posłów. Twierdzimy, że w praktyce będzie jeżeli niemożliwym, to bardzo utrudnionym skupienie głosów ewentualnych delegatów ukraińskich koło swych kandydatów, chociażby w zgromadzeniu okręgowym istotnie znajdowała się przepisana liczba $\frac{1}{4}$ delegatów ukraińskich. Delegaci ukraińskie przedewszystkiem nie będą mogli nawet porozumieć się między sobą, bo w zgromadzeniu okręgowym, jak postanawia ordynacja głosowanie odbywać się będzie bez żadnej poprzedniej dyskusji. Po za tą techniczną trudnością ważniejszym jest, że cały system wyborów delegatów do zgromadzenia okręgowego

pobudowany jest na dążeniu, by delegaci ukraińscy nie stanowili w nim jednego zorganizowanego i skonsolidowanego przedstawicielstwa narodowo-ukraińskiego. Jak wiadomo system wyborczy do Sejmu bazuje się w głównej mierze na samorząd^{zi} terytorjalny^{zi}. Jakimi byli tendencje regulaminów wyborczych do organów samorządu terytorjalnego a szczególnie jaką była praktyka samych wyborów, mówiono o tem tu w tak dobitny sposób, ^w jaki nie mógłbym mówić. *Lecz* abstrahując od tych przykrych rzeczy wyborczych, faktem jest, że na naszych ziemiach w samorządzie terytorjalnym wytworzyła się przewaga polskiej mniejszości nad ukraińską większością. Poza^{to} samorząd terytorjalny stwarzany był z myślą o zapewnienie pokojowego spółżycia narodowości na t.zw. terytorjach mieszanych. W tym celu wybierano do tego samorządu osoby ze strony ukraińskiej, lub mało narodowo uświadomione, lub też o specyficznem nastawieniu psychicznem. Nie chcemy przez to powiedzieć, że w samorządzie terytorjalnym niema prawdziwych i uczciwych patrijotów ukraińskich. Twierdzimy tylko to, że samorzady terytorjalne, a z nich nawet gminne, z których ma wyjść gro naszych delegatów do zgromadzenia okręgowego, nie dadzą nam tyle delegatów do zgromadzenia okręgowego, jakby nam się należało, a co nie mniej ważne, nie o wszystkich tych delegat^{ach}~~ów~~ ukraińskich można będzie powiedzieć, że istotnie będą oni należycie bronić interesów narodowo ukraińskich w zgromadzeniach okręgowych. Przecież delegatami ukraińskimi do zgromadzenia okręgowego od gmin przeważnie stać mogą tylko te osoby, na których zgodzi się i polska strona tychże gmin. Jeszcze silniejszym będzie wpływ polaków na ewentualny wybór delegatów ukraińskich od rad powiatowych, od rad miejskich i od różnych izb rolniczych, rzemieślniczych, przemysłowo-handlowych i t.d., jeżeli wogóle takowe będą. A więc, jeżeli i prawdopodobnym jest, że w zgromadzeniach okręgowych, znajdzie się 1/4 delegatów ukraińskich, to tem nie mniej całkiem nie jest pewnym, czy zmoga delegaci prawdziwie ukraińscy swemi głosami tylko przeprowadzić swego kandydata na posła. Przecież zgromadzenie okręgowe składać się będzie z 3/4 czy koło tego polskich delegatów, oraz tylko w 1/4 delegatów narodowości ukraińskiej. Czy nie uderzała panów ta olbrzymia dysproporcja między liczbą delegatów polskich, a liczbą delegatów ukraińskich w zgromadzeniu okręgowym i to na terytorjach, gdzie ludność ukraińska stanowi znaczną większość ludności. Po co taka przewaga polskiej strony nad ukraińską. Przecież dla zapewnienia polakom wyboru swego kandydata na posła wystarczyłoby, by w składzie zgromadzenia okręgowego polscy delegaci stanowili 1/3 część zgroma-

dzenia a 2/3 stanowili ukraińcy. Jeżeli jednak jest wręcz odwrotnie, to tu jest, jak mówią Niemcy, pies pogrzebany. To ta przewaga polskich delegatów nad ukraińskimi w zgromadzeniu okręgowym i cała ta koncepcja zgromadzenia okręgowego mają być tem narzędziem, za pomocą którego będą mogły być dokonywane cuda wyborcze na naszych ziemiach. Jasne jest np. że przez taki alembik zgromadzenia okręgowego z większością polską nie może przejść ^{raz} kandydat ukraińiec taki, na którego nie dałaby ^{przy} ~~z~~zwolenia władza administracyjna, lub nie chciałaby się zgodzić polska decydująca część zgromadzenia okręgowego. To też w najlepszym razie naród ukraiński na wyborach będzie miał możność głosować tylko na takich kandydatów ukraińskiej narodowości, którzy przejdą przez tę uprzednią polityczną cenzurę polską. Niewiadomo ile kandydatów ukraińskiej narodowości i jakich ustali zgromadzenie okręgowe. Skoro w zgromadzeniu okręgowym decydujący głos mieć będą polscy delegaci, to od ich woli jedynie zależeć będzie czy tych ukraińskich kandydatów na liście okaże się jeden czy więcej, a co ważniejsza polska część zgromadzenia okręgowego będzie decydować kto ma być tym kandydatem ukraińskim na posła. Do tego twierdzenia upoważnia mnie pomimo liczebnej struktury zgromadzenia okręgowego również i przewodnia idea koncepcji wyborczej na naszych ziemiach, którą chcę tu omówić. Tą ideą naczelną jest zapewnienie pokojowego spółżycia na naszych terytorjach obydwu narodowości polskiej i ukraińskiej przez wzajemne porozumienie się obu narodowości, jak mówi się w wywiadzie, prawdopodobnie z autorami projektów wyborczych, na łamach "Krakowskiego Kurjera Ilustrowanego" umieszczonym. Służyć do tego ma dwumandatowość okręgów. Mówią się: chcemy by na mieszanych terytorjach ani jedna narodowość nie czuła siebie w wyborach pokrzywdzoną, Bo byłoby nieuniknionem przy istnieniu okręgów jednomandatowych, dlatego świadomie chcemy zabezpieczyć przez wprowadzenie dwóchmandatowych okręgów wybór polskiego kandydata; nam, ukraińcom, zapewniamy taką samą możliwość, a w dodatku jeszcze dajemy wam możność rostrzygać swoimi głosami kto z polaków-kandydatów jest dla was najmiłszy i kto wobec tego stać ma posłem. Istotnie, gdyby w każdym okręgu był wystawiony tylko jeden kandydat taki na którego mogliby głosować ukraińcy, to istniałaby dla ukraińców możność wpłynąć swoją drugą kreską - głosem na wybór polskiego posła między kandydatami polakami. Lecz ta możliwość ma raczej teoretyczny charakter, bo psychologicznie jest ona niemożliwością i ukraiński wyborca swoim głosem zapewne nie będzie rostrzygać kto ma zostać posłem polskim. Lecz dla nas o wiele ~~xxx~~ więcej ważnem jest, że na zasadzie równości praw i polski wyborca może rostrzygać między ukraińskimi kandydatami, a ci kan-

dydaci mogą być i będą zapewne różnego rodzaju, więcej i mniej dla samych ukraińców pożądanymi. Możliwość dla polskich wyborców wpłynąć swoimi głosami na wybór ukraińskiego posła jest tem większa, że każdy polak wyborca na naszych terytorjach istotnie nie ma potrzeby głosować na dwóch kandydatów polaków, bo dwóch posłów polaków nie ma możliwości wybrać w okręgu wyborczym *i to uwaga, stałoby się sprzecznością z ideą narodzić ukraińskim wyborcy.* z większością ukraińską ~~xxxx~~ Przytem głosowanie na dwóch polskich kandydatów mogłoby spowodować rozbitcie polskich głosów. To też całkiem bezpiecznie swój drugi głos polski wyborca może rzucić na jednego z ukraińskich kandydatów i ten rostrzygnie kto ma stać posłem ukraińskim. Istnieje zatem wybitnie jednostronna możliwość wpływania wyborców polskich na wybór i ukraińskich kandydatów na posłów i samych posłów. Bardziej widoczna jest ta pierwsza możliwość wpływu polskiej strony na wybór ukraińskiego kandydata w zgromadzeniu okręgowym. Przytem zgromadzenie okręgowe w podwójny sposób może zaznaczyć ten swój wpływ, po pierwsze przy ustaleniu listy kandydatów oraz przy ustaleniu kolejności tych kandydatów. Ta zaś kolejność kandydatów według ordynacji wyborczej w dużej mierze przesądzać będzie i samy wynik wyborów. Na kandydatów bowiem zajmujących pierwsze i drugie miejsce na liście automatycznie padną głosy wszystkich obojętnych wyborców, a co główniejsza, wszystkich analfabetów, jakoteż nie umiejących czytać po polsku. A takich dwojakiego rodzaju analfabetów, które nie potrafią wypełnić kartki wyborczej szczególnie dużo jest w województwach wschodnich; wśród zaś kobiet procent ich jest przerażająco wielki, bo ponad 80% wynoszący. Można tedy przypuszczać, że wszędzie na listach kandydackich na naszych ziemiach na pierwszych dwóch miejscach znajdą się ci kandydaci, których forsować będzie władza administracyjna. A już pewnym jest, że na pierwszym lub drugim miejscu listy kandydatów zreguły będzie stać kandydat polskiej narodowości. Przepis o niewypełnionych kartkach wyborców kapitalizujący głos analfabetów dla pierwszych dwóch kandydatów na liście zdaje się będzie bardzo skutecznym środkiem dla zepewnienia wyboru w każdym okręgu na t.zw. terytorjach mieszanym polskiego posła. *bowiem* No słusznie ~~twierdzi~~ p.pos. Rymar, że sama dwumandato-wość okręgów do tego nie wystarcza. Gdzie zaś ten przepis o niewypełnionych kartkach wyborczych, nie wystarczyłby dla tego celu tam prawdopodobnie na liście kandydackiej znajdzie się tylko jeden ukraiński kandydat taki, na którego mogłaby głosować ludność ukraińska. Oczywiście nie wyklucza to, że mogą ~~x~~ figurować na liście kandydackiej i inni kandydaci ukraińskiej narodowości, ~~L~~ecz ci kandydaci będą tego rodzaju, że ich organizowane

społeczeństwo ukraińskie za swych kandydatów uznaćby nie mogło. W takim razie wyborca ukraiński będzie mógł oddać swój głos tylko na jednego kandydata ukraińskiej narodowości, tego, którego mogłoby społeczeństwo ukraińskie uznać ~~swym~~ ^{za} swoim reprezentantem. Na innych kandydatów niegodnych stać reprezentantami narodu ukraińskiego wyborca ukraiński oddać głosu nie zmoże. Ordynacja wyborcza przewiduje taką możliwość w ust. 4. art. 68, który mówi, że jeżeli na karcie wyborczej jest odznaczone nazwisko jednego kandydata, karta jest ważna, pr. zycza uważa się, że wyborca oddał głos na tego tylko kandydata. Przy takiej sytuacji, kiedy ukraiński wyborca będzie mógł głosować tylko na jednego kandydata, zapewnionym jest wybór polskiego posła nawet w okręgach z taką większością ludności ukraińskiej, która w normalnych warunkach dawałaby możność ukraińcom wybrania dwóch swoich posłów. Słowem koncepcja desygnowania kandydatów na posłów zgromadzenie okręgowe, w którym polacy delegaci będą mieli decydujący głos, ma służyć narzędziem ku temu, by na wszystkich t. zw. terytoriach mieszanych zapewniony był wybór posła narodowości polskiej. Co więcej, za pomocą tej instytucji zgromadzenia okręgowego, może stać się taki cud, że terytorja z olbrzymią przewagą państwa narodowości ukraińskiej nie dadzą mimo to ani jednego posła ukraińca. Takie stanie się z całą pewnością w trzech okręgach na ~~zmk~~ Polesiu. W innych województwach i jak np. na Wołyniu wszystkie mandaty do Sejmu i Senatu będą w równej mierze obsadzone przez polaków i importowanych ukraińców, chociaż procent polaków na terytorji Wołynia wynosi za ledwie ~~ka~~ 15%. Można twierdzić, że i we wszystkich okręgach Galicji Wschodniej, polacy zdobędą co najmniej po jednym mandacie w każdym niemal okręgu wyborczym, chociaż procentowo polacy nigdy nie stanowią ponad 40% ludności. Natomiast z całą pewnością można powiedzieć, że kilkaset tysięcy ukraińców na Chełmszczyźnie i Lemkowszczyźnie nie zdobędą ani jednego mandatu, choć w poszczególnych okręgach procent ukraińców może sięgać do wysokości 30% i więcej. Tak w praktyce będzie wyglądać wynik wyborów do Sejmu na t. zw. terytoriach mieszanych na podstawie tej koncepcji ordynacji wyborczej, która chce zastosować swoisty utrakwizm polityczno-wyborczy. Idylja zaś wyborcza, przy której polacy wyborcy wybierać będą mogli wśród ukraińskich kandydatów najmiłsze im ~~xx~~ osoby, a ukraiński wyborca też będzie mógł rzucić na polskiego kandydata swój zbędny drugi głos, gdyż na liście będzie tylko jeden kandydat ukraiński, ta fantastyczna idylja w rzeczywistości wnieść może tylko jeszcze większe podrażnienie w obecne daleko od normalnych stosunki polsko-ukraińskie. regów

Nie przyczyni się również do wytworzenia atmosfery współżycia obydwu narodowości potrójna walka wyborcza: Pierwsza przy wyborze delegatów do zgromadzenia okręgowego, druga w samym zgromadzeniu okręgowym i trzecia przy właściwych wyborach podczas głosowania. Zapewne daleko prędzej doprowadzić mogłoby do normalizacji stosunków narodowościowych na naszych ziemiach system trzechmandatowych okręgów przy jednoczesnym zastosowaniu proporcjonalności wyborów i oczywiście przy możliwości wystawienia kandydatów bezpośrednio przez samych wyborców bez wszelkiej ingerencji władzy administracyjnej, oraz bez pośrednictwa jakiegóż grupy osób przed nikim nieodpowiedzialnych. Wówczas na terenach etnicznie czysto polskich mogłoby być stworzone jednomandatowe okręgi, co byłoby logicznym rozwinięciem zasady głosowania na osoby, na którejto zasadzie pobudowany został obecny projekt ordynacji wyborczej do Sejmu, lecz na taki naturalny logiczny i sprawiedliwy system wyborczy jednomandatowych okręgów na polskich ziemiach i trzechmandatowych okręgów na niepolskich terenach, projektodawcy nie poszli dla fikcji jednolitości narodowej państwa polskiego. Stworzyli oni wobec tego jednakowe w całym państwie dwóchmandatowe okręgi wyborcze przy czem fikcja jednolitości państwa polskiego spłodziła drugą fikcję utrakwizmu wyborczo-politycznego i selanki wyborczej. Owa idylja wyborcza, która całkowicie może zniekształcić wolę wyborców ukraińskich, jest nie mniej rzeczą fantastyczną: notorycznem jest szowinistyczno bojowy nastrój wszystkich organizacji prorządowych na terenach ziem ukraińskich. O niesłychanym wzroście aktywizmu strony polskiej przy wyborach do organów samorządu terytorjalnego mówił tu w Sejmie p.pos. Zdzisław Stroński i tym wyjaśniał zniekształcenie wyborów na niekorzyść ukraińców. A jaskrawą ilustrację nastrojów polsko-senacyjnej ulicy może służyć fakt, że nawet w smutne dni pogrzebowe Marszałka Józefa Piłsudskiego na ulicach Lwowa zjawiły się takie klapsydry żałobne treści i forma których była obraźliwa dla uczuć narodowych ukraińskich. I tu pragniemy podkreślić jedną bardzo charakterystyczną cechę zaprojektowanej ordynacji wyborczej. Każdemu kto zna obecną rzeczywistość polską, chyba jasnem jest, że faktycznie wybory będą uzależnione od władz administracyjnych, chociaż formalnie nie można znaleźć ani jednego przepisu w ordynacji wyborczej, któryby to uwidocznił. Stwierdzamy tedy, że rząd nie chce wziąć na siebie odpowiedzialności na wybory, przykrywając się ślepa i przed nikim nieodpowiedzialną ulicą polską.

W świetle moich wywodów trudno mówić o jakimś faworyzowaniu okręgów okręgowych uzależnionych jest całkowicie od strony polskiej.

wschodnich i południowo-wschodnich, w których zamieszkuje ukraińcy. O czym mówili tu panowie profesorowie Winiarski i Stanisław Stronski. Nie kwestionuję cyfr podanych przez prof. Winiarskiego. Mówi p. profesor, że okręgi na zachodzie zatrzymały swój poprzedni stan posiadania z mocy dotychczasowej ordynacji wyborczej w 50%, a w krakowskim nawet w 40%, wówczas gdy okręgi na wschodzie i południu zatrzymały 60% mandatów. Cyfry te jednak jeszcze nie udawadniają jakiegoś upośledzenia zachodnich dzielnic i przeciwnie faworyzowania wschodnich i południowych, bo jednego p. prof. Winiarski nie wziął pod uwagę, a mianowicie tego faktu, że poprzednia ordynacja wyborcza przez kolegów p. pos. Winiarskiego stworzona bardzo silnie krzywdziła ziemię ukraińską. Jeżeli bowiem jeden mandat xx na zachodzie przypadał przeciętnie na 66.000 ludności, to na ziemiach ukraińskich jeden mandat przypadał na Wołyniu i Polesiu na 90.000, a w stanisławowskim i tarnopolskim województwach na 100.000. To też chociaż obecna geometria wyborcza pomniejszyła nierówność przez dotychczasową ordynację wyborczą stworzoną, tem nie mniej ta krzywda nie została jeszcze całkowicie wyrównana. Dlatego widzimy, że i obecnie niejednakowo potraktowane są okręgi wyborcze na zachodzie i wschodzie państwa, i to na niekorzyść wschodu. Przytoczę cyfry. Okręgi wyborcze mają Wilno miasto - 102 tysięcy, Kraków miasto - 110, Warszawa miasto - 196, Powiedz panowie, że to są okręgi miejskie świadomie uprzewiljowane. Lecz weźmiemy i wiejskie okręgi w skład których oczywiście wchodzi i miasta. Obraz będzie podobny. I tak na Toruń - 217 tysięcy, Katowice - 230, Grudziądz - 250.; w centralnych województwach: Łowicz - 324 tysięcy, Kolski okręg - 326, Piotrków - 334, Jędrzejów - 338. Natomiast terytorja z większością ludności ukraińskiej mają daleko liczniejsze okręgi wyborcze. I tak: Luck - 413 tysięcy, Pińsk - 417, Kołomyja - 438, Stanisławów - 452, Krzemieniec - 469, i Kowel - 490. Więc nie można mówić o jakimś faworyzowaniu okręgów wyborczych na wschodzie i południu, a wręcz przeciwnie, ~~xxx~~ zgodzę się natomiast na słuszną ocenę wyników wyborów sejmowych w 1930 r. w na wschodzie, które to wybory ironicznie nazwał p. prof. Winiarski kawałami wyborczymi.

Reasumując twierdzę, Na podstawie zgłoszonych przez BBWR projektów ordynacji wyborczej do Sejmu i Senatu, faktycznie ^{dla narodu ukraińskiego} nie istnieje możliwość swobodnego wybrania swego narodowo-politycznego przedstawicielstwa tak do Sejmu, jakoteż do Senatu. Wybór kandydatów ukraińskich w zgromadzeniach okręgowych uzależnione jest całkowicie od dobrej woli polskiej strony czy

też administracji. Obydwa projekty ordynacji wyborczej do Sejmu i Senatu nie tylko nie uznają faktu istnienia odrębnego narodu ukraińskiego z właściwymi mu prawami i aspiracjami politycznymi, lecz do pewnego stopnia poddają naród ukraiński w akcie wyborczym pod polityczną kuratelę polskiej strony, mimo to, że na ziemiach przez się odwiedźnie zamieszkałych, naród ukraiński stanowi znaczną większość ludności, oraz świadomy jest całej pełni przyrodzonych mu praw narodowo-politycznych. To też i obecnie słyszeć można szczególnie wśród młodzieży ukraińskiej głosy o ewentualnej możliwości abstynencji wyborczej. Nie uważamy za właściwe i sprawiedliwe zgłoszone przez BBWR projekty ordynacji wyborczej do Sejmu i Senatu. Będziemy tedy głosować zatem, by za podstawę obrad Komisji wziąć projekt zgłoszony przez polskich socjalistów. Licząc się jednak z tym, że za podstawowy projekt uznany będzie mimo wszystko projekt Bloku Bezpartyjnego, zamierzamy zgłosić do niego cały szereg poprawek, zmierzających ku temu, by ~~dać~~ narodowi ukraińskiemu dać możność swobodnego wybrania swego narodowego przedstawicielstwa w parlamencie polskim.

W tych poprawkach, widząc do jakiego stopnia projekt BBWR jest nieadekwatny pod względem ideologicznym i politycznym, chcemy przede wszystkim wyrazić jej stanowisko. A więc w tym celu chcemy przedłożyć poprawki, które mają na celu wyrażenie stanowiska polskiej opinii publicznej i wyrażenie stanowiska polskiej opinii publicznej.

W tych poprawkach, widząc do jakiego stopnia projekt BBWR jest nieadekwatny pod względem ideologicznym i politycznym, chcemy przede wszystkim wyrazić jej stanowisko. A więc w tym celu chcemy przedłożyć poprawki, które mają na celu wyrażenie stanowiska polskiej opinii publicznej i wyrażenie stanowiska polskiej opinii publicznej.

W tych poprawkach, widząc do jakiego stopnia projekt BBWR jest nieadekwatny pod względem ideologicznym i politycznym, chcemy przede wszystkim wyrazić jej stanowisko. A więc w tym celu chcemy przedłożyć poprawki, które mają na celu wyrażenie stanowiska polskiej opinii publicznej i wyrażenie stanowiska polskiej opinii publicznej.

Przełożenie pos. S. Chmuckiego na Plenum Sejmu w dn. 26. czerwca 1935 r.
przy dyskusji nad ordynacją wyborczą do Senatu.

Mojem zdaniem jest rozpatrzyć projekt ordynacji wyborczej do Senatu pod tym kątem widzenia, jakie możliwości daje tenże projekt narodowi ukraińskiemu wybrania swoich senatorów swoimi głosami. I oto stwierdzam, że ogólna charakterystyka projektu ordynacji wyborczej z tego punktu widzenia jest aż nadto łatwa, a przytem nie wymaga odemnie żadnej argumentacji. Stwierdzam z przykrością, że na podstawie obecnego projektu ordynacji wyborczej naród ukraiński w Polsce nie ma zagwarantowanej możności wybrać własnymi głosami swych senatorów. A ten naród nie tylko wielki liczebnie, bo liczy niemal 7 milionów osób. Terytorjum, który on zamieszkuje, to dawna Rus Galicko-Włodzimierska. Niedawno walczył on o swój niezależny byt państwowy i świadom jest całej pełni swych praw narodo-politycznych. Pozbawienie takiego narodu możliwości wybrania swego przedstawicielstwa w Senacie, to nie tylko jest wielką krzywdą, lecz i błędem politycznym. To też zgłosiliśmy szereg poprawek, do projektu ordynacji wyborczej, które zmierzają do tego, by dać możność ukraińskiemu narodowi na swych ziemiach wybrać własnymi głosami swych senatorów.

W tych poprawkach, widząc bezcelowość innej procedury nawet nie naruszamy podstaw ideologicznych projektu ordynacji wyborczej i tylko rozszerzamy jej zastosowanie. A więc z tytułu zasług osobistych pragniemy rozszerzyć grono uprawnionych do głosowania przez wliczenie zasłużonych żołnierzy armji ukraińskiej. Jeżeli chodzi o podkreślenie pewnych wartości ideowych, a mianowicie waleczności żołnierza, to nie można nie uszanować tej waleczności żołnierskiej i w swoich przeciwnikach. Idąc po tejże linii rozumowania, a więc pragnąc wyróżnić działalności obywatela pierwiastki ideowe, zaprojektowaliśmy ponadto, by w ustawie został i wyróżnieni wszyscy ci obywatele, którzy stoją na czele różnych kulturalno-owsiatowych i gospodarczych instytucji ukraińskich, jak kooperatywnych instytucji "Silskoho Hospodara", "Proświty", "Ridnoi Szkoły" i "Sojuzu Ukraińców". Przecież to z tych działaczy społecznych o ideowym charakterze ich działalności rekrutują się w czasach wojny żołnierzy, wyróżniający się swoją walecznością, bo sama waleczność jak, słusznie twierdzi wiadomy hrabia Lew Tołstoj jest tylko sumiennym spełnieniem swego obowiązku.

Liczbę uprawnionych do aktu wyborczego z tytułu zaufania pragniemy rozszerzyć w ten sposób, by nadać aktywne prawo wyborcze również i członkom